

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет міжнародної економіки і менеджменту

Кафедра міжнародної торгівлі і маркетингу

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
галузь знань
спеціальність

МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ І МАРКЕТИНГ
05 Соціальні та поведінкові науки
051 Економіка

ПОГОДЖЕНО

Керівниця проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми

Т.М. Циганкова

_____ (підпис) (ініціали, прізвище)

_____ 20__ р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувачка кафедри

Т.М. Циганкова

_____ (підпис) (ініціали, прізвище)

_____ 20__ р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

здобувачці вищої освіти САЧКОВІЙ ВІКТОРІ ІВАНІВНІ
(прізвище, ім'я, по батькові)

очної (денної) форми навчання
(очної (денної), заочної, дистанційної)

на підготовку кваліфікаційної магістерської роботи

на тему: **«Формування та розвиток ринку міграційних послуг в контексті
повоєнного відновлення економіки України»**

Тему затверджено наказом ректора Університету від "14" вересня 2023 р. № 1603-ст

Кваліфікаційна магістерська робота виконується на матеріалах статей і наукових робіт українських та іноземних науковців, статистичних баз (The World Bank, OECD Data), довідкових джерел ЄС, СОТ, звітів та прогнозів консалтингових та інформаційних компаній, матеріалах виробничої практики ТОВ «Інтернешенал Ворк» тощо.

План кваліфікаційної магістерської роботи

Розділ 1	ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ РИНКУ МІГРАЦІЙНИХ ПОСЛУГ
Розділ 2	РОЗВИТОК МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА РИНОК МІГРАЦІЙНИХ ПОСЛУГ
Розділ 3	НАПРЯМИ ТА ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ РИНКУ МІГРАЦІЙНИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Об'єкт дослідження:	міграційні процеси, які формують ринок міграційних послуг.
Предмет дослідження:	умови та фактори розвитку ринку міграційних послуг в світі та, зокрема в Україні
Мета кваліфікаційної магістерської роботи:	узагальнення теоретичних засад формування ринку міграційних послуг та обґрунтування напрямів його розвитку в період повоєнного відновлення економіки України

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1	з'ясувати сутність і конкретизувати понятійно-категоріальний апарат формування та розвитку ринку міграційних послуг, фактори динамізації міжнародних міграційних процесів і послуг, інституційне забезпечення міжнародних міграційних процесів і послуг
У розділі 2	комплексно проаналізувати тенденції розвитку міжнародних міграційних процесів і послуг, динаміку трансформації світового ринку праці внаслідок міграційних викликів і діяльність суб'єктів ринку міжнародних міграційних послуг
У розділі 3	обґрунтувати вплив війни на міграційні процеси в Україні, особливості діяльності українських рекрутингових компаній на ринку міграційних послуг і пріоритети залучення трудових ресурсів в Україну

Завдання підготував
науковий керівник

_____ (підпис)

Т.Є. Оболенська

_____ (ініціали, прізвище)

« _____ » _____ 20__ р.

Завдання одержав
здобувач

_____ (підпис)

В.І. Сачкова

_____ (ініціали, прізвище)

« _____ » _____ 20__ р.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна магістерська робота містить 91 сторінку, 5 таблиць, 36 рисунків, список літератури з 76 найменувань, 2 додатки.

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК РИНКУ МІГРАЦІЙНИХ ПОСЛУГ В КОНТЕКСТІ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Об'єктом дослідження виступають міграційні процеси, які формують ринок міграційних послуг.

Предметом дослідження є умови та фактори розвитку ринку міграційних послуг в світі та, зокрема в Україні.

Мета кваліфікаційної магістерської роботи полягає в узагальненні теоретичних засад формування ринку міграційних послуг та обґрунтуванні напрямів його розвитку в період повоєнного відновлення економіки України.

Завданнями роботи є:

- розкрити сутність міжнародної міграції та ринку міграційних послуг;
- визначити фактори динамізації міжнародних міграційних процесів і послуг;
- узагальнити інституційне забезпечення міжнародних міграційних процесів та ринку міграційних послуг;
- проаналізувати тенденції розвитку міжнародних міграційних процесів і послуг;
- розглянути трансформацію світового ринку праці внаслідок міграційних викликів;
- оцінити діяльність суб'єктів ринку міжнародних міграційних послуг;
- визначити роль України в процесах міжнародної міграції;
- виявити особливості діяльності українських рекрутингових компаній на ринку міграційних послуг;
- обґрунтувати пріоритети залучення трудових ресурсів в Україну.

Практичне значення отриманих результатів. На базі дослідження міграційних процесів та ринку міграційних послуг розроблено рекомендації задля удосконалення діяльності компаній-посередників на ринку міграційних послуг, а також для залучення та повернення трудових ресурсів в Україну.

Період виконання кваліфікаційної магістерської роботи – 2023.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи 2023.

Рік захисту роботи 2023.

Ключові слова: мігрант, міграційні процеси, ринок міграційних послуг, міграційна послуга, посередники, рекрутингові компанії, працевлаштування.

В і д г у к
про кваліфікаційну магістерську роботу
здобувача факультету міжнародної економіки і менеджменту
освітньо-професійної програми “Міжнародна торгівля і маркетинг”
САЧКОВОЇ ВІКТОРІЇ ІВАНІВНИ
(прізвище, ініціали)

на тему: **«Формування та розвиток ринку міграційних послуг в контексті
повоєнного відновлення економіки України»**

1. *Актуальність теми:* обумовлена розв’язанням проблем міграції українців для подолання викликів повоєнного відновлення української економіки.
2. *Позитивні риси кваліфікаційної роботи:* до них слід віднести: аналіз і застосування інституційного забезпечення міжнародних міграційних процесів і послуг, аналіз напрямів трансформацію світового ринку праці внаслідок міграційних викликів; оцінення діяльність суб’єктів ринку міжнародних міграційних послуг
3. *Наявність самостійних розробок автора:* до них можна віднести: аналіз тенденцій розвитку міжнародних міграційних процесів, розгляд динаміки трансформації світового ринку праці внаслідок міграційних викликів,.
4. *Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій:* полягають у: аналізі сутності міжнародної міграції та ринку міграційних послуг, визначенні особливостей діяльності українських рекрутингових компаній на ринку міграційних послуг, обґрунтуванні пріоритетів залучення трудових ресурсів в Україну.
5. *Наявність недоліків:* є незначна кількість використаних джерел старше за 5 років
6. Загальна оцінка кваліфікаційної магістерської роботи та її допущення до захисту перед ЕК: кваліфікаційна магістерська робота Сачкової Вікторії Іванівни відповідає вимогам, заслуговує на високу оцінку і може бути рекомендована до захисту в ЕК.

Науковий керівник: професор, д.е.н.

Оболєнська Т.Є.

“13” грудня 2023 р.

Рецензія

на кваліфікаційну магістерську роботу
здобувача вищої освіти

Сачкової Вікторії Іванівни
(прізвище, ім'я, по батькові)

Тема Формування та розвиток ринку міграційних послуг в контексті повоєнного відновлення економіки України

Актуальність теми кваліфікаційної роботи і доцільність її розроблення

Стрімка глобалізація призводить до зміни міграційних процесів у світі та появи нових потоків трудових мігрантів та біженців. Україна, як і весь світ, стикається з викликами та можливостями, пов'язаними з підвищеною мобільністю населення, нестабільністю економіки, тероризмом і соціальною напругою. Оптимізація ринку міграційних послуг та безпосередньо якісне надання цих послуг може стати ключовим фактором конкурентоспроможності та стійкого економічного розвитку в повоєнний період.

Якість проведеного дослідження

В роботі досліджено теоретичні засади понять ринку міграційних послуг. Виявлено загальні фактори, які сприяють або перешкоджають динамізації міграційних процесів і послуг. Визначено основні складові інституційного забезпечення міграційних процесів та послуг. Комплексно проаналізовано тенденції розвитку міграційних процесів та ринку міграційних послуг. Розглянуто трансформацію світового ринку праці внаслідок міграційних викликів. Оцінено діяльність суб'єктів ринку міграційних послуг у світі. Досліджено вплив війни на міграційні процеси в Україні. Проаналізовано особливості діяльності українських рекрутингових компаній на ринку міграційних послуг. Сформульовано пріоритети та розроблено рекомендації щодо залучення трудових ресурсів в Україну для повоєнного відновлення економіки.

Позитивні риси кваліфікаційної роботи

У роботі застосовано різноманітні методи дослідження, зокрема побудовано модель залежності рейтингу крихких держав від індексу спокою України. Здійснено комплексний аналіз функціонування українських рекрутингових компаній на ринку міграційних послуг. Проаналізовано сценарії прогнозованої кількості мігрантів залежно від подій в Україні.

Зауваження

У роботі було б цікаво дослідити роль державних інститутів у регулюванні ринку міграційних послуг України.

Практична значимість висновків і рекомендацій

Розроблено конкретні рекомендації задля вдосконалення діяльності українських компаній на ринку міграційних послуг, залучення та повернення трудових ресурсів в Україну. Реалізація запропонованих заходів є важливим інструментом для досягнення цілей повоєнного відновлення економіки країни.

Місце роботи та посада рецензента

Науковий ступінь, учене звання (за наявності)

Підпис засвідчую:

Місце печатки організації, де працює рецензент

Ігор Богдан І. В.
(підпис, ПІБ)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ РИНКУ МІГРАЦІЙНИХ ПОСЛУГ	6
1.1 Сутність міжнародної міграції та ринку міграційних послуг	6
1.2 Фактори динамізації міжнародних міграційних процесів і послуг	19
1.3 Інституційне забезпечення міжнародних міграційних процесів і послуг.....	25
РОЗДІЛ 2 РОЗВИТОК МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА РИНОК МІГРАЦІЙНИХ ПОСЛУГ	33
2.1 Аналіз тенденцій розвитку міжнародних міграційних процесів і послуг.....	33
2.2 Динаміка трансформації світового ринку праці внаслідок міграційних викликів	41
2.3 Діяльність суб'єктів ринку міжнародних міграційних послуг.....	48
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ТА ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ РИНКУ МІГРАЦІЙНИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	57
3.1 Україна в процесах міжнародної міграції.....	57
3.2 Особливості діяльності українських рекрутингових компаній на ринку міграційних послуг.....	66
3.3 Пріоритети залучення трудових ресурсів в Україну	72
ВИСНОВКИ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84
ДОДАТКИ.....	92

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасному світі міграція є глобальним явищем та рушійною силою, що формує демографічний профіль країн протягом багатьох століть. Вона є найдавнішим та найефективнішим засобом боротьби з бідністю, природною відповіддю людини на виклики та сприяння ширшим можливостям. Міграційні рухи постійно змінюються, причини міграції розширюються, а регіони походження можуть у будь-який момент стати регіонами транзиту чи призначення. Наслідком цього є формування та розвиток ринку міграційних послуг, оскільки він тісно пов'язаний із тенденціями мобільності людського капіталу у світі.

Україна, із розширенням кордонів ЄС, опинилася у центрі уваги як джерело та транзитна територія мігрантів. Протягом багатьох років у країні спостерігалось збільшення міграційних потоків внаслідок геополітичних факторів чи економічного становища, однак у 2022 році ситуація значно погіршилась після повномасштабного вторгнення російської федерації. Тому дослідження розвитку ринку міграційних послуг є важливим фактором для розв'язання проблем міграції українців та для подолання викликів повоєнного відновлення української економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій показав, що ринок міграційних послуг є недостатньо вивченою сферою у науковому середовищі, оскільки вчені переважно зосереджуються у своїх роботах на проявах та проблемах міграції населення. Вітчизняними науковцями, які досліджують це питання є В. Шелюк, О. Пуригіна, М. Малиха, О. Ровенчак, І. Іващук, О. Лагуніна, О. П'ятковська, Н. Стахова, М. Живко, О. Махонюк, М. Біль, М. Кримова, В. Мануїлова, О. Малиновська та інші. До зарубіжних вчених відносяться Е.Г. Равенштайн, В.А.В. Кларк, К. Босуелл, Е.С. Лі, С. Ніроула, Е. Хоффманн, С. Лоренс тощо. Кількість джерел свідчить про те, що рівень досліджень цієї теми є на достатньому рівні для ознайомлення із нею, однак вимагає подальших розробок для майбутнього вивчення.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної магістерської роботи є узагальнення теоретичних засад формування ринку міграційних послуг та обґрунтування напрямів його розвитку в період повоєнного відновлення економіки України.

Відповідно до мети було поставлено наступні завдання:

1. розкрити сутність міжнародної міграції та ринку міграційних послуг;
2. визначити фактори динамізації міжнародних міграційних процесів і послуг;
3. узагальнити інституційне забезпечення міжнародних міграційних процесів та ринку міграційних послуг;
4. проаналізувати тенденції розвитку міжнародних міграційних процесів і послуг;
5. розглянути трансформацію світового ринку праці внаслідок міграційних викликів;
6. оцінити діяльність суб'єктів ринку міжнародних міграційних послуг;
7. визначити роль України в процесах міжнародної міграції;
8. виявити особливості діяльності українських рекрутингових компаній на ринку міграційних послуг;
9. обґрунтувати пріоритети залучення трудових ресурсів в Україну.

Об'єктом дослідження є міграційні процеси, які формують ринок міграційних послуг.

Предметом дослідження є умови та фактори розвитку ринку міграційних послуг в світі та, зокрема в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять: діалектичний метод наукового пізнання для розкриття сутності міграційних процесів і послуг; історико-логічний метод для дослідження розвитку міграційних процесів і ринку міграційних послуг, їхнього інституційного забезпечення; системний метод аналізу економічних процесів та явищ для оцінки впливу міграційних процесів на світовий ринок праці та економіку країни. У процесі дослідження використовувались методи класифікації; порівняння; економіко-

статистичного аналізу для оцінювання тенденцій міграційних процесів та ринку міграційних послуг; таблично-графічний метод для систематизації даних та їхнього відображення у вигляді таблиць та рисунків; економіко-математичне моделювання для встановлення залежності між факторами за допомогою кореляційно-регресійного аналізу.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. У кваліфікаційній магістерській роботі поглиблено теоретичні положення щодо розвитку ринку міграційних послуг в Україні, розроблено рекомендації задля удосконалення діяльності компаній-посередників на ринку міграційних послуг, а також для залучення та повернення трудових ресурсів в Україну.

Інформаційною базою дослідження є праці вітчизняних та зарубіжних науковців, наукові статті, матеріали науково-практичних конференцій, законодавчі та нормативно-правові акти України, офіційні дані та звіти українських та міжнародних організацій, дані мережі Інтернет.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ РИНКУ МІГРАЦІЙНИХ ПОСЛУГ

1.1 Сутність міжнародної міграції та ринку міграційних послуг

Міграція є характерною рисою людського існування протягом багатьох століть. Здавна деякі люди переїжджали у пошуках роботи чи кращих економічних можливостей, для того, щоб приєднатися до сім'ї чи навчатися. Інші ж переїжджали, щоб уникнути конфлікту, переслідувань або порушень прав людини, а також у відповідь на несприятливі наслідки стихійних лих чи інших екологічних факторів. Найбільш значущими наслідками міграції для життя людей були зміни в розподілі населення, мультикультурних суспільствах, мові спілкування, економічному середовищі тощо. Хоча ці процеси мали як позитивні, так і негативні наслідки, більшість вчених наголошують на еволюційному впливі міграції на людське суспільство.

Сучасна ситуація у сфері міграції розглядається як результат процесів глобалізації, які характеризуються посиленням культурної, політичної та економічної взаємодії, а також призводять до збільшення всіх видів транскордонних потоків. Часто підкреслюється важливість минулих досліджень для сучасного розуміння ефектів міграції.

Першими спробами теоретизувати міграційні потоки були «закони міграції» Ернста Георга Равенштайна, опубліковані у 80-х роках XIX століття. На основі своїх спостережень він сформував серію із 7-ми законів міграції, але деякі з них охоплюють кілька тверджень, які були пізніше розподілені на додаткові закони. Оригінальні сім, які Равенштайн спочатку виклав, такі:

- 1) Більшість мігрантів рухаються лише на короткі відстані та до центрів тяжіння міграційних потоків.

2) Коли мігранти рухаються до центрів тяжіння, вони залишають «прогалини», які заповнюються мігрантами з більш віддалених районів, створюючи міграційні потоки, які досягають найвіддаленішого куточка країни (процес поглинання).

3) Процес розсіювання є зворотним до процесу поглинання.

4) Кожен міграційний потік створює контрпотік.

5) Мігранти, які прямують на великі відстані, як правило, віддають перевагу великим торговим чи промисловим центрам.

6) Мешканці міст менше мігрують, ніж мешканці сільських районів країни.

7) Жінки мігрують частіше, ніж чоловіки [1].

Примітно, що до початку ХХ-го століття не існувало категорії «міжнародна міграція» та міжнародної організації, яка б регулярно збирала та публікувала статистичні дані щодо людей, які мігрують. Лише у 1922 році Міжнародна організація праці (МОП) першою розробила «міжнародну міграцію» як статистичну категорію під час Міжнародної конференції з питань праці [2].

На міжнародному рівні також не існує загальновизнаного визначення міграції. Утім Міжнародна організація з міграції (МОМ) визначає її як «переміщення осіб з місця їхнього звичайного проживання через міжнародний кордон або в межах держави» [3, с.137].

Аналіз наукової літератури показав, що відсутній єдиний та однозначний підхід до трактування поняття «міграція». Доцільно буде навести визначення науковців для розкриття його сутності (табл. 1.1.1).

Таблиця 1.1.1. – Підходи до поняття міграції

Автори	Поняття «міграція»
В. Шелюк	Міграція – це поняття, яке відображає соціально-економічні і демографічні процеси, сукупність переміщень, які здійснюються людьми між країнами, регіонами однієї країни, різного виду поселеннями та інші види переміщень [4, с.46-47].

Продовження таблиці 1.1.1

1	2
О. Пуригіна, С. Сардак	Міграція – це просторова активність (переміщення) індивіда, спрямована на оволодіння ресурсами нових територій і пов’язана зі зміною місця проживання; природній прояв мобільності людини, мотивований прагненням до поліпшення умов свого існування, до більш повного і надійного задоволення своїх потреб [5, с.19].
М. Малиха	Міграція – це процес пересування або через міжнародний кордон або всередині країни, що охоплює будь-який тип переміщення людей, незалежно від причин [6, с.17].
В.А.В. Кларк	Міграція – це процес, який складається з двох частин: з потоків робочої сили, які шукають роботу в інших країнах, та із зростаючих потоків біженців від війни та політичних негараздів [7, с.51].
О. Ровенчак	Міграція – це перетин адміністративного кордону, добровільний чи примусовий просторовий рух осіб чи груп осіб від місця (країни) виїзду до місця (країни) в’їзду за наявності або без неї законних підстав на певний період часу або назавжди, що може вести за собою зміну постійного місця проживання; цей рух включає в себе еміграцію та імміграцію [8, с.129].
І. Іващук, Н. Стахова, М. Живко	Міграція – це переміщення людей (сімей) у міжнародному територіальному просторі з метою пошуку місця постійного проживання [9, с.10].
О. Лагуніна	Міграція – це процес організованого або стихійного переміщення населення з однієї країни в іншу на термін більше року, обумовлене характером розвитку продуктивних сил та виробничих відносин, дією економічних законів [10, с.8].

Джерело: розроблено автором на основі [4-10]

Проведений аналіз свідчить, дане поняття трактується вченими трохи по-різному, однак поступово набуває універсального характеру. Загалом міграція являє собою процес переміщення людей з однієї території в іншу з метою постійного або тимчасового проживання у новому місці.

Міграційні процеси відбуваються по всьому світу і за своєю природою та характером мають багатовекторну спрямованість. Тому міграцію можна класифікувати за різними ознаками (рис. 1.1.1).

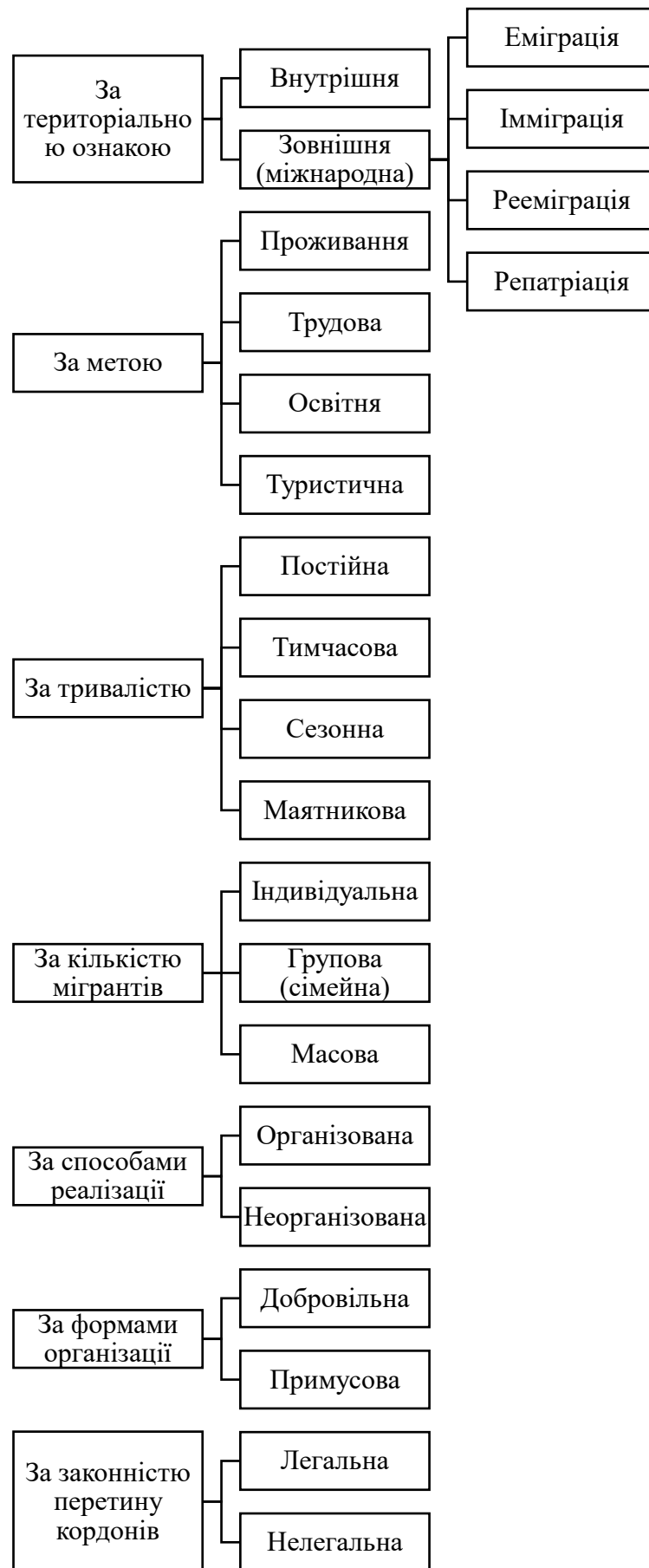

Рисунок 1.1.1 Класифікація міграції за ознаками

Джерело: розроблено автором на основі [3;11]

За територіальною ознакою міграцію поділяють на внутрішню та зовнішню [3, с.108, 113]. Під внутрішньою міграцією розуміють переміщення людей у межах держави, пов'язане з встановленням нового тимчасового або постійного місця проживання. Це стосується міграції із села в місто, із села в село, із міста в село та із міста в місто. Зовнішня міграція означає переміщення осіб з місця їх звичайного проживання через міжнародний кордон до країни, громадянами якої вони не є. Окрім цього, до зовнішньої міграції відноситься:

- Еміграція – переїзд з країни громадянства або постійного проживання в іншу країну (з точки зору країни відправлення);
- Імміграція – переїзд в країну, відмінну від країни національності або звичайного проживання (з точки зору країни прибуття);
- Реєміграція – переміщення особи, яка після повернення до країни походження знову емігрує;
- Репатріація – повернення особи (військовополоненого, цивільного затриманого чи біженця) до країни свого громадянства на особливих умовах [3, с.103, 64, 170, 182].

Міграція може здійснюватися з метою проживання, навчання, роботи, туризму тощо.

За тривалістю міграція поділяється на постійну, тимчасову, сезонну та маятникову. Постійна (довготермінова) міграція – це міграція особи в країну, відмінну від країни її звичайного проживання, назавжди (або на період щонайменше на один рік), так що країна призначення фактично стає її новою країною звичайного проживання. Міграція з конкретною метою та з наміром повернутися до країни походження чи постійного проживання після обмеженого періоду часу або здійснити подальше переміщення має назву тимчасової міграції. Сезонна міграція, як правило, здійснюється трудовими мігрантами, чия робота за своїм характером залежить від сезонних умов і здійснюється лише протягом певної частини року. Щодо маяткової міграції, то це форма міграції, при якій люди регулярно переміщуються між двома чи більше країнами [3, с.125, 213, 194, 29].

Міграція також може здійснюватися індивідуально (окремими особами), групами (сім'ями, знайомими) та масово (великою кількістю людей одночасно або протягом короткого періоду часу внаслідок війни, природних катастроф, політичних подій тощо).

За способами реалізації міграція буває організована (за участі державних органів та приватних компаній або самостійно) та неорганізована (без попередніх домовленостей) [11, с.33].

За формами реалізації поділяють на добровільну та примусову міграцію. Добровільна міграція – це міграція за власним бажанням чи ініціативою, а примусова – це міграція, у якій присутні елементи сили чи примусу, наприклад, загроза життю чи засобам існуванню, незалежно від того, чи виникає це через природні або спричинені людиною фактори [3, с.77].

Залежно від законності перетину кордонів міграція може бути легальною та нелегальною. Під легальною міграцією розуміють переміщення осіб відповідно до законів і правил, що регулюють виїзд, в'їзд та перебування в країні, а під нелегальною – переміщення осіб, яке відбувається поза законами, правилами чи міжнародними угодами, що регулюють в'їзд або виїзд із держави походження, транзиту чи призначення [3, с.191, 116].

Відповідно до Глосарію МОМ мігрант – це будь-яка особа, яка переїжджає зі свого постійного місця проживання в межах країни чи через міжнародний кордон, тимчасово чи назавжди та з різних причин [3, с.132]. Серед населення країни є мігранти та її громадяни, які постійно там проживають. До мігрантів належать як внутрішні мігранти, тобто місцеві переселенці, так і особи, які перетинають адміністративний кордон – емігранти та іммігранти. Останніх можна розділити на дві категорії: нові іммігранти, тобто особи, які переїхали до країни вперше, та мігранти, які раніше покинули країну свого постійного проживання та повернулися назад (рис. 1.1.2) [7, с.15].

Рисунок 1.1.2 Класифікація мігрантів

Джерело: [7]

Існує розбіжність щодо того чи є мігранти всеохоплюючим ярликом, який включає і біженців. Це питання викликає чимало суперечок у міжнародній політиці та гуманітарній діяльності. Саме тому виділяють два основні підходи до розуміння цього поняття [12].

Інклюзивний підхід стверджує, що мігранти – це люди, які переїхали зі свого звичайного місця проживання, незалежно від їхнього правового статусу та мотивації. Сюди належать біженці, трудові мігранти, жертви торгівлі людьми, іноземні студенти та багато інших категорій осіб (рис. 1.1.3).

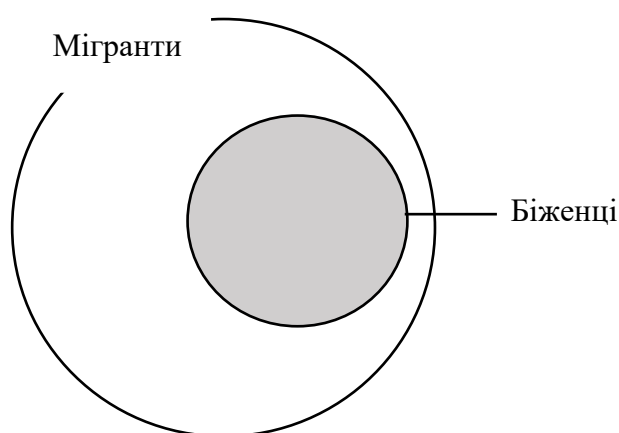

Рисунок 1.1.3 Інклюзивний підхід до визначення мігрантів

Джерело: [12]

Резидуальний підхід розглядає мігрантів як людей, які переїхали та змінили своє звичайне місце проживання з усіх причин, окрім втечі від війни та переслідувань. Тобто біженці відносяться до окремої категорії та не є безпосередньо мігрантами (рис. 1.1.4).

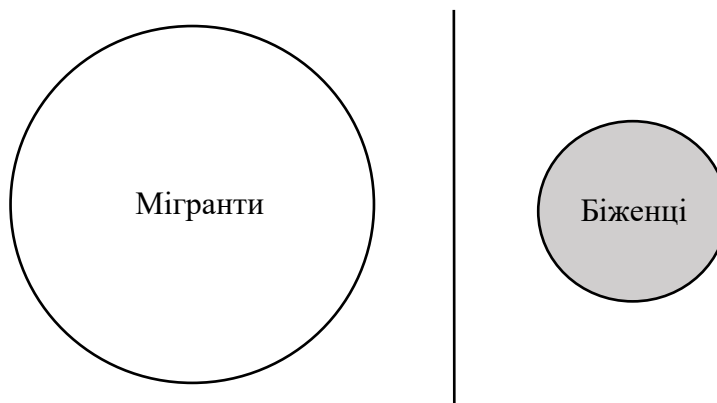

Рисунок 1.1.4. Резидуальний підхід до визначення мігрантів

Джерело: [12]

Міграційні процеси є складними за своєю сутністю, але це сприяло виникненню різних теорій, пов'язаних з міжнародною міграцією. Вони допомагають зрозуміти причини та мотивацію рішень щодо міграції окремих осіб та домогосподарств.

Дослідники схильні класифікувати теорії міграції за різними факторами та на основі різних точок зору. На нашу думку, доцільно буде розглянути підхід до класифікації, відповідно до якого теорії міграції поділяються на три основні категорії, які не є взаємовиключними (рис. 1.1.5) [13, с.17-18; 14, с.3-4]:

- Мікрорівень;
- Макрорівень;
- Мезорівень.

Теорії мікрорівня розглядають рішення міграції з точки зору окремої людини, тобто її бажань та очікувань. Вони зосереджуються на факторах, що впливають на індивідуальні рішення щодо міграції, аналізуючи, як потенційні мігранти зважують різні витрати та переваги міграції. Витрати можуть включати

фінансові та психологічні ресурси, вкладені в переїзд та інтеграцію в країні призначення, тоді як переваги можуть включати вищу зарплату або фізичну безпеку. Мікротеорії часто спираються на теорію раціонального вибору, яка робить низку суперечливих припущень щодо того, як і чому люди приймають рішення.

Теорії макрорівня наголошують на структурних та об'єктивних умовах, які спонукають до міграції. До них зазвичай належать високий рівень безробіття, низькі зарплати або низький дохід на душу населення порівняно з країною призначення. Крім цього, можна додати міграційне законодавство та ситуацію на ринку праці в країні призначення. Державні репресії або війни також є вирішальними макроумовами для пояснення міграції населення.

Мезорівень – це місце, де міграційні рішення знаходяться між двома попередніми теоріями. Передбачається, що міграція відбувається в межах міграційної системи, тобто групи країн, пов'язаних економічними, політичними та культурними зв'язками, а також міграційними потоками. Тобто умови, що спонукають до міграції, розуміються як динаміка або відносини між двома регіонами/країнами, а не як набір об'єктивних показників.

Таким чином, макротеорії пропонують найкраще розуміння факторів, які спочатку викликають добровільну міграцію, а також забезпечують найкраще пояснення вимушеного переміщення. Мезотеорії найкраще пояснюють стійкість добровільної міграції та чому вона відбувається з одних територій, а не з інших. Вони також можуть допомогти пояснити вибір місця призначення як для добровільної міграції, так і для вимушеного переміщення. Нарешті, мікротеорії можуть допомогти показати, як ці макро- та мезофактори перетворюються на індивідуальні рішення міграції.

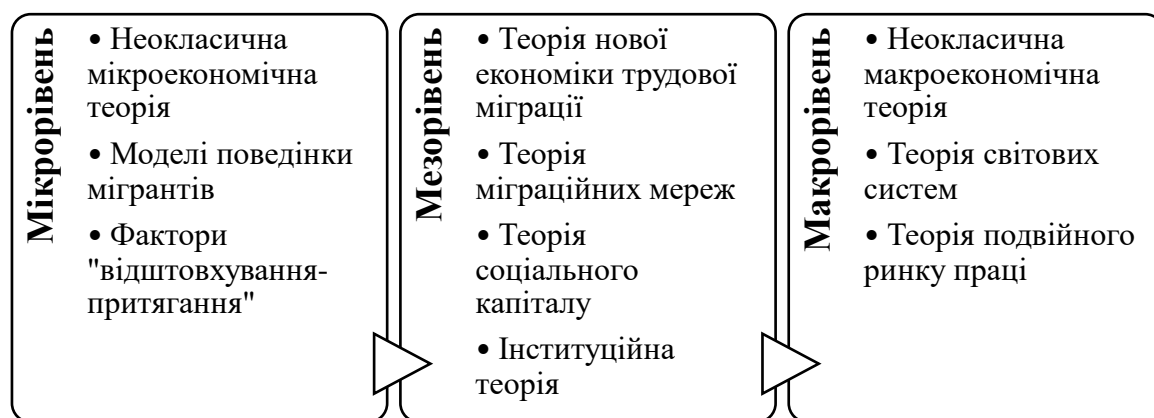

Рисунок 1.1.5 Теорії міграції

Джерело: [13]

Теорії міграції є корисними, оскільки вони забезпечують розуміння руху людей у ширшій перспективі. Це може бути пов'язано з економічними, соціальними, політичними, культурними, етнічними та іншими явищами. Теорії міжнародної міграції висвітлюють систематичні та специфічні закономірності, пов'язані з міграцією та взаємозв'язками між ними. Таким чином, було б корисно коротко проаналізувати деякі теорії міжнародної міграції [13, с.21-25; 15, с.1-3].

Найстарішою та найвідомішою є неокласична теорія, яка була поширена на численні виміри соціальних наук, включаючи міграцію. Варто зазначити, що вона поєднує індивідуальне рішення, мотивоване максимізацією доходу (мікрорівень), зі структурними детермінантами на рівні країни, такими як заробітна плата та умови працевлаштування (макрорівень). Основна критика цієї теорії полягає в тому, що вона обґрунтовує міграцію виключно різницею в заробітній платі між країнами і не враховує інші виміри, такі як правові обмеження, культурні відмінності тощо. Крім цього, неокласична теорія міграції була розроблена шляхом уявлення про молодих трудових мігрантів, а не про старше покоління.

Теорія нової економіки трудової міграції походить від неокласичної теорії та є її досконалішою версією. Ключове розуміння цього підходу полягає в тому, що рішення про міграцію є не просто індивідуальним, а колективним рішенням домогосподарства або сім'ї, метою яких є диверсифікація доходу та ресурсів. Так, старші члени сім'ї, які не мігрують та залишаються в країні походження, можуть

покладатися на грошові перекази від родичів-мігрантів, забезпечуючи при цьому свій добробут.

Теорія міграційних мереж вказує на передачу міграційного досвіду від мігрантів своїм друзям та родичам у країні походження. У результаті виникає мультиплікаційний ефект – ланцюгова міграція (коли люди мігрують із меншими ризиками). Ця теорія є особливо корисною для розуміння процесів возз'єднання сімей. До речі, теорія мереж є близькою до теорії соціального капіталу, у якій зазначається, що частіше мігрують ті, хто має якісний людський капітал – знання, навички, досвід, міцне здоров'я тощо.

Інституційна теорія зосереджена на прибуткових та неприбуткових організаціях, які є посередниками на ринку міграційних послуг, та намагаються отримати вигоду через невідповідність між великою кількістю потенційних мігрантів, які прагнуть переїхати в більш розвинені регіони, та обмеженнями, що накладає уряд стосовно законного допуску цих мігрантів на їхню територію.

Теорія світових систем виходить з припущення про постійний попит на робочу силу для іноземних низькокваліфікованих працівників. Ця теорія ґрунтується на міграційних потоках з менш розвинених регіонів до розвинених. У цьому контексті міжнародна міграція та масова міграція молодих працівників із села в місто посилює процеси старіння людей похилого віку, які залишилися в менш розвинених регіонах.

Зі зростанням глобальної мобільності населення та збільшенням кількості мігрантів набуває актуальності розвиток міграційних послуг. Міграційні послуги – це послуги, що надаються особам або групам осіб, які розглядають можливість міжнародної міграції, та стосуються будь-якої форми допомоги з питань міграції. Відповідно ринок міграційних послуг (РМП) – це сфера, в якій різні агентства та фахівці надають свої послуги та консультації залежно від потреб потенційних мігрантів з метою покращення та полегшення умов здійснення міграції та пов'язаних з нею процесів [16, с.216]. Варто зазначити, що РМП може функціонувати на всіх рівнях – від локального/регіонального до міжнародного.

На ринку міграційних послуг свою діяльність здійснюють різні суб'єкти (рис. 1.1.6) [17, с.29-30]. По-перше, це мігранти – особи, що потребують міграційних послуг. Вони можуть шукати допомогу у плануванні своєї міграції – отриманні віз, робочих дозволів, працевлаштуванні чи навчанні за кордоном. По-друге, це особи або компанії, які здійснюють запити на надання міграційних послуг і наймають посередників для отримання цих послуг відповідно до своїх потреб. Наприклад, це можуть бути іноземні компанії, що шукають робочу силу, навчальні заклади та інші організації, які потребують певних міграційних послуг для своєї діяльності. По-третє, це посередники, які безпосередньо надають різноманітні послуги, пов'язані з міграцією, – візові центри, агентства з працевлаштування за кордоном, державні органи країн походження та призначення тощо.

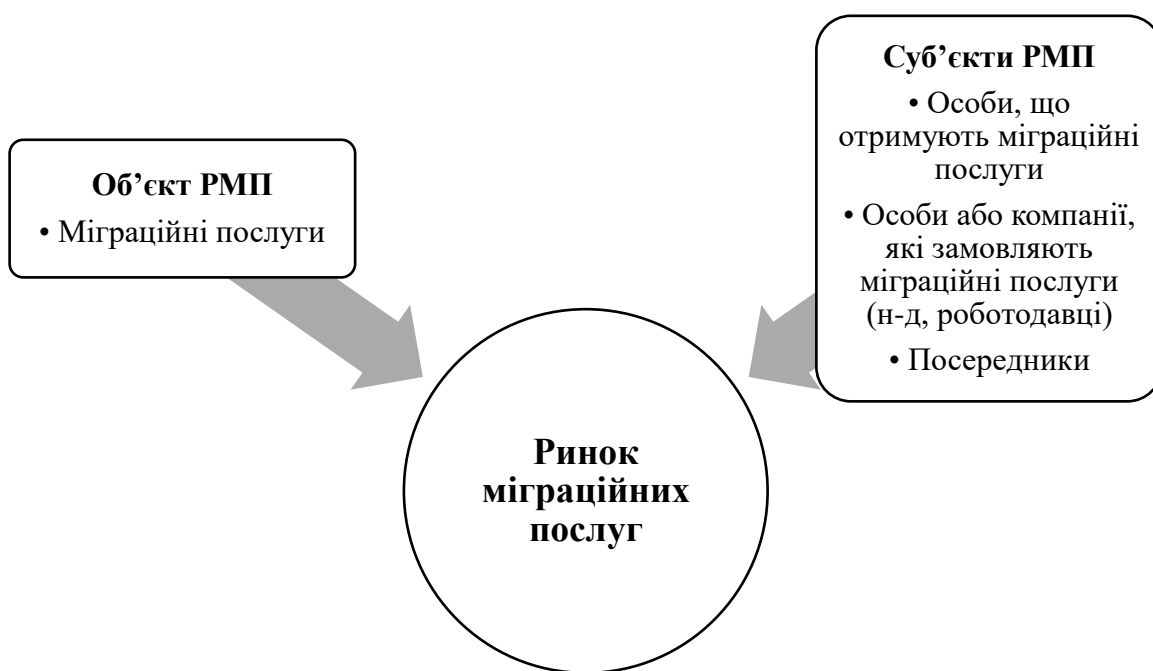

Рисунок 1.1.6 Структура ринку міграційних послуг

Джерело: розроблено автором на основі [17]

Незважаючи на те, що ринок міграційних послуг є відносно новою сферою, яка потребує подальших досліджень, усі послуги, які надаються на ринку, можна поділити наступним чином [18, с.3; 19, с.60-63]:

- Адміністративні послуги (залежать від країни походження) – допомога в заповненні міграційних документів, отриманні віз, робочих дозволів та дозволів на проживання, а також з іншими формальностями, пов'язаними з міграцією.

- Юридичні послуги – консультації та правова підтримка щодо міграційних питань, включаючи статус мігранта, його права та обов'язки (надаються адвокатами або юристами).

- Консультаційні послуги – надання інформації та порад щодо вибору країни для переїзду, культурної адаптації та інших міграційних аспектів.

- Трудові послуги – пошук роботи для мігрантів, допомога в оформленні трудових контрактів тощо.

- Логістичні послуги – допомога в організації перевезення.

- Освітні послуги – отримання освіти в новій країні, мовні та підготовчі курси, підвищення кваліфікації та надання необхідної підтримки під час навчання.

- Соціальні послуги – допомога у вирішенні питань, пов'язаних з житлом, медичною допомогою, психологічною підтримкою та іншими інтеграційних аспектів, надання матеріальної та нематеріальної допомоги біженцям.

- Фінансові послуги – допомога у відкритті банківського рахунку в країні призначення, обслуговування фінансових переказів, фінансова підтримка тощо.

Як ми бачимо, на сьогодні ринок міграційних послуг є досить різноманітним та залежить від конкретного регіону і потреб мігрантів. До того ж збільшення обсягів міграційних потоків відкриває ще більше можливостей для розвитку ринку та викликає потребу в інтегрованому та різнобічному підході до надання послуг для мігрантів. Однак важливо також забезпечити, щоб цей розвиток був супроводжений регулюванням та контролем, щоб гарантувати безпеку та захист прав мігрантів.

1.2 Фактори динамізації міжнародних міграційних процесів і послуг

Збільшення або зменшення міграційних потоків у світі безпосередньо впливає на попит міграційних послуг та, як наслідок, на розвиток ринку, на якому ці послуги надаються. Тому, на думку автора, буде логічним зробити припущення, що фактори, які сприяють або перешкоджають динамізації міграційних процесів, мають суттєве значення і для міграційних послуг.

МОМ визначає чинники міграції як складний набір взаємопов'язаних факторів, які впливають на рішення окремої особи, сім'ї або групи населення щодо міграції. Вони є динамічними та відображають взаємодію різних аспектів, які у поєднанні з особистими стимулами працюють на місцевому, національному, регіональному та глобальному рівнях. Фактори впливають на рішення щодо міграції, незалежно від того, чи є вона внутрішньою чи міжнародною, легальною чи нелегальною, тимчасовою чи постійною [3, с.58].

Фактори міграції досліджувалися десятиліттями і наукова література визначила низку фундаментальних аспектів рушійних сил. Основними причинами, які найчастіше спонукають людей до рішення мігрувати є екологічні, політичні, соціальні чи економічні. Ці фактори можуть збігатися і часто причиною міграції є саме їхня сукупність. До того ж деякі науковці стверджують, що будь-яка міграція в кінцевому підсумку є економічно мотивованою, незалежно від того, чи йдеться про покращення свого статусу, порятунком від бідності чи втечу від катастрофи. У більшості випадків це правда, але є й інші чинники міграції.

Згідно з Евереттом С. Лі, фактори, які впливають на рішення про міграцію та сам процес міграції, можна поділити на 4 категорії (рис. 1.2.1) [20, с.49-52].

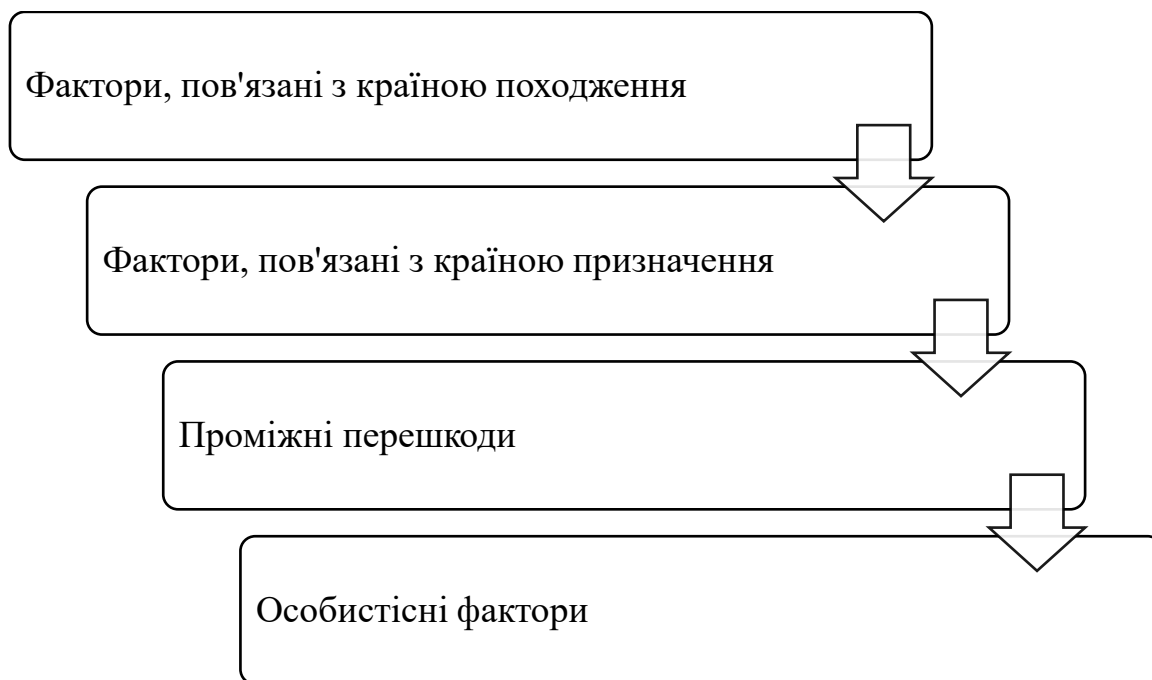

Рисунок 1.2.1 Фактори впливу на міграцію

Джерело: розроблено автором на основі [20]

Фактори, пов'язані з країною походження, називаються факторами відштовхування. Вони є несприятливими для місцевості, де людина живе, тому змушують її залишити своє місце проживання. Фактори відштовхування можна також розглядати з точки зору економічних, соціальних, політичних та екологічних аспектів [21; 22].

Економічні фактори, що впливають на міграційні процеси, включають в себе, перш за все, відсутність роботи в країні походження. Зростання чи скорочення, старіння чи молодість населення впливають на економічне зростання та можливості працевлаштування. Тому недостатня кількість робочих місць, низькі стандарти праці та перенаселення країн, що розвиваються, сприяють міграції до розвинених країн. Низький рівень життя та інші несприятливі економічні умови є ще одними чинниками міграції, оскільки люди приймають рішення мігрувати в країни з кращими перспективами – в пошуках можливостей покращення свого життя та життя своїх сімей.

До соціальних факторів, які стимулюють міграцію з країни призначення, можна віднести відсутність налагоджених систем охорони здоров'я, що змушує людей шукати кращу медичну допомогу в інших країнах. Відсутність можливостей

для отримання освіти або ж переслідування через етнічну приналежність, релігію, расу чи культуру також можуть підштовхнути людей покинути свій дім.

Несправедливі правові системи, переслідування з боку уряду (або ризик їх виникнення), війни та тероризм сприяють тому, що люди прагнуть кращого політичного середовища в інших країнах. До речі, громадянські заворушення та збройні конфлікти є передумовами поганих економічних умов. Проблема біженців і переміщених осіб усередині країн, які не можуть заробляти на життя в умовах хаосу та небезпеки, призводить до масової міграції. Цей тип міграції зумовлений комплексом факторів без конкретного походження: це можуть бути економічні труднощі, що переростають у війну з подальшим мультиплікаційним впливом на інші виміри розвитку, або політична диктатура, що переростає у війну та, зрештою, призводить до краху економіки, що змушує людей мігрувати. Війна є важливим джерелом несвободи, яка спричиняє голод і бідність, що вважаються важливими ознаками економічних сил країни [23].

Навколишнє середовище завжди було рушійною силою міграції, оскільки люди тікали від стихійних лих, таких як повені, урагани чи землетруси. Ці природні катаклізми часто руйнують засоби доходу людей, створюють дефіцит їжі та житла і змушують людей шукати безпеку в іншому місці. Крім цього, до екологічних факторів можна додати глобальне потепління та інші зміни клімату, які призводять до екстремальних погодних умов, зниження та втрату врожаю, втрату біорізноманітності (вимирання окремих видів) тощо.

Щодо факторів, які пов'язані з країною призначення, то вони мають назву факторів притягування. Це речі, які приваблюють людину до іншої території/країни. Подібно до факторів відштовхування, фактори притягування також можна класифікувати на економічні, соціальні, політичні та екологічні фактори, які приваблюють мігрантів [21; 22].

Економічні фактори включають вищу заробітну плату, кращі можливості працевлаштування, вищий дохід, вищий рівень життя тощо. Розвинені країни мають гарні результати в більшості показників порівняно з багатьма країнами, що

розвиваються, що робить їх місцем вибору для багатьох мігрантів, які прагнуть кращих економічних стандартів.

Так само різні соціальні та політичні фактори сприяють переїзду мігрантів до інших регіонів чи країн. До соціальних належать возз'єднання сім'ї, соціальна згуртованість, релігійна толерантність, високий рівень охорони здоров'я, кращі можливості для отримання освіти, а також якість її надання. Деякі політичні фактори, що впливають на міграцію, включають право голосу, свободу від переслідувань, покращений захист на законодавчому рівні тощо.

Екологічні аспекти також є факторами притягування мігрантів, особливо коли певні регіони визначаються більш сприятливими умовами довкілля. Наприклад, регіони з високою якістю повітря, води та ґрунту можуть бути привабливими для тих, хто шукає здорове та безпечне середовище для себе та своєї сім'ї. Регіони з приємними кліматичними умовами, такими як помірний клімат без екстремальних погодних умов, регіони, багаті на природні ресурси, та регіони з розвиненою екоінфраструктурою також сприяють притоку мігрантів.

Варто зазначити, що зазвичай фактори відштовхування та притягування мають певний зв'язок один з одним і можуть розглядатися як дві сторони однієї медалі. Наприклад, якщо мігрант залишає територію через конфлікт (фактор відштовхування), то він збирається переїжджати в мирну територію (фактор притягування). До речі, часто труднощі, пов'язані з асиміляцією в новому середовищі, можуть створити у новоприбулих мігрантів протилежну, але настільки ж помилкову оцінку позитивних і негативних характеристик країни призначення. Тому для того, щоб міграційний процес відбувся успішно, мають діяти обидва фактори, і, крім того, додатково повинні бути присутні й сили сприяння, такі як відсутність юридичних чи інших обмежень, які перешкоджатимуть міграції.

Проміжні перешкоди є тими факторами, які впливають на рішення мігрантів і можуть варіюватись в залежності від індивідуальних обставин кожної особи чи сім'ї. Для деяких мігрантів вони є відносно неважливими, а отже, труднощі з подоланням цих перешкод будуть мінімальними, а для інших, навпаки, міграційних процес значно ускладнюється внаслідок їхньої дії.

Серед проміжних перешкод можна виділити наступні:

- Фінансові обмеження – нестача грошей або фінансова нестабільність, що можуть ускладнити міграційний процес через високі витрати на житло, харчування у країні призначення;
- Юридичні аспекти – складний та тривалий процес отримання візи або інших важливих документів для в'їзду в країну призначення;
- Мовний бар'єр – недостатнє знання мови країни призначення, яке негативно впливає на адаптацію, доступ до роботи та освіти;
- Культурні бар'єри – різниця в культурних звичаях, що ускладнює процес інтеграції мігрантів у нове середовище.

Існує також багато особистісних факторів, які сприяють або уповільнюють міграційні процеси. Деякі з них більш-менш постійні протягом життя людини, а інші змінюються час від часу. Наприклад, особисті мотиви, зокрема бажання покращити рівень життя, отримання гідної освіти, пошук нових можливостей для професійного розвитку, спонукають та в подальшому призводять до міграції. Відсутність або наявність сім'ї та дітей грають ключову роль у прийнятті міграційних рішень, тому що сім'ї можуть мігрувати разом або розділитися на час переїзду. Від віку, здоров'я та фізичного стану, а також освіти та навичок мігранта залежить успішність його адаптації до країни призначення. Молоді люди, як правило, більш стійкі до змін та відкриті до пошуку нових можливостей. Окрім цього, важливими є особисті цінності та переконання мігранта, оскільки більшість прагне жити в країнах з соціокультурними цінностями, близькими до власних.

На рисунку 1.2.2 показано, як взаємодіють фактори, що сприяють та перешкоджають міграційним процесам. На макрорівні діють основні рушійні сили міграції – економічні, демографічні, соціальні, політичні та екологічні фактори. Вони забезпечують контекст, у якому люди переміщуються з своєї країни походження у країну призначення. Крім того, існують фактори мікрорівня (наприклад, вік, стать, сімейний стан), які визначають, як макрофактори впливають на міграційні рішення на особистому або сімейному (мікро-) рівні. На мезорівні діють фактори, які загалом ускладнюють міграцію. Взаємодія між цими рушійними

силами визначає, скільки людей мігруватиме, з яких країн походження, до яких місць призначення та інше.

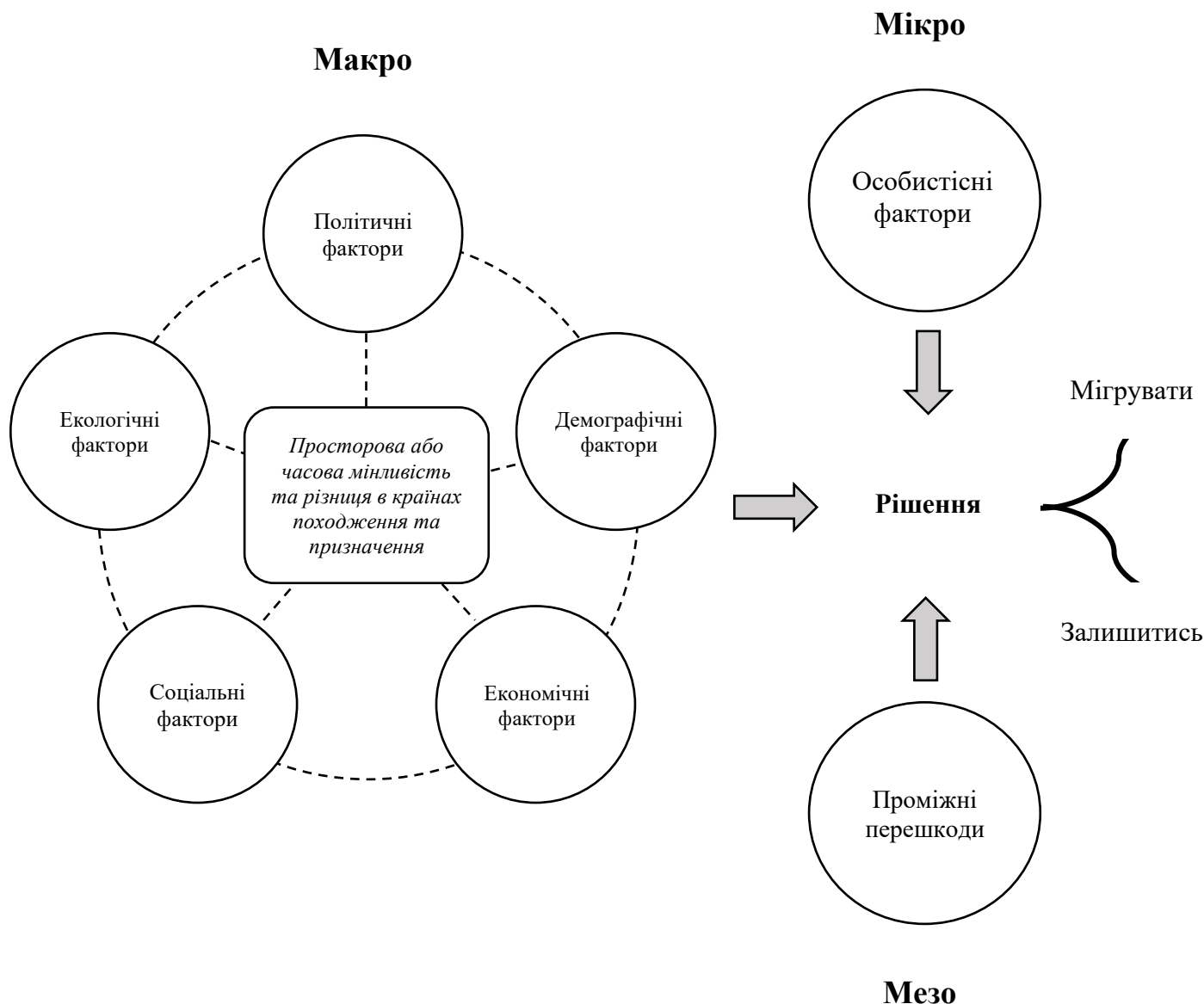

Рисунок 1.2.2 Концептуальна схема факторів, що впливають на міграційні процеси

Джерело: [24]

До того ж фактори впливу на міграцію є ключовими детермінантами розвитку міграційних послуг. Міграція – це важливий глобальний феномен, який поєднує людей та країни, а отже, і створює попит на різноманітні міграційні послуги, що допомагає забезпечити потреби осіб на всіх етапах міграційного процесу.

Наприклад, потреба у робочій силі на закордонних ринках праці не завжди може бути забезпечена місцевими працівниками. Тому це призводить до зростання попиту на послуги з найму трудових мігрантів. Компанії, що спеціалізуються на працевлаштуванні мігрантів за кордоном стають важливими посередниками між роботодавцями та мігрантами.

Люди, які мігрують, особливо в інше культурне середовище, потребують, зокрема, мовних чи історичних курсів для того, щоб полегшити свою адаптацію. Школи, навчальні заклади та програми інтеграції є одними із тих, хто надає усю необхідну підтримку мігрантам.

Таким чином, складність факторів міграції зростає все більше, коли розуміється той факт, що усі вони діють не тільки незалежно, але й у взаємодії один з одним. Фактори спільно визначають розвиток міграційних процесів та послуг, створюючи можливості для потенційних мігрантів. Розуміння особливостей та важливості їхньої взаємодії лише сприятиме створенню ефективної міграційної системи та добре організованого ринку міграційних послуг.

1.3 Інституційне забезпечення міжнародних міграційних процесів і послуг

Інституційне забезпечення міграційних процесів і послуг включає в себе комплекс державних і недержавних установ та організацій, діяльність яких орієнтована на регулювання і підтримку міграційних процесів і послуг на регіональному, державному та міжнародному рівнях. Як правило, їхня діяльність також спрямована на забезпечення національної безпеки, економічного розвитку та соціальної стабільності окремої країни, а також на досягненні покращеної взаємодії між державними інститутами та суспільством. У результаті це сприяє сталому розвитку, гальмує депопуляцію населення, задовольняє потреби економіки країни у кваліфікованій робочій силі тощо.

Дослідники, вивчаючи роль інститутів у міграційних процесах, виділяють декілька основних рис. Серед них різноманітність організацій з точки зору їхнього географічного розташування (глобальні та регіональні організації) та залежно від їхньої компетенції (універсальні, тобто ті, які мають загальну компетенцію та вузькоспеціалізовані організації). Ще однією особливістю, яка характерна для сьогоденних часів, є те, що питання, які раніше розв'язувалися на міжурядовому рівні між країнами, все частіше вирішуються через приватні ініціативи та неурядові організації на міжнародному рівні [25, с.125].

На рисунку 1.3.1 зображено основні складові інституційного забезпечення міжнародних міграційних процесів та послуг.

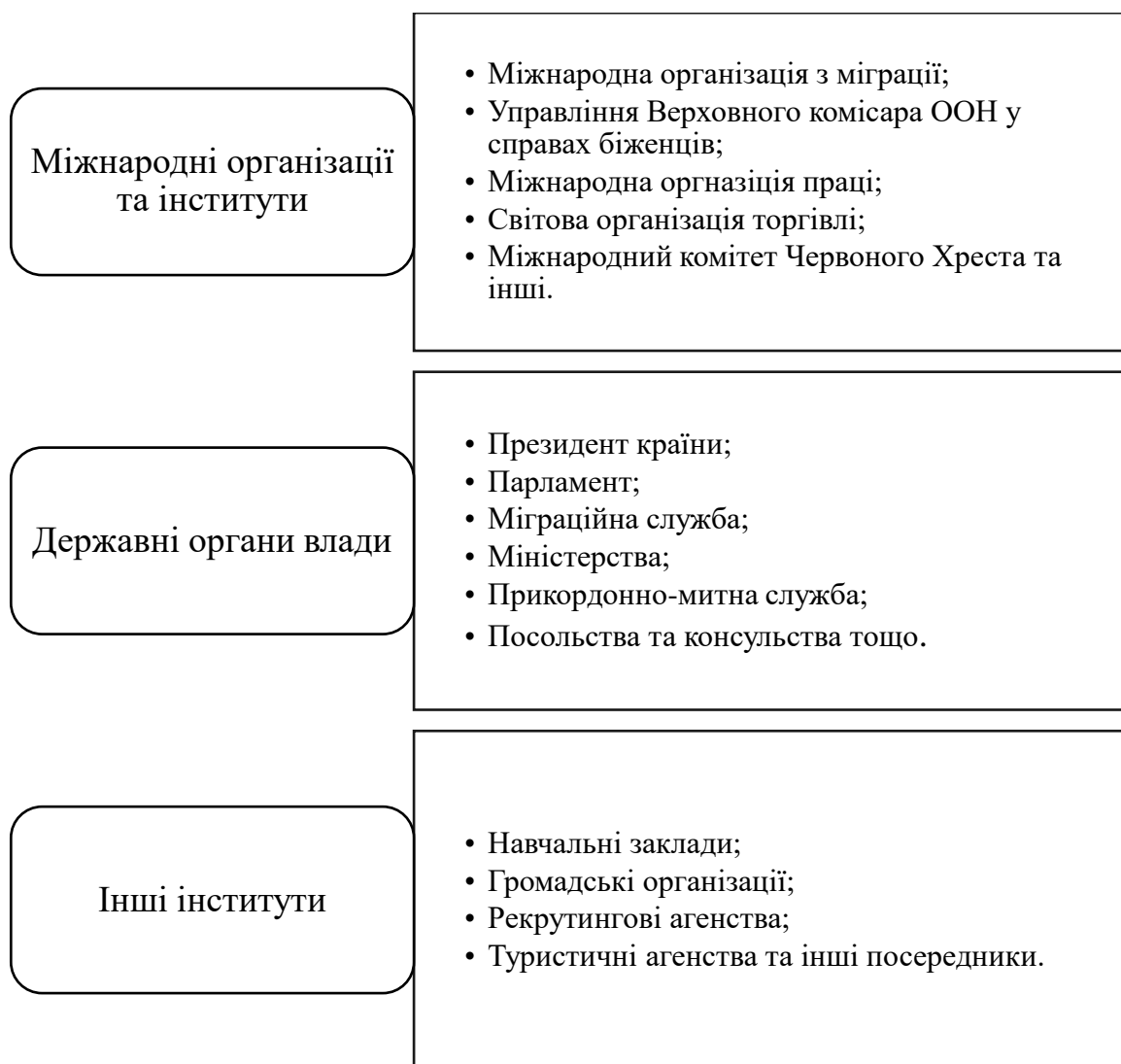

Рисунок 1.3.1 Інституційне забезпечення міжнародних міграційних процесів і послуг

Міжнародна організація з міграції є однією з головних інституцій в системі ООН у сфері міграції, що співпрацює з урядовими, міжурядовими та неурядовими партнерами. Вона була заснована у 1951 році для допомоги переселенцям з Європи після Другої світової війни. Зараз МОМ налічує 175 держав-членів, 8 держав-спостерігачів та має представництва у понад 100 країнах [27].

Міжнародна організація з міграції працює, щоб сприяти забезпеченню впорядкованого та гуманного управління міграцією, сприяти міжнародній співпраці з питань міграції, допомагати в пошуку практичних рішень проблем міграції та надавати гуманітарну допомогу мігрантам, включаючи біженців та внутрішньо переміщених осіб.

Діяльність МОМ охоплює 4 сфери управління міграцією – міграцію та розвиток, полегшення міграції, регулювання міграції та вимушену міграцію. Це все включає просування міжнародного міграційного права, захист прав мігрантів, гендерний вимір міграції та аспект здоров'я мігрантів.

Організаційна структура МОМ налічує чимало відділів, які допомагають у вирішенні міграційних питань. Наприклад, діяльність відділу захисту та допомоги мігрантам спрямована на зменшення потенційних ризиків та наслідків для осіб у вразливих ситуаціях, зокрема тих, які зазнають жорстокого поводження, експлуатації, насильства, зневаги та навмисного позбавлення волі. Відділ імміграції та управління кордонами МОМ співпрацює з державами-членами для покращення міграційної політики, законодавчої бази, технічних і адміністративних структур, необхідних для вирішення викликів та використання можливостей мобільності людського капіталу. Організація прагне захистити і трудових мігрантів та оптимізувати переваги трудової міграції, як для країн походження і призначення, так і для самих мігрантів.

Загалом допомога МОМ включає всі прямі заходи підтримки, спрямовані на окремих осіб та їхні родини, громади, а також ширші заходи на структурному рівні та підтримку урядів. Індивідуальна та сімейна допомога може включати надання консультацій та підтримки для задоволення невідкладних або довгострокових

потреб, включаючи їжу, притулок, охорону здоров'я, освіту та навчання, працевлаштування, а також безпечне повернення у країну походження.

Управління Верховного комісара ООН у справах біженців є глобальною міжурядовою організацією, заснованою Генеральною Асамблеєю ООН у 1950 році після Другої світової війни, та сьогодні працює в 135 країнах світу. УВКБ ООН очолює міжнародну діяльність із захисту людей, які змушені тікати від конфлікту та переслідувань – біженців та вимушено переміщених осіб, а також тих, хто позбавлений громадянства [28].

Після того, як люди залишають свої країни через обґрунтовані побоювання, УВКБ ООН уповноважене гарантувати, що вони отримають міжнародний захист замість національного захисту, який був втрачений, і не повертатимуться туди, де будуть у небезпеці. Організація також має завдання шукати довгострокові рішення для біженців, допомагаючи їм добровільно повернутися до своєї країни походження або сформувати міцні зв'язки з іншою державою, яка захистить їхні права та дозволить їм соціально та економічно інтегруватися.

У довгостроковій перспективі УВКБ ООН працює з країнами над вдосконаленням і моніторингом законодавства та політики щодо біженців і осіб, які шукають притулок, забезпечуючи дотримання прав людини. Також організація вивчає шляхи співпраці з іншими міжнародними організаціями для розробки більш комплексного підходу до питань міжнародної міграції.

Міжнародна організація праці є важливим органом, що здійснює вплив на регулювання міграції, з унікальною тристоронньою структурою, яка об'єднує уряди, роботодавців та працівників 187 країн-членів. Згідно зі Статутом МОП, однією з її цілей є захист інтересів працівників, зайнятих у інших країнах (тобто трудових мігрантів) [29].

МОП встановлює та контролює міжнародні трудові норми у формі конвенцій та рекомендацій. Вони розробляються щорічною Міжнародною конференцією праці шляхом переговорів між урядами, профспілками та роботодавцями з усіх держав-членів організації.

Метою Світової організації торгівлі є досягнення взаємних і взаємовигідних домовленостей, спрямованих на суттєве зниження тарифів та інших бар'єрів у торгівлі серед її 164 країн-членів. Переміщення людей стосується торговельних переговорів СОТ через Генеральну угоду про торгівлю послугами (ГАТС). ГАТС визнає чотири режими торгівлі послугами, один із яких включає постачальників послуг, які є «фізичними особами», що надають послуги в іншій країні. Примітно, що ця угода не надає жодних прав особі жити та працювати в іншій країні, але закликає уряди зменшити бар'єри та покращити доступ до ринку. Варто зазначити, що зобов'язання за цим режимом стосуються, як правило, висококваліфікованих мігрантів. Загалом нагляд СОТ за національним регулюванням руху людей є набагато слабшим, ніж нагляд за товарами, іншими послугами та технологіями, і стосується дуже вузького сегменту міжнародної міграції [30, с.8-9].

Міжнародний Комітет Червоного Хреста є неурядовою гуманітарною організацією та має особливий статус. Його діяльність ґрунтується на Женевських конвенціях 1949 року, статуті Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, а також на відповідних резолюціях.

МКЧХ є незалежною організацією, яка забезпечує гуманітарний захист і допомогу жертвам збройних конфліктів та інших ситуацій насильства. Комітет використовує свою присутність на всіх міграційних маршрутах, щоб краще зрозуміти та задовольнити потреби вразливих мігрантів та допомогти їм. Він також прагне забезпечити, щоб усі мігранти отримували захист, на який вони мають право згідно з міжнародним і національним законодавством, включаючи спеціальний захист, який надається певним категоріям людей, таким як біженці, шукачі притулку та особи без громадянства [31].

На політичному рівні МКЧХ робить внесок у гуманітарну дискусію щодо міграції, беручи участь у регіональних і глобальних форумах, спираючись на власний досвід щодо захисту мігрантів. Наприклад, Комітет зробив чималий внесок у розробку Глобального договору про безпечну, впорядковану та регулярну міграцію і Глобального договору про біженців, закликаючи держави належним

чином розглянути гуманітарні проблеми, з якими можуть зіткнутися мігранти та біженці, а також дотримуватись своїх існуючих міжнародних зобов'язань

Важливо зазначати, що на міжнародному рівні також діє Глобальна міграційна група – міжвідомча група, яка була створена у 2006 році Генеральним секретарем ООН у відповідь на рекомендацію Глобальної комісії з міжнародної міграції та об'єднує керівників окремих організацій, що активно займаються міграційними та супутніми питаннями [32]. До її складу входять:

1. Міжнародна організація праці.
2. Міжнародна організація з міграції.
3. Конференція ООН з торгівля та розвитку, ЮНКТАД.
4. Програма розвитку ООН.
5. Департамент ООН з економічних і соціальних питань.
6. Фонд ООН у галузі народонаселення
7. Управління Верховного комісара ООН з прав людини.
8. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців.
9. Управління ООН з наркотиків і злочинності.
10. Світовий банк.

Діяльність Групи полягає у підвищенні загальної ефективності своїх членів та інших зацікавлених сторін у використанні можливостей, пов'язаних з міграцією, а також реагуванні на сучасні виклики.

Інституційне забезпечення міграційних процесів на національному рівні включає в себе різні державні органи та установи, які займаються регулюванням, наданням міграційних послуг і контролем за їхньою якістю в межах однієї окремої країни. Крім цього, кожна країна має власне міграційне законодавство, яке визначає правила і умови в'їзду, проживання та умови працевлаштування для іноземців. Міграційна політика регулює стратегію держави щодо прийому та інтеграції мігрантів.

Загалом у сфері міграції та на ринку міграційних послуг головну роль виконує міграційна служба держави. Як правило, вона відповідальна за реалізацію державної політики у питаннях міграції, здійснення обробки міграційних заяв,

видання віз, дозволів на проживання і роботу. Міграційна служба також бере участь у вирішенні питань, пов'язаних з трудовою міграцією та навчанням іноземців й осіб без громадянства у країні призначення.

Прикордонно-митна служба відповідає за контроль на державному кордоні, боротьбу з незаконною міграцією та дотримання правил під час проходження адміністративного кордону. Вона також організовує прийняття клопотань щодо надання статусу біженця, у випадку його подачі безпосередньо на кордоні.

Різні міністерства також виконують свої функції у сфері міграції. Вони можуть варіюватися в залежності від країни та її законодавства, але загалом спрямовані на ефективне регулювання міграційних процесів. Зокрема міністерство внутрішніх справ (або внутрішньої безпеки) відповідальне за формування міграційної політики держави, здійснює контроль за її виконанням, протидіє незаконній міграції чи торгівлі людьми та гарантує захист прав та інтересів біженців, осіб, які потребують особливого захисту, та інших груп мігрантів. Міністерство закордонних справ здійснює консульську діяльність та облік громадян, які перебувають за кордоном, а також захищає їхні права та інтереси. Питаннями трудової міграції займається міністерство праці або ж соціальної політики.

До речі, значна кількість країн походження мігрантів створила спеціалізований автономний орган, який координується міністерством праці (або іншим відповідним органом) та відповідальний за реалізацію програм з трудової міграції. Наприклад, Філіппінська адміністрація з працевлаштування за кордоном, Бюро еміграції та працевлаштування за кордоном у Пакистані, Департамент соціального забезпечення мігрантів та їхнього працевлаштування за кордоном у Бангладеші тощо [33].

Посередництво в працевлаштуванні стало важливою інституцією на ринку іноземної робочої сили, особливо там, де ще не створені соціальні мережі для полегшення міграції або там, де країни ще не погодили ексклюзивні системи найму трудових мігрантів. До рекрутингових агентств відносяться будь-які приватні агентства, зареєстровані державою та з відповідною ліцензією, які працюють як

посередники між іноземною організацією, що прагне когось найняти, та особою, що шукає роботу в іншій країні. Завдання цих рекрутингових агентств можуть варіюватися від поширення інформації про працевлаштування за кордоном до підготовки необхідних документів та надання позик, необхідних під час переїзду з країни походження до країни призначення [34, с.9].

Рекрутингові агентства успішно організували трудову міграцію між багатьма державами, навіть там, де раніше не існувало політичних чи економічних зв'язків. Крім цього, в країнах, звідки найбільше походять трудові мігранти та де дозволено працювати подібним агентствам, ринок міграційних послуг швидко розрісся, створивши галузь значного розміру.

Отже, важливість якісного інституційного забезпечення у сфері міграції пропорційно зростає із збільшенням обсягів міграційних процесів у світі. Міжнародні організації, державні органи, посередники та інші інститути повинні взаємодіяти та розширювати напрямки своєї діяльності у той спосіб, який ґрунтується на правах людини, прозорості, недискримінації тощо.

РОЗДІЛ 2

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА РИНОК МІГРАЦІЙНИХ ПОСЛУГ

2.1 Аналіз тенденцій розвитку міжнародних міграційних процесів і послуг

Враховуючи те, що середовище ринку міграційних послуг формують мігранти, пропонуємо дослідити та проаналізувати те, як розвивались міграційні процеси протягом останніх десятиліть. Вивчення змін у масштабі, напрямку, демографії може пояснити особливості збільшення або скорочення міграційних потоків та, як наслідок, послуг, а також вказати на довгострокові тенденції, які були сформовані як історичними, так і нещодавніми подіями.

В умовах сьогодення тенденціями розвитку міграції є її глобалізація (з'являється більше країн, охоплених міграційними рухами), прискорення (виявляється у збільшенні кількості мігрантів), диференціація (мігранти, які переїжджають до однієї країни, належать до різних етносів і груп) та фемінізація (збільшується кількість жінок серед мігрантів) [35, с.2].

Загалом у світі спостерігається те, що більшість людей залишається у своїй країні народження, а мігрує лише дуже незначна частина населення. При чому міграція характеризується тим, що переміщення здійснюються частіше всередині країни, а не через її кордони. Останні події, зокрема пандемія COVID-19, підкреслили взаємозв'язок між міграцією населення та його мобільністю, оскільки призвели до безпрецедентної нерухомості через закриття зовнішніх кордонів майже у всьому світі.

Коли глобальні пандемії не перешкоджають режимам мобільності, переважна більшість людей мігрує за кордон з причин, пов'язаних з роботою, сім'єю та навчанням – залучаючи міграційні послуги, отримання яких здебільшого

відбувається без труднощів. Інколи люди залишають свої домівки та країни через ряд вагомих і трагічних причин, таких як конфлікти, переслідування та природні катастрофи. Хоча переміщені особи – біженці та внутрішньо переміщені особи – складають відносно невеликий відсоток усіх мігрантів, саме вони найчастіше потребують допомоги та підтримки.

За останні 50 років кількість міжнародних мігрантів сильно зросла. У 2020 році близько 281 млн осіб проживали в країні, відмінній від країни їхнього народження, що більше на 128 млн, ніж у 1990 році (153 млн осіб) і втричі більше, ніж у 1970 році (84 млн осіб). Частка міжнародних мігрантів у відношенні до чисельності населення світу також поступово зростала. Якщо у 1970 році мігранти становили 2,3%, у 1990 році – 2,9%, а у 2020 році – 3,6% від населення світу (рис.2.1.1) [36, с.23].

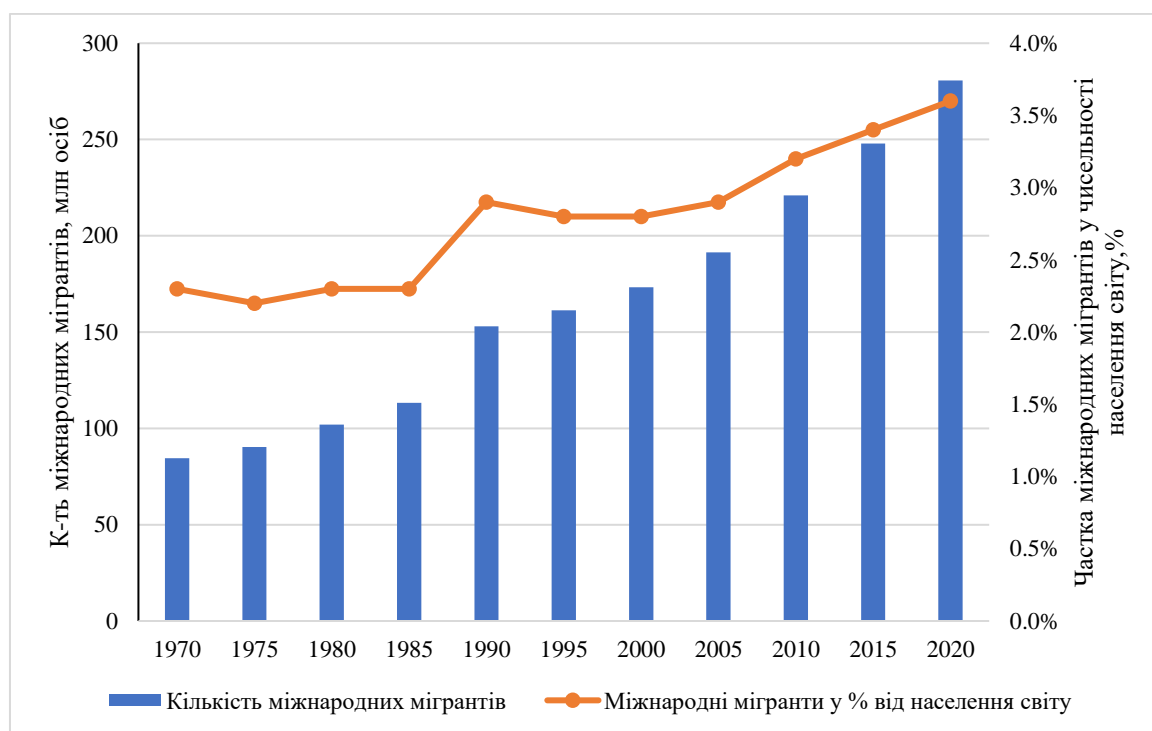

Рисунок 2.1.1 Кількість міжнародних мігрантів у світі, 1970-2020 роки

Джерело: розроблено автором на основі [36]

Проаналізувавши розподіл міжнародних мігрантів за регіонами проживання, ми бачимо, що кількість міжнародних мігрантів постійно зростала у всіх регіонах світу протягом 2005-2020 років. Найбільш поширеними регіонами є Європа та Азія, де проживає у 2020 році близько 87 млн та 86 млн мігрантів відповідно. На третьому місці за популярністю знаходиться Північна Америка – 59

млн мігрантів. Африка налічує 25 млн мігрантів. Найменш поширеними регіонами є Латинська Америка і Кариби та Океанія, куди мігрували 15 млн та 9 млн осіб відповідно. Варто зазначити, що за останні 15 років кількість міжнародних мігрантів у Латинській Америці та Карибах зросла майже у двічі, тобто регіон має найвищі темпи зростання міграції у світі (рис.2.1.2).

До речі, Океанія характеризується найбільшою часткою міжнародних мігрантів у співвідношенні до загальної чисельності населення регіону – 22% населення народилися в іншій країні. Північна Америка займає друге місце за кількістю міжнародних мігрантів у структурі населення – 15,9%, за нею йде Європа – 11,6%. Частка міжнародних мігрантів у Латинській Америці та Карибах, Африці та Азії становить 2,3%, 1,9% та 1,8% відповідно [36, с.24].

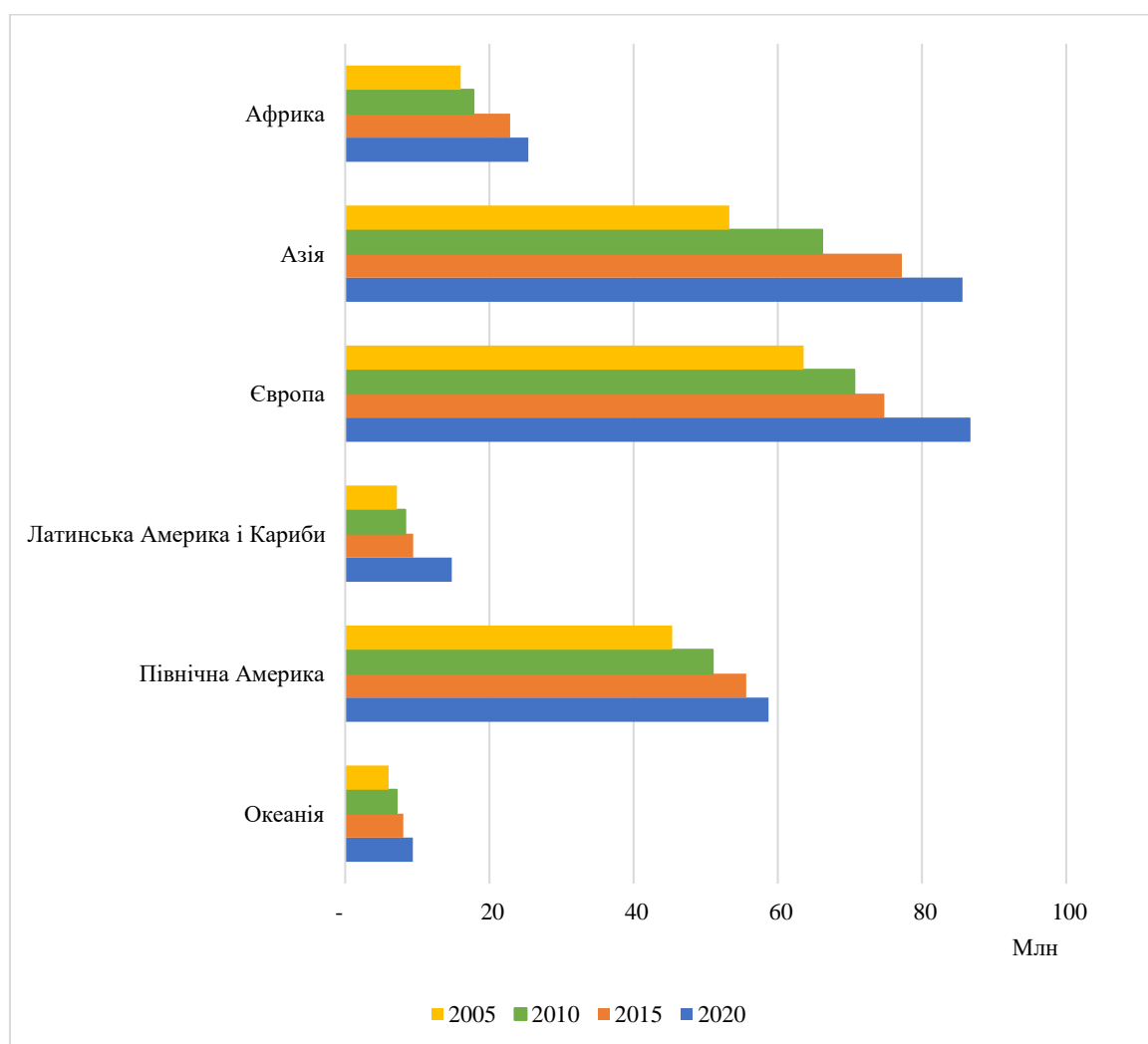

Рисунок 2.1.2 Розподіл міжнародних мігрантів за основними регіонами проживання, 2005-2020 роки

Джерело: [36]

Оскільки демографічні траєкторії з часом змінюються, напрямки міграційних потоків також стають іншими. Якщо одні країни та регіони стають важливими місцями походження або призначення мігрантів, то інші зникають. Наприклад, великі переміщення з Європи до Південної Америки, які відбувалися століття тому, сьогодні вже неактуальні. Такі країни, як Ірландія та Італія колись були країнами походження, однак наразі стали країнами призначення.

Транскордонні переміщення мігрантів все більше здійснюються через значну кількість коридорів. У 1970 році лише 150 коридорів — із понад 40 000 можливих пар країн походження та призначення — становили 65% міжнародної міграції. До 2020 року ця частка знизилася до 50%.

Міграційні коридори, як правило, проходять від країн, що розвиваються до розвинених країн. Як зображено на рисунку 2.1.3, станом на 2020 рік найбільшим у світі є коридор Мексика – США, через який рухається близько 11 млн мігрантів. На другому місці – із Сирії до Туреччини, однак до складу цього коридору здебільшого входять біженці та вимушено переміщені особи внаслідок громадянської війни в Сирії. Коридор Індія – Об'єднані Арабські Емірати є третім за величиною, налічує понад 3 млн осіб та складається переважно з трудових мігрантів. Двосторонній коридор між російською федерацією та Україною посідає четверте та п'яте місця серед найбільших коридорів у світі. В Україні проживає близько 3 мільйонів людей, які народилися в російській федерації, і майже стільки ж людей переїхало з України до російської федерації [36, с.27]. Втім варто зазначати, після повномасштабного вторгнення РФ в Україну у 2022 році ситуація сильно змінилася, оскільки було зафіксовано понад 5,8 млн українських біженців по всій Європі (станом на 24 жовтня 2023 року) [37].

Серед міграційних коридорів також популярними є Індія – США, Афганістан – Іран, Казахстан – РФ, Індія – Саудівська Аравія, Бангладеш – Індія, Китай – США, Польща – Німеччина та інші.

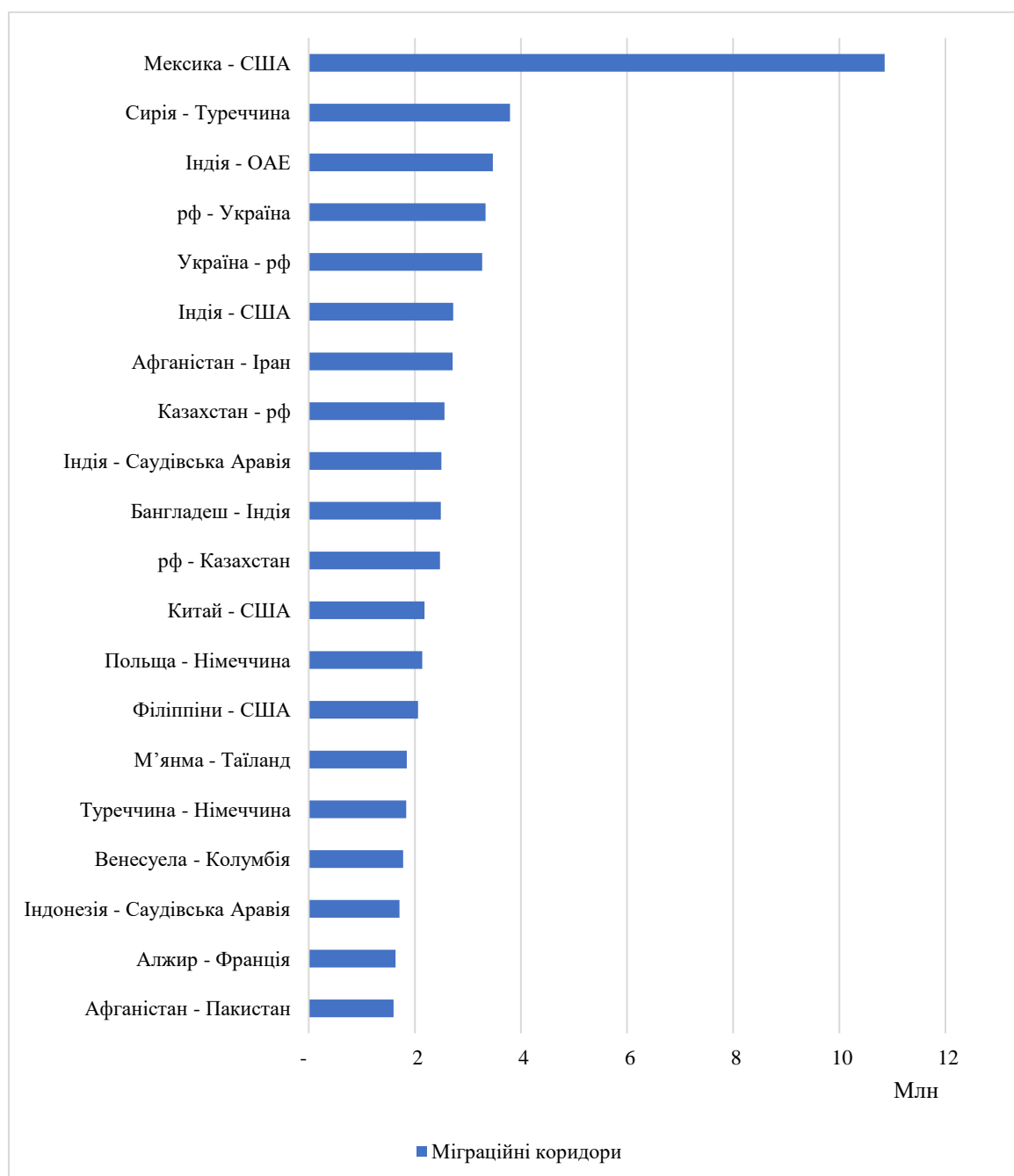

Рисунок 2.1.3 Основні міграційні коридори, 2020 рік

Джерело: [36, 38]

В останні роки став поширеним термін «фемінізація міграції». Однак він вводить в оману і може викликати дискусії щодо доречності його використання, оскільки передбачає абсолютне збільшення частки жінок-мігрантів, тоді як насправді до 1960 року жінки вже становили майже 47% усіх міжнародних мігрантів, відсоток яких зріс лише на один пункт протягом наступних шести десятиліть, приблизно до 48% [35, с.1].

Чоловіки та жінки демонструють відмінності у своїй міграційній поведінці, стикаються з різними можливостями та мають долати різні ризики та виклики. Жінки-мігранти стикаються із поширеними формами дискримінації, які впливають на їхній добробут і безпеку на всіх етапах переміщення в країну призначення. Гендерні стереотипи обмежують автономію жінок і процеси прийняття рішень, підвищуючи вразливість та порушуючи права людини. Таким чином, стає все більш очевидним, що міграція не є гендерно-нейтральним явищем. З того самого моменту, як чоловіки та жінки вирішують мігрувати, їхній досвід як мігрантів відрізняється.

Сьогодні у світі серед міжнародних мігрантів кількість чоловіків перевищує кількість жінок і за останні 20 років цей розрив збільшився. На початку ХХІ століття налічували 88 млн чоловіків та 86 млн жінок, а співвідношення між ними становило 50,6% до 49,4%. З 2000 року частка чоловіків-мігрантів поступово зростала, а жінок зменшувалась. У 2010 році розподіл між ними був 51,6% проти 48,4% (114 млн та 107 млн осіб відповідно). Якщо ж у 2020 році чоловіки становили 52,1% (146 млн осіб) від загальної кількості мігрантів, то жінки – 47,9% (135 млн осіб) (рис. 2.1.4) [36, с.28].

До речі, зменшення частки жінок-мігрантів може відображати збільшення попиту на працівників у секторах, де домінують чоловіки. Коли жінки не мають однакового доступу до роботи в деяких професіях, це може вплинути на гендерний склад міжнародної міграції, пов'язаної з цією роботою. А збільшення частки жінок серед усіх мігрантів може означати не тільки те, що їх більше переїжджає, а те, що вони, як правило, мають вищу очікувану тривалість життя порівняно з чоловіками.

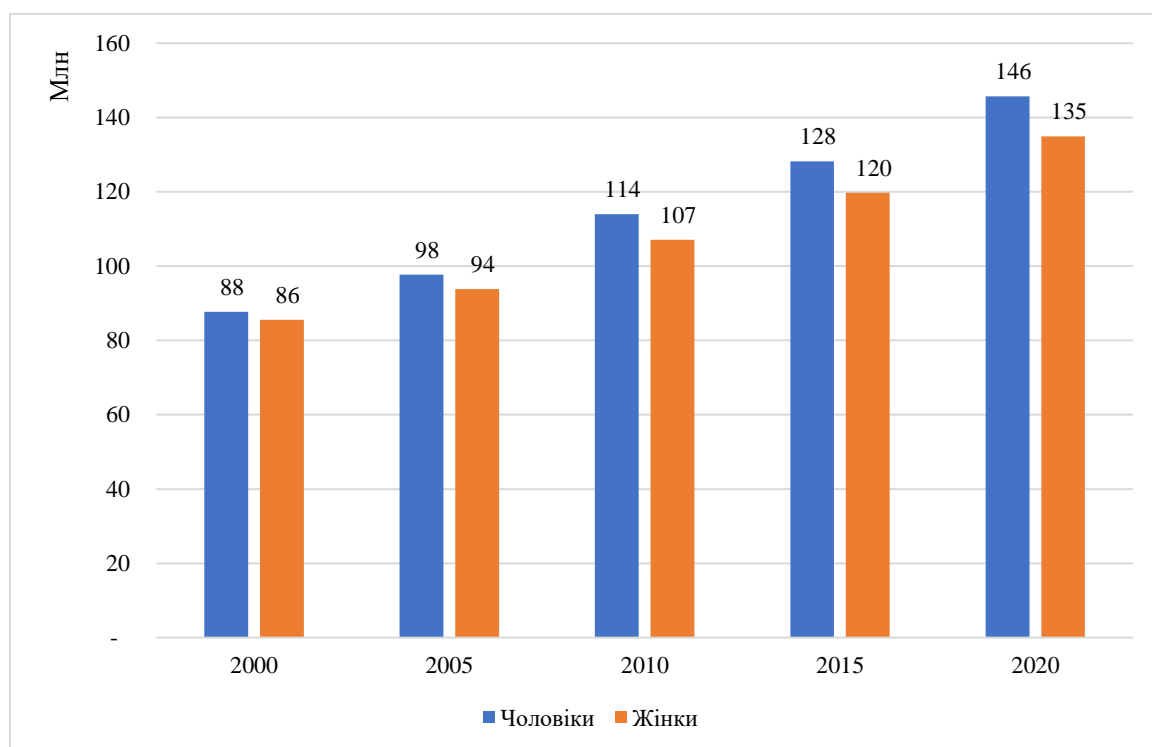

Рисунок 2.1.4 Розподіл міжнародних мігрантів за статтю, 2000-2020 роки

Джерело: [36]

Загальна стабільність у розподілі приховує тенденції на регіональному рівні. Тим не менш, навіть якщо в деяких регіонах жіночі міграційні потоки зросли, відбулися зміни у способах їхніх переміщень – більшість жінок мігрують самостійно в пошуках роботи, а не приєднуються до своїх чоловіків-мігрантів та не залишаються на їхньому забезпеченні. До того ж відносно рівні частки жінок і чоловіків у міграційних потоках можуть приховувати значні відмінності в обставинах переміщення та наявних можливостях.

Важливо розуміти, що ринок міграційних послуг – це галузь, яка тільки починає розвиватись та процвітати. Глобалізація призвела до різкого зростання міжнародних подорожей, транскордонної зайнятості та навчання. Багато країн встановили сувору імміграційну політику та процедури, і окремі особи, сім'ї та підприємства потребують експертів, щоб орієнтуватися в цих складнощах. Це породило величезний попит на консультаційні послуги з питань міграції. Крім того, такі чинники, як прагнення до кращої освіти, кар'єрних можливостей і якості життя в інших країнах, викликають потребу в міграційних послугах. Зміна політичного

ландшафту та економічних умов також може вплинути на імміграційну політику, тому потрібна професійна допомога в міграції. Все це сприяє зростанню ринку.

Так, розмір глобального ринку консультаційних міграційних послуг у 2020 році оцінювався у 1,26 млрд доларів США, а станом на 2022 рік – у 1,42 млрд доларів США. Очікується, що до 2030 років він досягне 2,09 млрд доларів США [39].

Диверсифікація пропозицій послуг для задоволення різноманітних міграційних потреб, таких як возз'єднання сімей, міграція з метою навчання, також надає кілька можливостей для зростання ринку. У той час як країни запроваджують нові імміграційні програми, консультанти можуть отримати вигоду від допомоги своїм клієнтам орієнтуватися в цих можливостях.

Перехід до більш індивідуалізованих та налаштованих послуг є однією з останніх тенденцій на ринку міграційних послуг (саме консультаційних). Клієнти шукають експертів, які можуть запропонувати індивідуальні рішення відповідно до їхніх вимог і обставин. У зв'язку з цим збільшилася кількість міграційних агентств, які зосереджуються на таких спеціалізованих галузях, як сімейна міграція.

Використання технологій для прискорення міграційного процесу є ще однією тенденцією. Наприклад, онлайн-платформи для подання документів і для проведення консультацій.

Виходячи із вищезазначеної інформації, можна зробити висновок, що міграційні потоки та мобільність людського капіталу продовжують зростати у всьому світі. Внаслідок цього створюється чудове середовище для розвитку ринку міграційних послуг, щоб допомагати потенційним мігрантам (і не тільки) у вирішенні проблемних питань пов'язаних із міграційним законодавством країни та у задоволенні всіх їхніх потреб загалом.

2.2 Динаміка трансформації світового ринку праці внаслідок міграційних викликів

За останні десятиліття відбулися суттєві зміни на світовому ринку праці в результаті поєднання швидких технологічних змін, безпрецедентного зростання міжнародної торгівлі та підвищення мобільності людського капіталу. Процеси, що відбуваються на ринку праці, свідчать про те, що міжнародна міграція вийшла на інший, глобальний рівень, оскільки почали з'являтися продавці та покупці робочої сили, що займаються її пошуками та продажами за кордоном. До того ж економічні труднощі та геополітичні кризи, внаслідок яких відсутня гідна робота, призводять до зростаючих і різноманітних міграційних рухів. У багатьох країнах, включаючи країни з економікою, що розвивається, старіння населення та скорочення робочої сили сприяють зростанню мобільності працівників. Жінки все більше приєднуються до міграційних потоків як незалежні працівники, що має важливі наслідки для гендерної рівності як у країнах походження, так і в країнах призначення.

Міжнародна міграція сприяє збільшенню пропозиції робочої сили в певних професіях і галузях у країні призначення. Це означає, що більше людей шукають роботу. Однак міграція також може розширити попит на робочу силу і таким чином створити нові робочі місця. Наприклад, мігранти самі купують товари та послуги, збільшуючи попит на них. У відповідь на це роботодавці можуть нарощувати виробництво в секторах, де міграція дозволяє їм найняти більше людей, зокрема, у сільському господарстві. Як правило, це пов'язано з тим, що в економіці немає фіксованої кількості робочих місць [40].

Взагалі міжнародна трудова міграція сильно впливає на розвиток світового ринку праці та безпосередньо на економічне зростання країни (рис. 2.2.1). Мігранти, як працівники, є частиною ринку праці та змінюють розподіл доходів у країні. Як підприємці, вони створюють робочі місця та сприяють інноваціям та

технологічним змінам. Як платники податків, вони роблять внесок у державний бюджет та отримують користь від державних послуг [41, с.19].

Однак варто зазначити, що вплив міграції на ринок праці також залежить від часу, місця та типу міграції. Низькокваліфіковані мігранти стикаються з більшою конкуренцією, оскільки необхідні навички для такої роботи отримати легше. У той час, як висококваліфіковані мігранти цінуються більше.

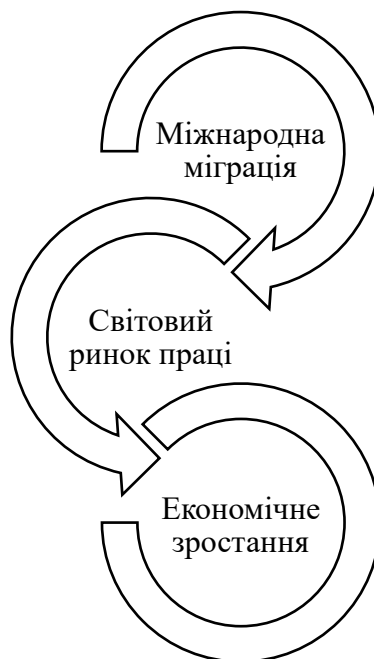

Рисунок 2.2.1. Вплив міжнародної міграції на світовий ринок праці

Джерело: [41]

Згідно із звітом зі світової міграції, виданим МОМ у 2022 році (World Migration Report 2022), протягом останніх 6-ти років обсяги трудової міграції збільшились на 12,7% (або на 19 млн осіб) і становили 169 млн осіб у 2019 році. Це 62% від загальної кількості міжнародних мігрантів (272 млн осіб) та 68,8% від кількості міжнародних мігрантів працездатного віку (245,6 млн осіб) [36, с.36].

На рисунку 2.2.2 зображено розподіл трудових мігрантів залежно від рівня доходу країни, а також їхню частку у загальній чисельності робочої сили. Так, концентрація трудових мігрантів найбільше спостерігається у країнах з високим рівнем доходу. Примітно, що частка трудових мігрантів у країнах з високим рівнем доходу впала з 74,7% у 2013 році до 67,4% у 2019 році, а частка в країнах із рівнем доходу вище середнього зросла з 11,7% у 2013 році до 19,5% у 2019 році.

Збільшення частки трудових мігрантів у країнах із доходом вище середнього частково пов'язане з вищим попитом на робочу силу мігрантів та економічним зростанням у країнах, що входять до цієї групи, а також із ускладненням міграційних процесів у країнах з високим рівнем доходу. Невеликі зміни спостерігаються у країнах із низьким рівнем доходу та рівнем доходу нижче середнього. У першому випадку частка трудових мігрантів збільшилась на 1,2 в.п., а в другому – зменшилась на 1,8 в.п. і становила 3,6% і 9,5% у 2019 році відповідно.

Щодо частки трудових мігрантів у загальній чисельності робочої сили, то у 2019 році вона була досить незначною в країнах з низьким рівнем доходу (2,3%) і в країнах з рівнем доходу нижче і вище середнього (1,4% і 2,2% відповідно), але набагато більшою для країн з високим рівнем доходу (18,2%). Загалом трудові мігранти становлять 4,7% від загальної чисельності робочої сили в світі [42, с.28].

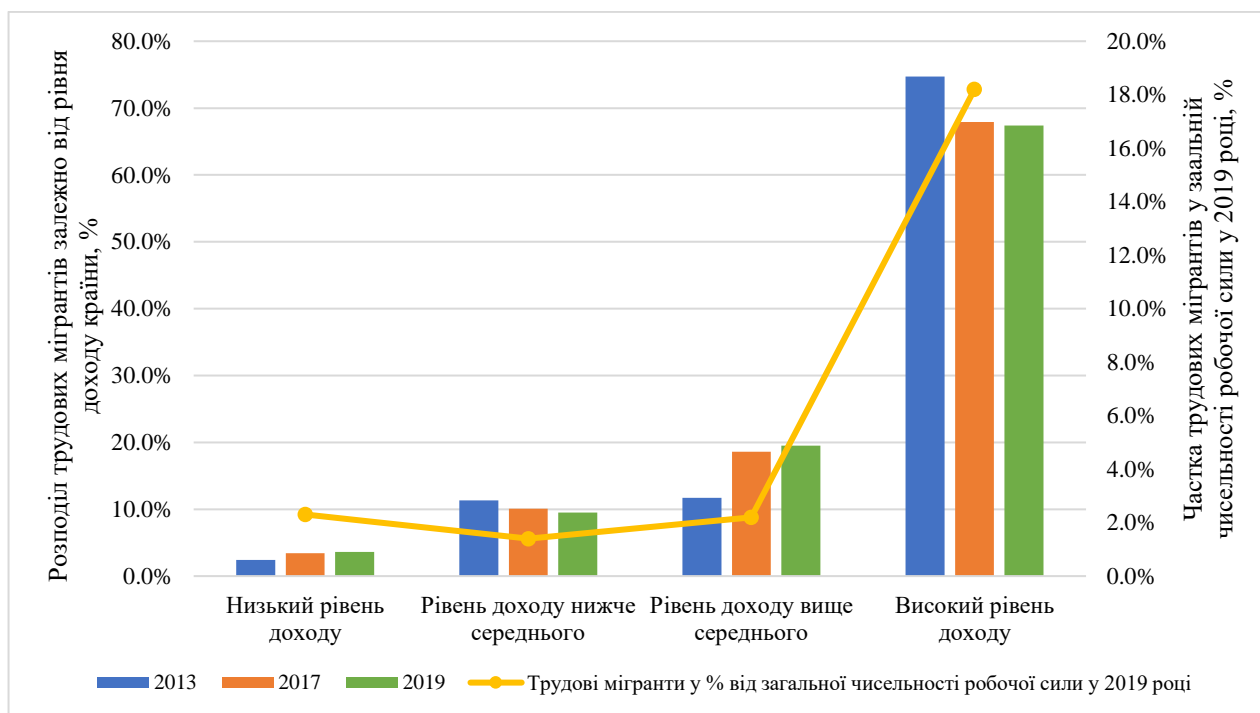

Рисунок 2.2.2. Розподіл міжнародних трудових мігрантів залежно від рівня доходу країни, 2013-2019 роки

Джерело: розроблено автором на основі [42]

Трудові мігранти, мають інші результати на ринку праці, ніж працівники, які є громадянами своєї країни. На національному рівні мігранти більш активні та влаштовуються на роботу частіше, зокрема на низькокваліфіковані посади. За останнє десятиліття їхня кількість, особливо в країнах з високим рівнем доходу,

значно зросла, а рівень зайнятості виріс з 64,0% до 71,0%. Примітно, що вплив міграції на зайнятість є негативним, оскільки в країнах із збільшенням частки іноземних працівників рівень зайнятості серед місцевого населення зменшується. Так, починаючи з 2016 року, спостерігається різке зниження зайнятості серед місцевого населення та, навпаки, зростання серед мігрантів, що є беззаперечно наслідками міграційної кризи у Європі у ті часи. Пандемія COVID-19 у 2020 році також негативно відобразилась на динаміці, однак протягом наступних років ситуація значно покращилась для усіх груп працівників на ринку (рис. 2.2.3) [43].

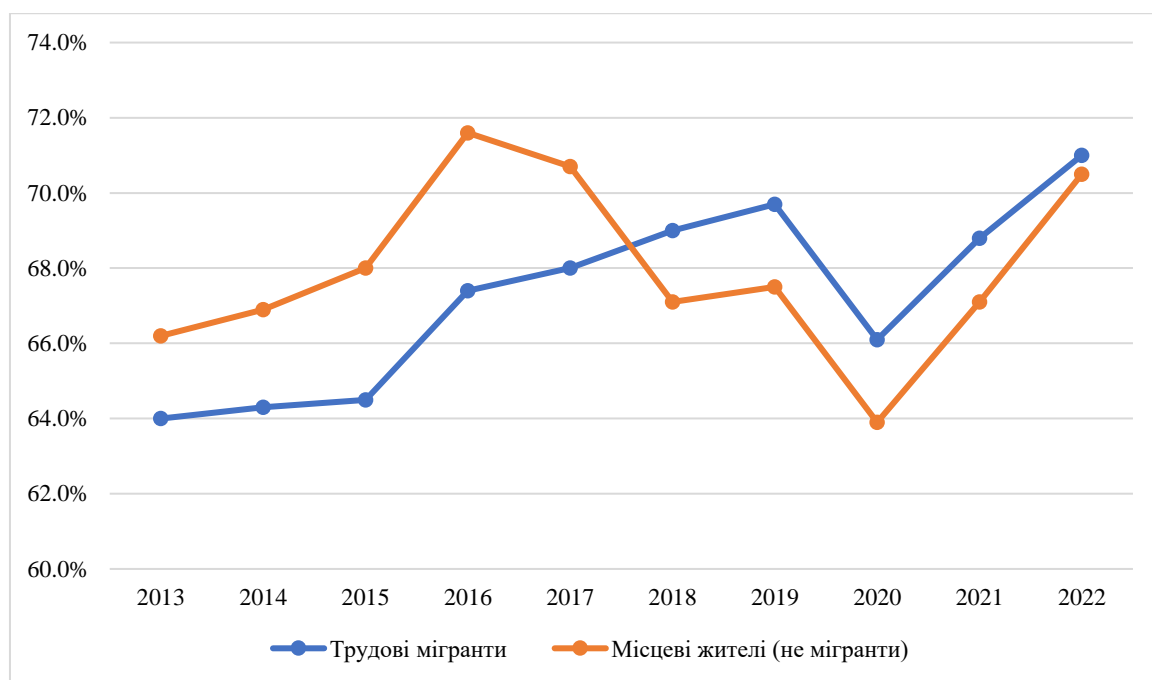

Рисунок 2.2.3 Рівень зайнятості серед трудових мігрантів та не мігрантів у країнах з високим рівнем доходу, 2013-2022 роки

Джерело: розроблено автором на основі [43]

Незважаючи на те, що мігранти здаються добре інтегрованими з точки зору доступу до роботи, їхня інтеграція з точки зору якості зайнятості зазвичай є більш складною – вони нерідко стикаються з відсутністю гідної роботи та працюють у секторах, де місцеве населення не бажає працювати.

Більшість міжнародних трудових мігрантів зайняті у сфері послуг. Оцінки 2019 року показують, що 66,2% припадає на сферу послуг, 26,7% – на промисловість і 7,1% – на сільське господарство. Розподіл чоловіків- і жінок-мігрантів за категоріями економічної діяльності показує значні відмінності з

більшою концентрацією жінок у сфері послуг, ніж чоловіків (79,9% та 56,4% відповідно). 35,6% чоловіків та 14,2% жінок були зайняті у промисловості. Розподіл у сільському господарстві був більш збалансованим – 7,9% чоловіків та 5,9% жінок працювали у цій сфері (рис.2.2.4) [42, с.24].

Відмінності у структурі зайнятості можна частково пояснити збільшенням попиту на роботу у сфері послуг, яка значною мірою покладається на жінок (догляд за членами сім'ї, домашня робота тощо). З іншого боку, чоловіки-мігранти більше залучені в промисловості, включаючи будівництво та роботу на заводах.

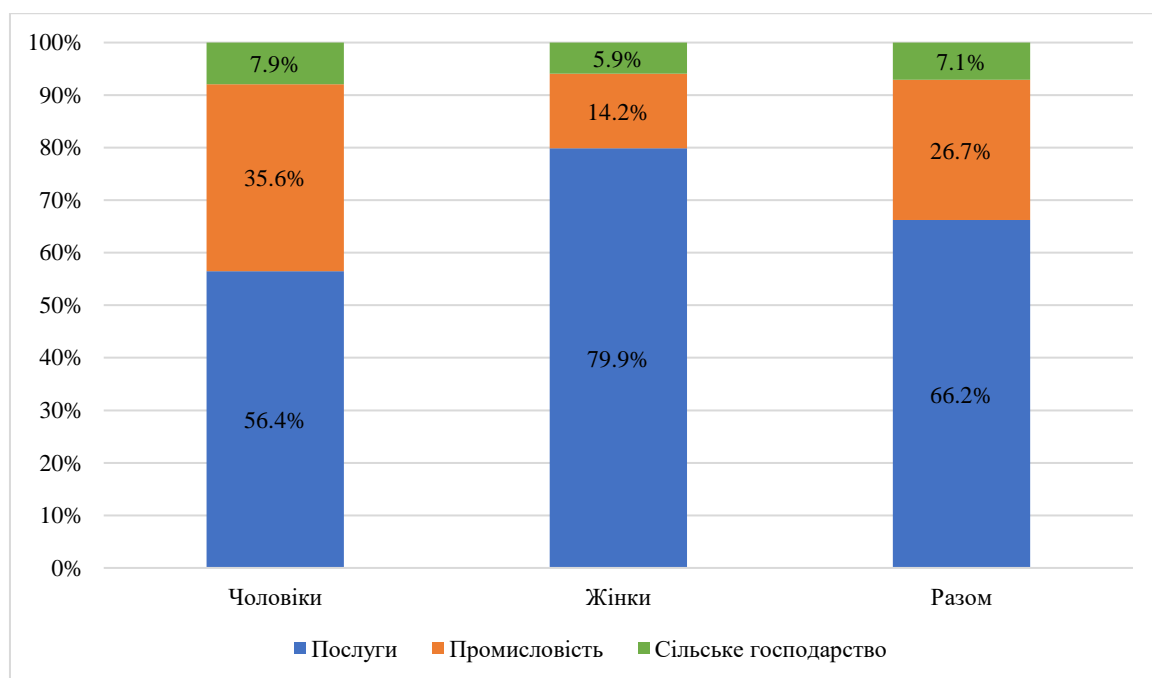

Рисунок 2.2.4 Структура зайнятості трудових мігрантів, 2019 рік

Джерело: [42]

Структура зайнятості населення у всьому світі дещо відрізняється від структури зайнятості мігрантів. Половина робочої сили зайнята у послугах, 26,4% – у сільському господарстві та 22,8% – у промисловості. Цікаво, що частка зайнятості чоловіків і жінок (не мігрантів) у сільському господарстві майже в 4 рази вища, ніж у мігрантів (рис.2.2.5) [44].

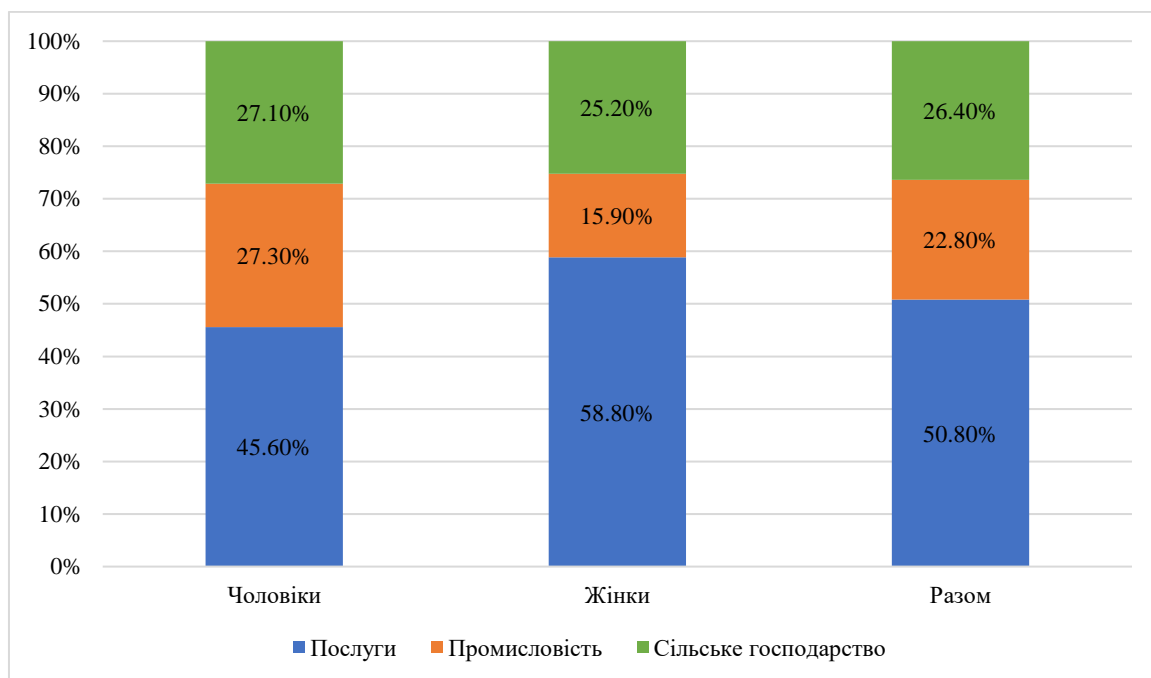

Рисунок 2.2.5 Структура зайнятості населення в світі, 2019 рік

Джерело: розроблено автором на основі [44]

Часто міжнародних трудових мігрантів звинувачують у витісненні місцевих працівників, що призводить до нижчих зарплат та безробіття. Однак у країнах з високим рівнем доходу та, відповідно, з найбільшою концентрацією мігрантів рівень безробіття серед них є вищим, ніж серед не мігрантів. Протягом останніх років можна спостерігати схожу динаміку зміни (зростання/спадання) у обох випадках. Ми бачимо, що ситуація на ринку праці різко погіршилась у 2014-2015 роках внаслідок загострення економічної ситуації та різкого припливу мігрантів. Якщо ж серед трудових мігрантів рівень безробіття поступово зменшувався з кожним роком, то серед місцевого населення він коливався. У 2020 році COVID-19 негативно вплинув на ринок праці і спричинив підвищення безробіття для обох груп. Незважаючи на це, ринку вдалося відновитись у наступні роки, оскільки разом із збільшенням зайнятості суттєво знизився рівень безробіття (рис. 2.2.6) [43].

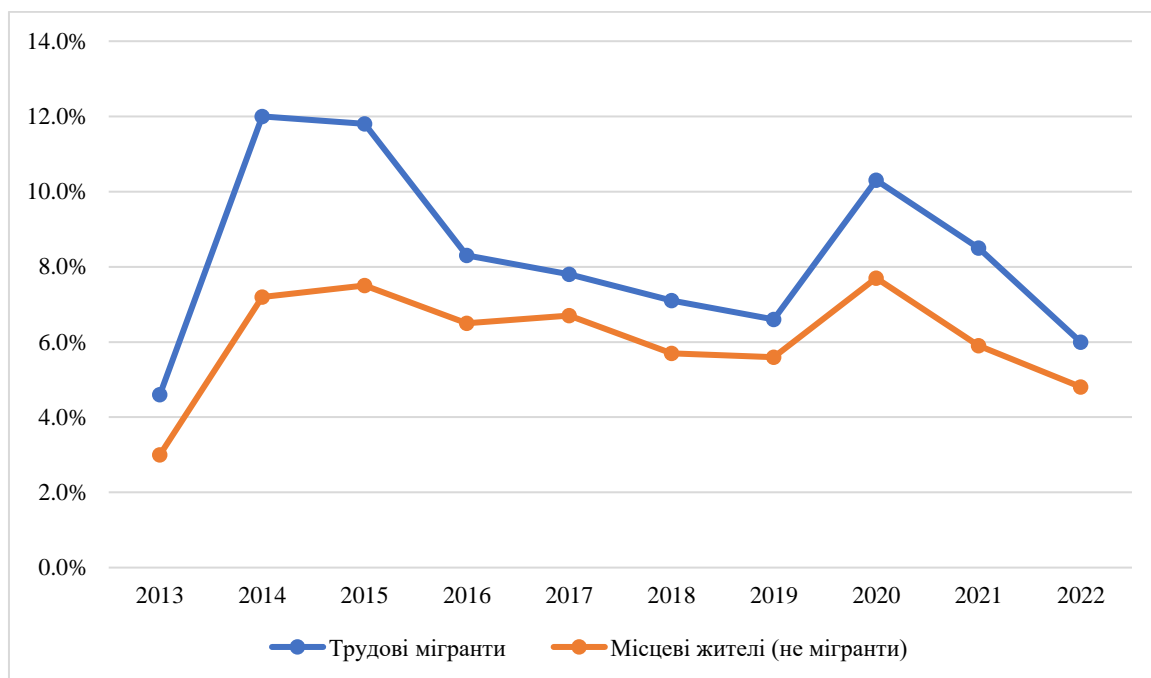

Рисунок 2.2.6 Рівень безробіття серед трудових мігрантів та не мігрантів у країнах з високим рівнем доходу, 2013-2022 роки

Джерело: розроблено автором на основі [43]

Отже, можна зробити висновок, що значне зростання міграційних викликів призводить до трансформації та глобалізації ринку праці. Компанії отримують нові можливості завдяки залученню іноземних спеціалістів, які приносять знання та досвід із собою. Крім того, різноманітність робочої сили стимулює конкуренцію на ринку праці.

Країни також можуть отримати вигоду від запровадження механізмів регулювання міграції, які базуються на потребах їхнього ринку праці. Полегшення в'їзду та надання більшої кількості легальних шляхів збільшить частку мігрантів із регулярним статусом та офіційним працевлаштуванням. Це, у свою чергу, значно збільшить їхній внесок в економіку приймаючої країни. А ретельний моніторинг показників ринку праці в поєднанні з розробкою механізмів консультацій, зокрема з приватним сектором, може додатково підтримати системи управління міграцією.

2.3 Діяльність суб'єктів ринку міжнародних міграційних послуг

Як вже зазначалося у підрозділі 1.1, суб'єктами ринку міграційних послуг є особи, що їх отримують, особи або компанії, які їх замовляють та посередники. Як правило, посередниками виступають міграційні агенти. Це професіонали, які допомагають людям переїхати або залишитися в певній країні. Вони повинні бути зареєстровані в державному органі, щоб мати право виконувати цю роботу. Діяльність міграційних агентів відрізняється залежно від країни, але загалом полягає у:

- наданні інформації про міграційне законодавство, політику та процедури;
- консультації щодо можливих варіантів переїзду чи перебування за кордоном;
- зборі, підготовці та подачі всіх документів від імені своїх клієнтів;
- представленні інтересів своїх клієнтів перед органами, які приймають рішення щодо видачі віз чи дозволів на проживання;
- допомозі клієнтам у адаптації в новій країні (відкриття банківського рахунку, мовні курси і т. д.) [45].

На ринку міграційних послуг можна виділити таких основних гравців:

- PWC (Великобританія);
- U.S. Immigration Services (США);
- WWICS (Індія);
- ImmigCanada (Канада);
- Global Immigration Network (Австралія);
- Maple Immigration Services (Канада);
- Work Global Canada (Канада);
- Stratix Consultants (Дубай);
- ISA Global (Індія);

- China Tourism Group (Китай);
- Shanghai Wailian Visa Group (Китай) [44].

Ці компанії надають широкий спектр послуг, включаючи допомогу в оформленні візи, юридичні консультації та управління програмою переїзду у країну призначення. Ринок міграційних послуг є висококонкурентним, компанії змагаються за ціни, якість послуг і відносини з клієнтами.

На сьогоднішній момент більшість країн запровадили систему, яка вимагає, щоб громадяни деяких інших країн потребували візи для в'їзду в країну. Загальноприйнято видавати різні типи віз залежно від налагоджених відносин між країнами, тривалості запланованого перебування та заявленої мети, розрізняючи, наприклад, короткострокові візити для бізнесу чи для відпочинку (до кількох тижнів); тривалі візити, щоб працювати на місцевого роботодавця (до кількох років); для навчання (до кількох років); для більш тривалих періодів перебування з метою возз'єднання сім'ї, роботи чи постійного проживання (до кількох років або без обмеження за часом) [46, с.6].

Наприклад, політика США вимагає обов'язкової наявності візи для перетину їхнього кордону. У країні існує дві категорії віз – імміграційні та неімміграційні. Імміграційні візи видаються іноземцям, які мають намір постійно проживати в США. Неімміграційні візи призначені для іноземних громадян, які бажають в'їхати до країни на тимчасовій основі – для туризму, лікування, бізнесу, тимчасової роботи, навчання або з інших подібних причин [47].

Згідно із візовим звітом Державного департаменту США за 2022 фінансовий рік, у 2022 році кількість віз, виданих за кордоном (у дипломатичних службах за межами США) почала повертатися до допандемічного рівня. Якщо у 2018 році обсяги виданих віз становили 533,56 тис. імміграційних та 9,03 млн неімміграційних віз, то у пік коронавірусу у 2021 рік впали до 285,07 тис. та 2,79 млн віз відповідно. У 2022 році кількість виданих імміграційних віз зросла до 6,82 млн од., а неімміграційних – до 493,45 тис. од. (рис.2.3.1) [48].

Окрім того, що США почали схвалювати більше віз, зменшився і час очікування у обох випадках. Однак, значний сплеск дозволів на неімміграційні візи

відображає ширшу тенденцію до пріоритетності цих заяв. Державний департамент приділив величезну увагу скороченню часу очікування на неімміграційні візи в наступному році та значно збільшує кількість персоналу в багатьох великих країнах, щоб зменшити відставання у заявках і задовольнити попит.

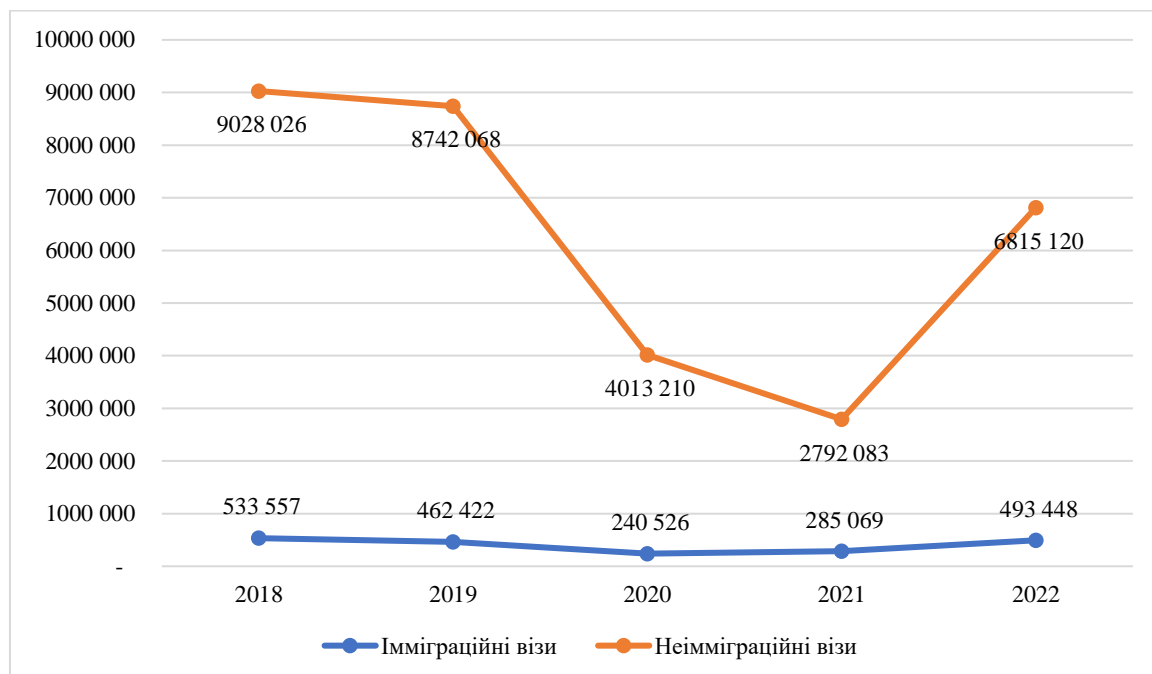

Рисунок 2.3.1 Кількість виданих імміграційних та неімміграційних віз США, 2018-2022 фінансові роки

Джерело: розроблено автором на основі [48]

Серед неімміграційних віз основними та найбільшими є програми H1B, H2A, H2B та H4 (табл. 2.3.1). Довкола них також йде чимало дискусій, оскільки деякі законодавці стверджують, що установи, які керують цими програмами не заходять достатньо далеко, щоб переконатися в тому, що іноземні працівники не витісняють місцевих працівників. Інші, навпаки, говорять, що чинні правила ускладнюють трудовим мігрантам зміни роботодавця, що заважає вести переговори про гідну заробітну плату та покращення умов праці.

Таблиця 2.3.1. – Основні типи візових програм для іноземних працівників
(неімміграційні візи)

	H1B	H2A	H2B	H4
Заявники	Працівники сфери, що потребує спеціальних знань	Тимчасові або сезонні працівники, зайняті у сільському господарстві	Тимчасові або сезонні працівники, зайняті у сферах, відмінних від сільського господарства	Члени сім'ї (подружжя або діти) власника H-візи
Тривалість	3 роки; право на одноразове поновлення	Максимум 1 рік; право на поновлення до 3 років поспіль	Максимум 1 рік; право на поновлення до 3 років поспіль	Прив'язано до основного власника візи
Річні обмеження	85 000 віз, включаючи 20 000 віз для тих, хто має вищий ступінь освіти або еквівалент, з деякими винятками	Немає	66 000 віз, з деякими винятками	Немає
Кількість випущених віз у 2022 ф. р.	206 002	298 336	124 644	137 246

Джерело: розроблено автором на основі [49]

У 2022 році Сполучені Штати видали понад 766,23 тис. віз для цих програм, що набагато більше, ніж 590,66 тис., виданих у 2018 році. Найпоширенішими є візи типу H2A, кількість яких збільшувалась навіть у коронавірусну кризу і на 2022 рік становила майже 300 тис од. На другому місці – візи H1B, яких було видано трохи більше 200 тис. од. Щодо віз H4 та H2B, то їх отримали понад 137,25 тис. та 124,64 тис. тимчасових мігрантів відповідно (рис.2.3.2) [50].

Варто додати, що існує майже десяток інших тимчасових віз для іноземних працівників, які підпадають під категорії L, O, P і Q. Вони охоплюють широкий спектр додаткових секторів зайнятості, і є актуальними для тих, хто має надзвичайні здібності в мистецтві, науці, легкій атлетиці, бізнесі або освіті.

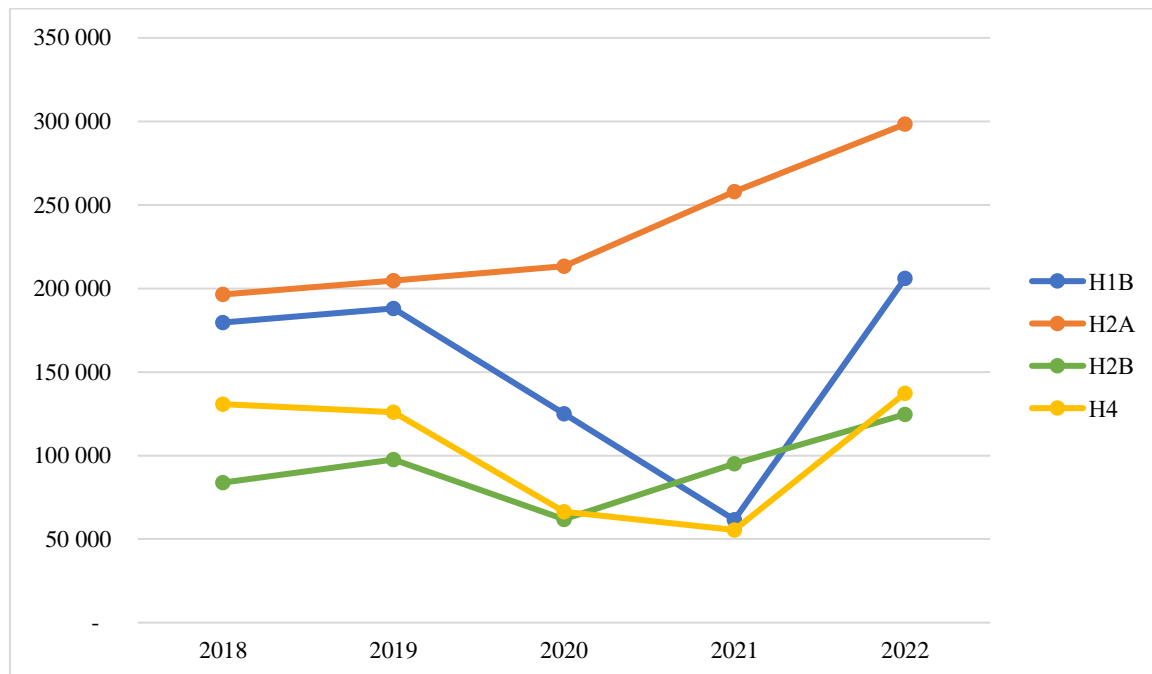

Рисунок 2.3.2 Кількість виданих основних типів віз для тимчасових трудових мігрантів, 2018-2022 фінансові роки

Джерело: розроблено автором на основі [50]

Якщо розглядати те, як неімміграційні візи видавались залежно від національності заявника, то найбільшу кількість у 2022 році отримали представники Північноамериканського та Азійського регіонів – близько 2,19 млн та 2,05 млн од. відповідно. Для мігрантів із Південної Америки видали 1,46 млн віз. Кількість виданих віз вихідцям із Європи та Африки становила 696,97 тис. та 378,01 тис. од. відповідно. Найменше отримали заявники із Океанії – всього 43,32 тис. неімміграційних віз (рис.2.3.3) [51].

До речі, також спостерігається тенденція, що представникам таких регіонів, як Азія, Європа та Океанія наразі США видають віз у 1,5-2 рази менше, ніж у 2018 році.

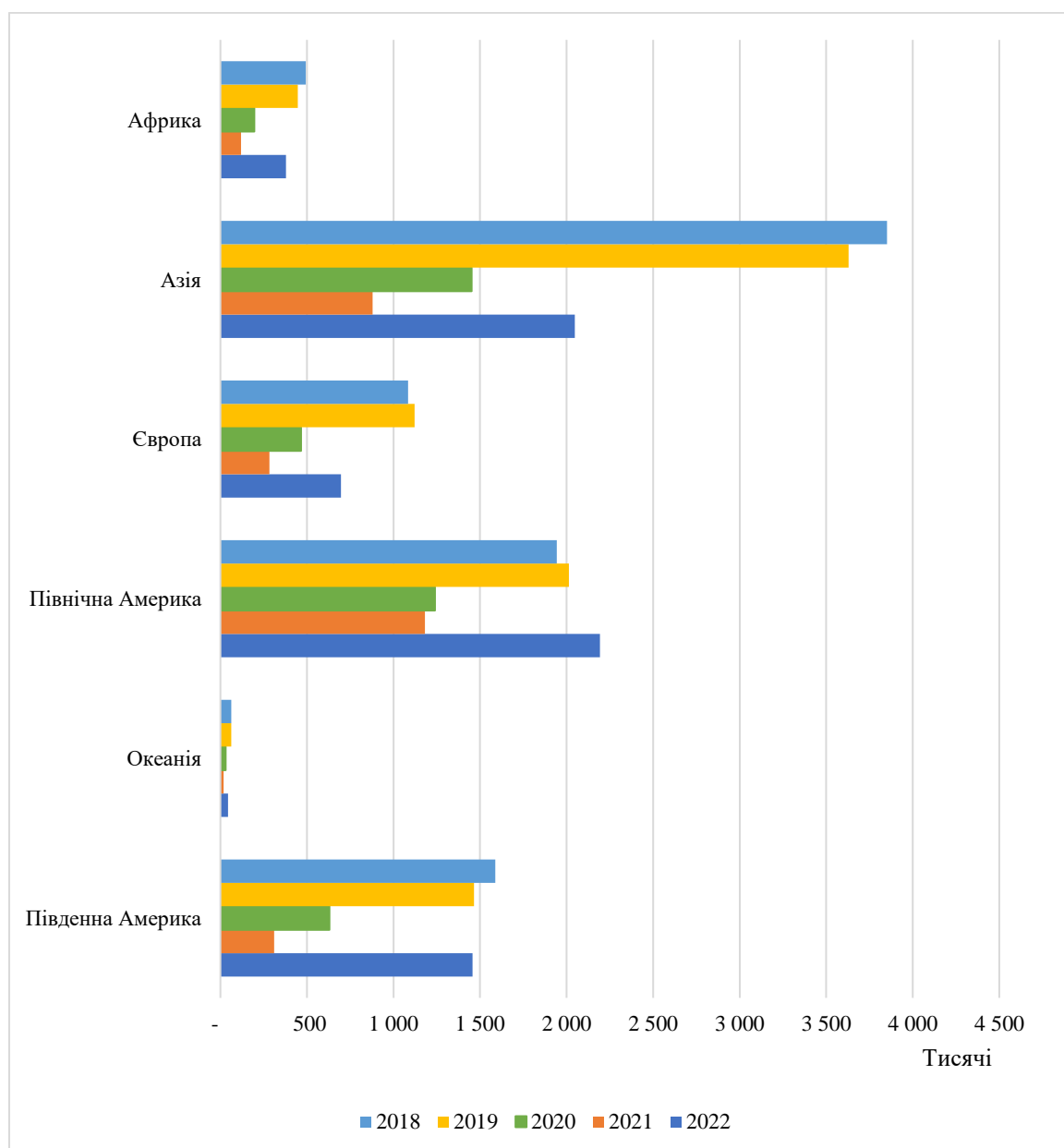

Рисунок 2.3.3 Кількість виданих неімміграційних віз за національністю, 2018-2022 фінансові роки

Джерело: розроблено автором на основі [51]

Європейський Союз є ще одним регіоном, де ринок міграційних послуг має чудові перспективи для свого розвитку. Для того, щоб законно перебувати на його території, необхідно отримати дозвіл на перебування (або проживання) – будь-який дозвіл, дійсний щонайменше 3 місяці, виданий органами влади держави-члена громадянину третьої країни. Дозвіл на проживання вважається першим дозволом не лише тоді, коли видається особі безпосередньо вперше, а якщо проміжок часу між закінченням старого дозволу та початком дії нового дозволу, виданого з тієї ж причини, становить не менше 6 місяців, незалежно від року видачі дозволу [52].

Протягом 2018-2022 років кількість вперше виданих дозволів на перебування на території ЄС потрохи зростала, незважаючи на скорочення на 729,4 тис. од. у 2020 році. У 2021 році обсяги видачі дозволів майже дорівнювали допандемічним і становили 2,93 млн од. Наступного року видали ще на 512,48 тис. од. більше – загалом близько 3,45 млн перших дозволів (рис.2.3.4).

Серед країн, які найбільше видали перших дозволів на перебування на території ЄС у 2022 році, знаходяться Польща (700 тис. од.), Німеччина (538,69 тис. од.), Іспанія (457,41 тис. од.), Італія (337,78 тис. од.) та Франція (324,2 тис. од.) [53].

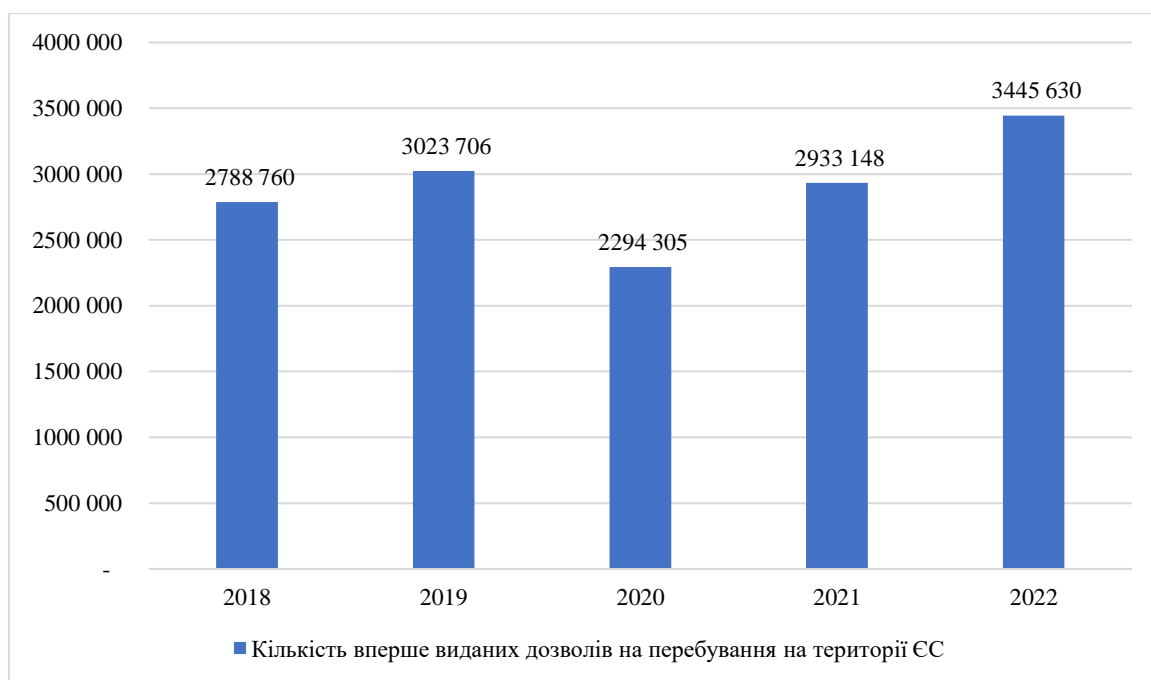

Рисунок 2.3.4 Динаміка вперше виданих дозволів на перебування на території ЄС, 2018-2022 роки

Джерело: розроблено автором на основі [53]

Залежно від причин, у 2022 році було видано близько 1,25 млн перших дозволів для працевлаштування, 890,37 тис. дозволів – через сімейні причини, 851,62 тис. дозволів. – для навчання та понад 457 тис. дозволів – через інші причини (рис. 2.3.5).

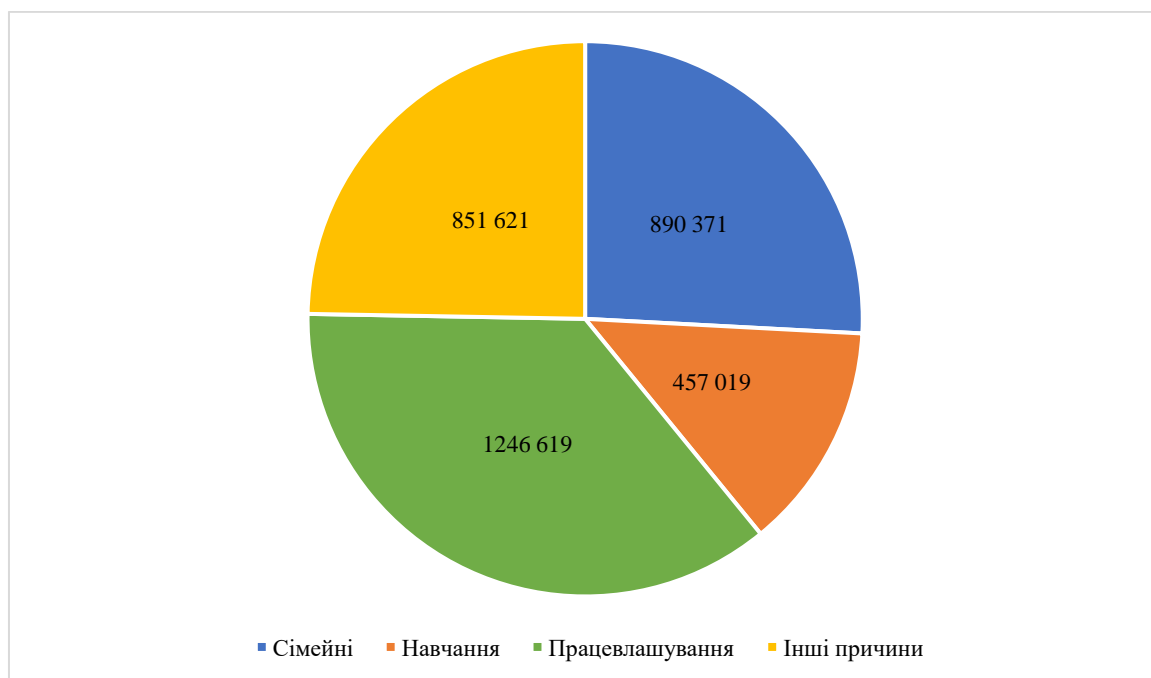

Рисунок 2.3.5 Вперше видані дозволи на перебування на території ЄС за причинами, 2022 рік

Джерело: розроблено автором на основі [53]

Мігранти, а саме тимчасові резиденти, які приїжджають до Канади, повинні отримати візу тимчасового резидента (TRV) або електронний дозвіл на подорож (eTA) від Міністерства імміграції, біженців і громадянства (IRCC) перед приїздом до країни.

Внаслідок пандемії COVID-19 у 2019 та 2020 роках кількість відвідувачів знизилася. У 2022 році тенденції відвідувачів зросли: країна обробила рекордну кількість заявок на отримання візи – 4,8 млн (2,87 млн eTA та 1,92 млн TRV). Щороку все більше людей з усього світу подають заявки на приїзд до Канади. У результаті збільшується кількість наданих міграційних послуг – кількість виданих eTA та TRV (рис.2.3.6).

До того ж у 2022 році Міністерство імміграції, біженців і громадянства Канади отримало безпрецедентну кількість заявок, як на первинні дозволи на навчання, так і на їх продовження. Загалом було надано понад 550 тис. дозволів на навчання порівняно з 445,78 тис. дозволів у попередньому 2021 році, що на 23% більше. Також було оброблено близько 604,38 тис. дозволів на роботу [54, с.20].

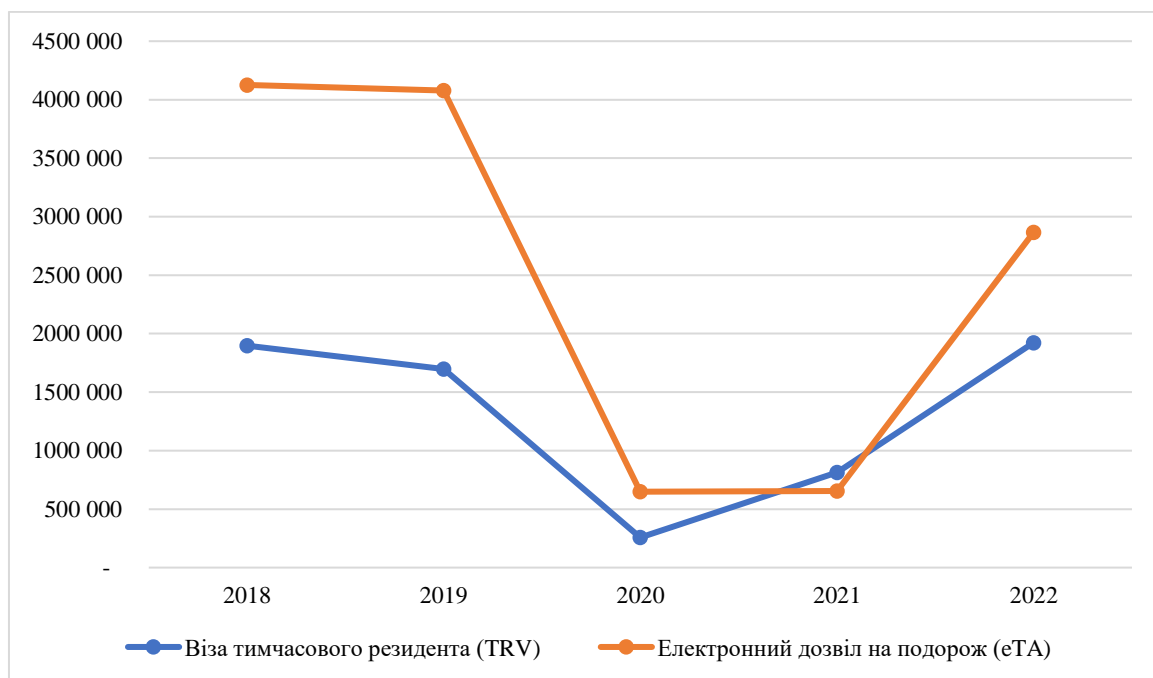

Рисунок 2.3.6 Кількість виданих TRV та eTA у Канаді, 2018-2022 роки

Джерело: [54]

Загалом ринок міграційних послуг демонструє глобальну присутність із ключовими регіонами, включаючи Північну Америку, Європу та інші ринки, що розвиваються. Північна Америка займає значну частку ринку завдяки своїй міцній економіці та привабливості для кваліфікованих спеціалістів. Європа наслідує цей приклад зі своєю багатонаціональною робочою силою та сприятливою міграційною політикою. Інші країни, що розвиваються, завдяки розширенню можливостей і зростанню іноземних інвестицій, мають величезний потенціал для зростання міграційних послуг.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ТА ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ РИНКУ МІГРАЦІЙНИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

3.1 Україна в процесах міжнародної міграції

З тих пір, як Україна проголосила свою незалежність від Радянського Союзу в 1991 році, вона стала однією з найбільших суверенних держав Європи. Тоді країна зіткнулася з багатьма викликами, серед яких перехід до ринкової економіки та демократизація. Однак економіка не виправдала очікувань. Безробіття, низькі зарплати, слабка валюта були тими факторами, які спонукали людей шукати можливості роботи за кордоном.

Так міграція стала ще одним викликом і динамічною силою, оскільки мільйони людей потоками виїжджали з України. Якщо до здобуття незалежності міграція українців була спрямована в інші республіки СРСР, то після 1991 року – до країн Європейського Союзу. Примітно, що в ті часи українці їхали до ЄС за туристичними візами та залишалися там як несанкціоновані мігранти.

Якщо говорити про сучасні міграційні процеси в Україні, то на них впливає низка важливих факторів:

- анексія Криму, конфлікт на сході країни, який потім переріс у повномасштабне вторгнення та спричинив сильний економічний спад;
- прогрес у європейській та євроатлантичній інтеграції, включаючи запровадження безвізового режиму з ЄС у 2017 році та отримання статусу кандидата на вступ до ЄС у 2022 році;
- фактичний досвід міграції з диверсифікацією міграційних мереж, які створилися внаслідок багаторічної активної участі українців у трудовій міграції за кордон.

Мобільність українського населення з кожним роком підвищувалась, все більше людей перетинали саме західний кордон країни. Демократизація суспільного життя, дотримання прав людини, орієнтація на інтеграцію до Європейського Союзу, зокрема безвізовий режим з ЄС, відкрили громадянам можливості вільного пересування, виїзду за кордон з метою працевлаштування, навчання, туризму та дозвілля. До речі, у 2013 році, ще до початку війни на сході та анексії Криму, кількість поїздок до Польщі вперше була більшою, ніж до росії. Хоча на той момент росія була найпопулярнішим напрямком міграції для українців через запроваджений безвізовий режим між країнами, збройний конфлікт 2014 року призвів до швидкого зростання міграції до Європи.

Як видно із рисунка 3.1.1, за 30 років незалежності динаміка міграційних потоків з України та в Україну змінилась. Якщо у 1990-х роках кількість іноземців, які переїхали до України з тих чи інших причин, переважала над кількістю українців-мігрантів, то на початку нового тисячоліття ситуація стала іншою. Так, у 2000 році міграційні потоки емігрантів та іммігрантів зрівнялися та становили близько 5,5 млн осіб. Протягом наступних років, намагаючись уникнути нестабільності, з України почало виїжджати все більше населення, але і в країну мігрувало менше іноземців. У 2020 році налічували понад 6,1 млн українських мігрантів та майже 5 млн іноземців, що переїхали сюди [55]. До того ж внаслідок пандемії COVID-19 та обмеження транскордонної мобільності тимчасова трудова міграція переросла в постійну, еміграційні настрої українців зросли, а привабливість України для іммігрантів залишилась низькою.

Окремо слід звернути увагу на те, що втрати населення, спричинені міграцією, доповнюють демографічний спад, який відбувається в Україні з початку 1990-х років. Загалом у період з 1990 по 2022 рік чисельність населення зменшилась приблизно на 10,6 млн осіб – з 51,8 млн до 41,2 млн осіб [56]. Крім цього, в країні зафіксовано інші несприятливі демографічні тенденції: низька народжуваність, відносно висока смертність і низька очікувана тривалість життя (порівняно з країнами Європи). Низька народжуваність і високий рівень міграції

сприяють старінню населення та скороченню робочої сили, що здійснює негативний вплив на процвітання української економіки.

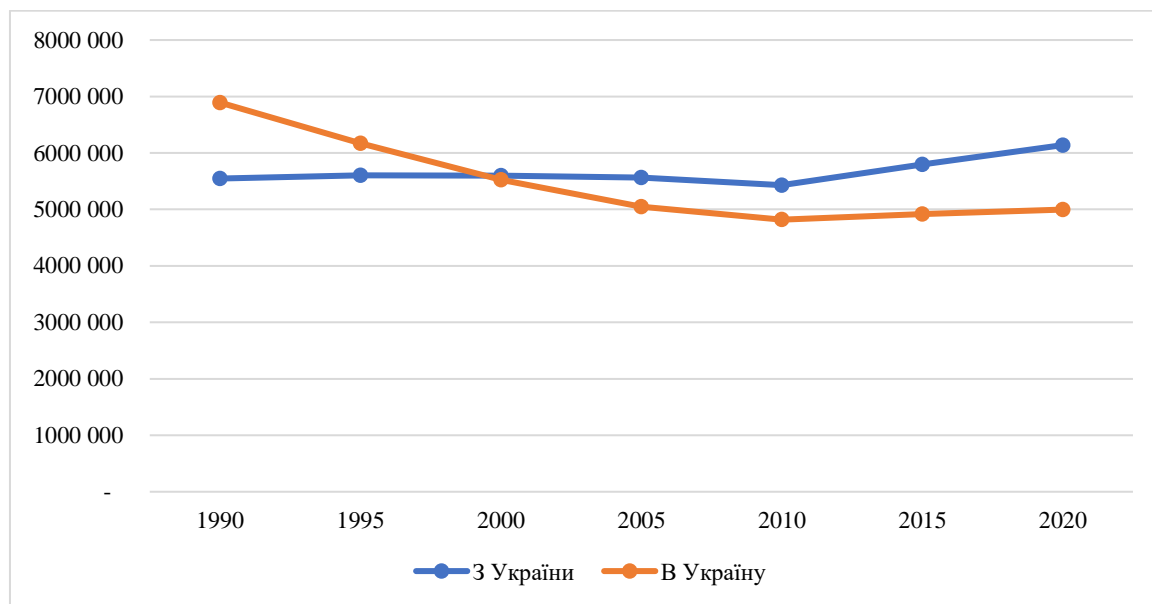

Рисунок 3.1.1 Динаміка міграційних потоків з України та в Україну, 1990-2020 роки

Джерело: розроблено автором на основі [55]

Нелегальна міграція є наразі актуальним питанням, яке гостро постає для України. Незважаючи на обмеження мобільності населення внаслідок закриття кордонів через пандемію COVID-19 у 2020 році, нелегальні в'їзди та виїзди з країни не припинялись. Закриття українських кордонів для чоловіків у 2022 році також негативно вплинуло на легальність міграції.

Відповідно до даних Міністерства закордонних справ України, значна кількість українців перебуває за кордоном нелегально. У 2017 році серед усіх мігрантів 5,2 млн осіб мали легальний статус, а 1,6 млн – нелегальний. Наступного року ситуація погіршилась – понад 2 млн українців нелегально в'їхали до інших країн. Однак у 2019-2020 роках відбулося покращення та кількість українців з нелегальним статусом за кордоном значно зменшилась – 642,2 тис. та 655 тис. осіб відповідно (рис. 3.1.2) [57, с.66].

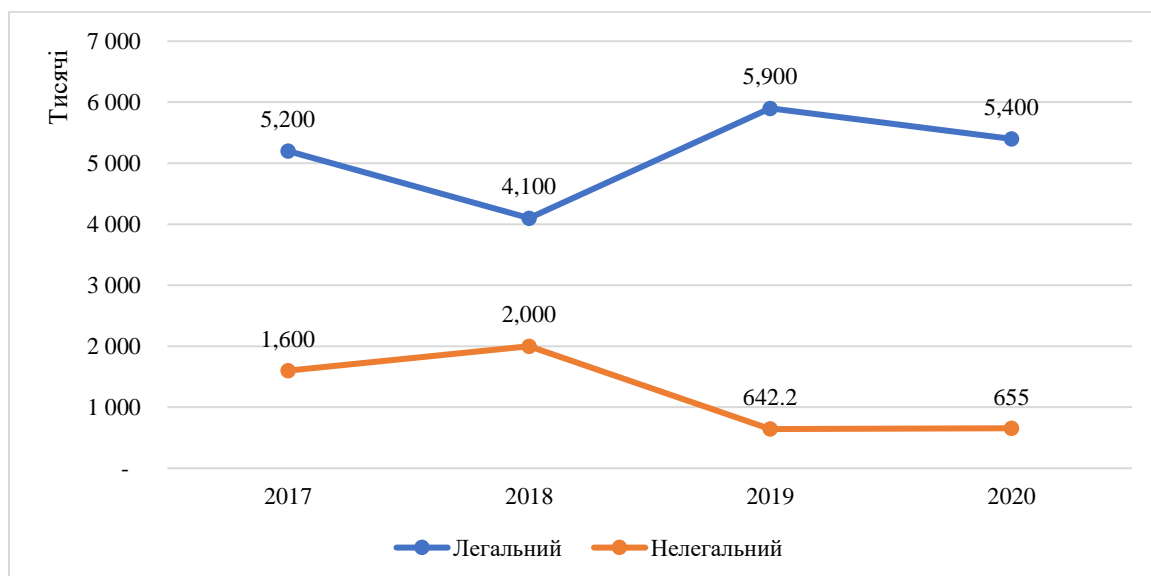

Рисунок 3.1.2 Статус перебування українців за кордоном, 2017-2020 роки

Джерело: розроблено автором на основі [57]

Серед основних країн призначення українських мігрантів найпопулярнішою все ще залишається російська федерація. У 2020 році до неї переїхали близько 3,3 млн українців. На другому та третьому місцях знаходяться США та Казахстан – 370,26 тис. та 355,75 тис. осіб. Серед країн Європейського Союзу, які обирають українці для міграції, знаходяться Німеччина (289,74 тис. осіб), Польща (272,59 тис. осіб), Італія (248,46 тис. осіб) та Чехія (131,32 тис. осіб). Білорусь, Ізраїль та Узбекистан у 2020 році прийняли 222,44 тис., 131,21 тис. та 123,66 тис. українських мігрантів (рис.3.1.3) [55].

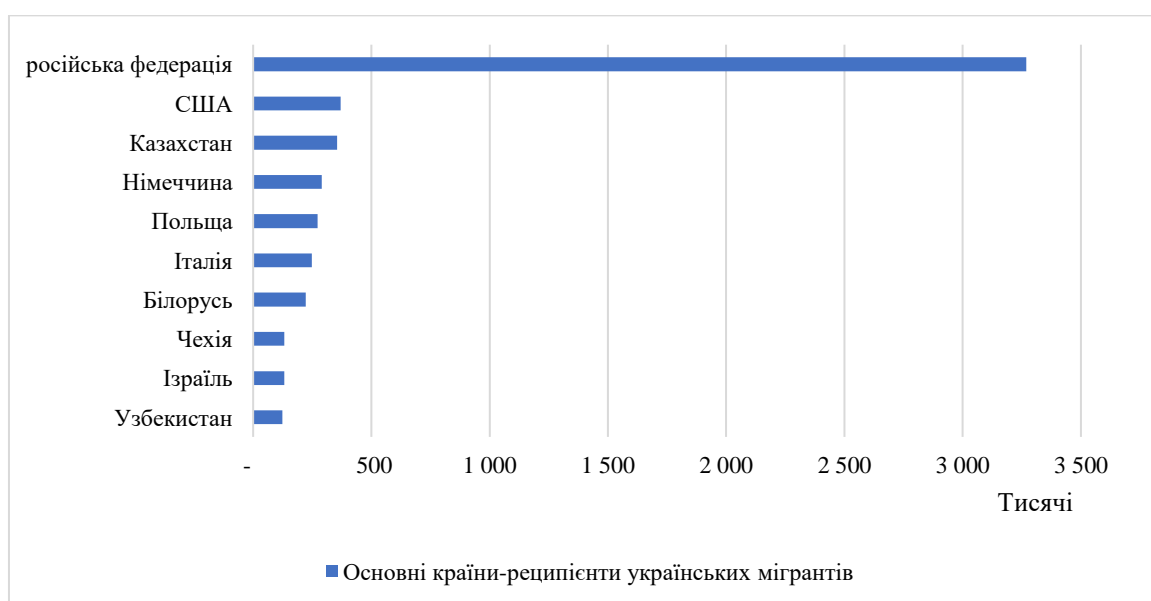

Рисунок 3.1.3 Основні країни перебування українських мігрантів, 2020 рік

Джерело: розроблено автором на основі [55]

Якщо проаналізувати країни походження іноземців, що мігрували в Україну, то станом на 2020 рік сюди переїхали понад 3,3 млн росіян. Кількість іммігрантів із Білорусі, Казахстану та Узбекистану становила 249,64 тис., 225,96 тис. та 223,49 тис. осіб відповідно. Із Молдови мігрувало 152,25 тис. осіб. Близько 200 тис. осіб переїхали із країн Південного Кавказу – Азербайджану, Грузії та Вірменії. Серед іммігрантів також налічують 29,86 тис. таджикистанців та 27,18 тис. киргизстанців (рис.3.1.4) [55].

Рисунок 3.1.4 Основні країни походження іноземців, що мігрували в Україну, 2020 рік

Джерело: розроблено автором на основі [55]

Розпочате у лютому 2022 року повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну змінило звичний стан речей і спричинило економічну, гуманітарну та міграційну кризи. Декілька мільйонів українців були змушені переїхати до безпечніших регіонів країни, значна частина з них (переважно жінки, діти та люди похилого віку) виїхала за кордон, що стало найгіршою міграційною кризою після Другої світової війни.

Війна та масове переміщення людей після 8-ми років конфлікту залишили багато сімей без достатнього доходу для задоволення базових потреб та нездатними забезпечити належну підтримку своїм близьким. Крім того, діти та жінки, які тікають від війни в Україні, піддаються значному ризику насильства, жорстокого поводження, експлуатації та торгівлі людьми. Було зафіксовано чимало випадків,

коли діти виїжджали за межі України без супроводу або були розлучені зі своїми батьками та членами родини.

На жаль, дослідити усі переміщення українських біженців, які намагаються знайти притулок у різних країнах, складно, тому дані є приблизними. Згідно УВКБ ООН, на сьогодні зафіксовано 5,850 млн біженців з України по всій Європі та 392 тис. за межами Європи. Понад 1,275 млн осіб були змушені переїхати до росії. У Німеччині та Польщі перебуває найбільше громадян України серед країн ЄС – 1,11 млн та 958,94 тис. осіб відповідно. Значно менше виїхало до Чехії, Великобританії, Іспанії, Італії, Молдови та Словаччини. Майже кожна європейська країна так чи інакше допомагає Україні, приймаючи її жителів і надаючи притулок (табл. 3.1.1) [58].

Зважаючи на те, що більшість українців шукають притулок у країнах Європейського Союзу, у березні 2022 року було активовано директиву про тимчасовий захист, яка використовується у виняткових обставинах масового припливу біженців для того, щоб забезпечити безпосередній і колективний захист переміщених осіб та зменшити тиск на національні системи надання притулку у країнах-членах ЄС. Згідно із цією директивою українцям будуть надавати дозвіл на проживання, доступ до ринку праці та житла, медичну допомогу та доступ дітей до освіти. Станом на 31 липня 2023 року програмою тимчасового захисту скористувались 4,1 млн громадян України [59].

До речі, станом на вересень 2023 року, за оцінками МОМ, приблизно 4,6 млн українців повернулися до свого звичайного місця проживання після тривалого періоду переміщення через війну. З них 25% або 1,13 млн осіб повернулися з-за кордону. У середньому вони пробули 4,5 місяці в інших країнах перед репатріацією. Більшість повернулась з Польщі (38%), Німеччини (11%), Італії (7%), Чехії (5%), Болгарії (4%) та Іспанії (3%) [60].

Таблиця 3.1.1 – Кількість зареєстрованих біженців з України в окремих країнах з 24 лютого 2022 року станом на відповідну дату

Країна	Станом на дату	Зареєстровані українські біженці у країні, осіб
російська федерація	31.12.2022	1 275 315
Німеччина	11.10.2023	1 114 070
Польща	20.10.2023	958 935
Чехія	29.10.2023	366 010
Великобританія	01.08.2023	210 800
Іспанія	05.11.2023	185 875
Італія	01.09.2023	167 525
Молдова	05.11.2023	111 835
Словаччина	15.10.2023	109 115
Ірландія	29.10.2023	97 505
Нідерланди	26.05.2023	94 415
Румунія	05.11.2023	84 415
Австрія	06.11.2023	80 365
Бельгія	23.08.2023	73 095
Франція	31.12.2022	70 570

Джерело: розроблено автором на основі [58]

Безсумнівно, що міграція значної кількості українців за кордон призводить до появи такого поняття як відтік мізків (brain drain). Якщо раніше він стосувався науковців та кваліфікованих спеціалістів, які прагнули працювати за межами рідної країни, то сьогодні цей процес охоплює і студентів, які хочуть здобути освіту в розвинених західних країнах [61, с.3-4]. Молоді люди часто бажають навчатися за кордоном, щоб знайти шлях до міжнародного ринку праці. Зростання освітньої міграції є непрямим доказом возз'єднання сімей українських трудових мігрантів у країнах їхнього перебування. Цікаво, що це призвело до різкого зростання кількості українських студентів у країнах із численними українськими громадами, які утворилися завдяки трудовій міграції.

Індекс відтоку мізків (Human flight and brain drain index) розглядає економічні наслідки переміщення людей з економічних чи політичних причин і

наслідки, які можуть виникнути для розвитку країни. Відповідно чим вищою є оцінка індексу, тим більшою є міграція спеціалістів (рис. 3.1.5). Якщо у роки до повномасштабного вторгнення Україна знаходилась у середині списку і займала 81-99 місце, то у 2023 році опустилась на 4 місце із 8,9 балами і знаходиться серед Афганістану, Сомалі, Еритреї та Палестини [62].

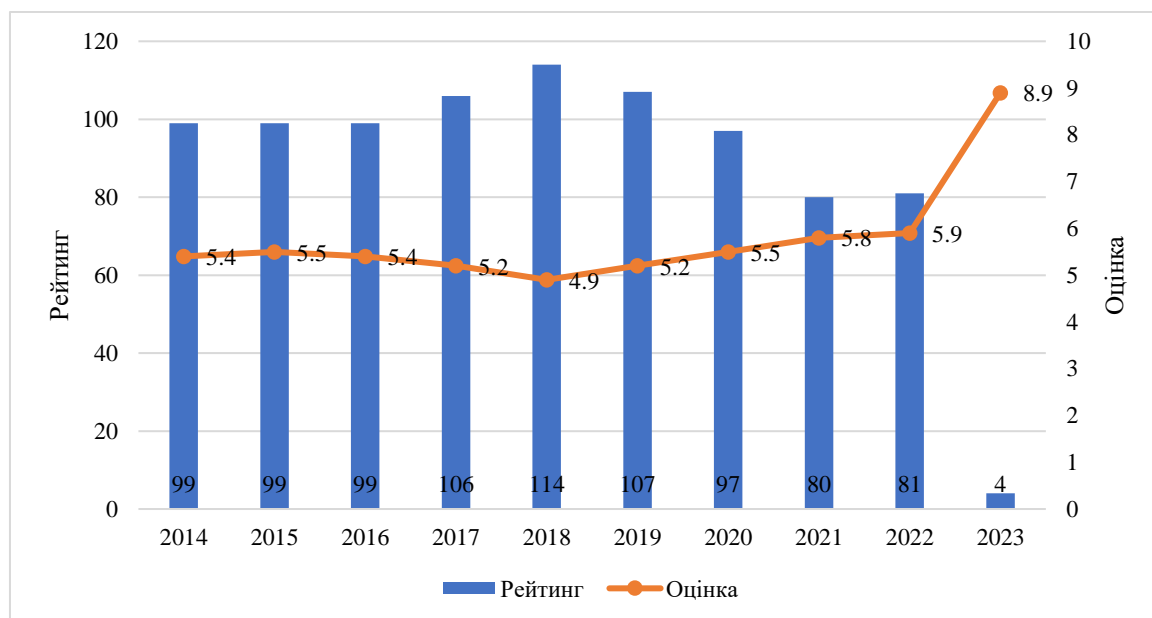

Рисунок 3.1.5 Індекс відтоку мізків України, 2014-2023 роки

Джерело: розроблено автором на основі [62]

Враховуючи сучасні події, які відбуваються на території України, пропонуємо проаналізувати два індекси та залежність між ними. Світовий індекс спокою (миру) досліджує наскільки країни залучені в поточні внутрішні та міжнародні конфлікти та намагається оцінити рівень безпеки в суспільстві [63]. Рейтинг крихких держав оцінює вразливість країни до конфлікту або розпаду. Примітно, що він базується на дванадцяти індикаторах, одними із яких є демографічний тиск, міграція людей та відтік мізків, біженці та внутрішньо переміщені особи, економічний занепад [64]. Таким чином, досліджуючи залежність рейтингу крихких держав від індексу спокою, ми зможемо опосередковано дізнатись те, наскільки сильно війна та політична й економічна нестабільність в Україні впливає на рівень міграції.

Щоб дізнатися ступінь залежності між індексами, було здійснено кореляційно-регресійний аналіз (рис.3.1.6). У результаті дослідження було

виявлено, що між рейтингом крихких держав України та індексом спокою України є певний прямий зв'язок, оскільки коефіцієнт кореляції дорівнює 0,3932. Тобто із зростанням індексу спокою відбувається незначне зростання рейтингу крихких держав. Також було отримано рівняння лінійної регресії $y = 12,184x + 38,07$. Коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,2037$ свідчить, що результату можна довіряти тільки на 20%.

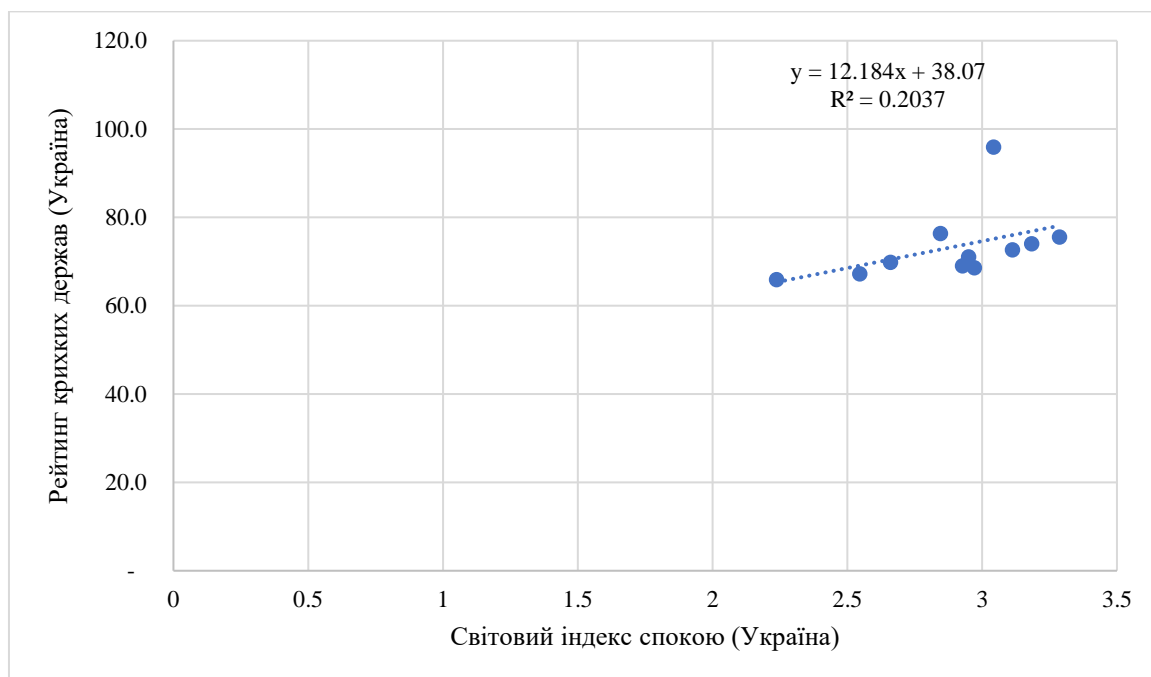

Рисунок 3.1.6 Залежність рейтингу крихких держав від індексу спокою України

Джерело: розроблено автором на основі [63,64]

Отже, міграція є важливим джерелом доходу, знань і досвіду для України. Водночас це створює ризики, насамперед пов'язані з виїздом великої кількості українців на роботу за кордон, втратою частини трудового та інтелектуального потенціалу нації. Якщо бойові дії триватимуть декілька років, ще більше людей емігрує з країни. А присутність біженців в інших країнах стане предметом напружених політичних дебатів з усіма супутніми негативними наслідками. Тому міграційні процеси залишаються нагальним питанням для українського суспільства. Повоєнне відновлення економіки, певною мірою, залежатиме від того, скільки українців повернеться додому та чи будуть вони готовими працювати на благо країни.

3.2 Особливості діяльності українських рекрутингових компаній на ринку міграційних послуг

Українські рекрутингові компанії здійснюють посередницьку діяльність на ринку міграційних послуг. Вони допомагають пришвидшити та оптимізувати пошук роботи та гарантують знайти можливості працевлаштування за кордоном. Співпраця із такими агентствами може зробити трудову міграцію в інші країни набагато простішим і ефективнішим процесом.

Україна є великим джерелом кваліфікованих і некваліфікованих працівників. Вони гнучкі і часто можуть бути працевлаштовані на тимчасовій основі або на неповний робочий день. Тому зараз багато європейських роботодавців готові наймати українців як робочу силу. Внаслідок цього попит на посередників у працевлаштуванні значно виріс.

Варто зазначити, що посередницька діяльність з працевлаштування за кордоном регулюється законодавством України. Серед нормативно-правових актів можна виокремити:

- Закон України «Про зайнятість населення» від 5 липня 2012 року;
- Закон України «Про зовнішню трудову міграцію» від 5 листопада 2015 року;
- Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 5 квітня 2007 року;
- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав трудових мігрантів та боротьби з шахрайством у працевлаштуванні за кордоном» від 20 березня 2023 року та інші.

При виборі рекрутингового агентства необхідно звертати увагу на низку факторів [65]. По-перше, необхідно перевірити чи компанія включена до переліку суб'єктів господарювання, що надають послуги з працевлаштування за кордоном. Якщо до 2023 року обов'язковою була наявність ліцензії від держави про провадження господарської діяльності з працевлаштування за кордоном, то сьогодні діє декларативний принцип [66].

По-друге, повинен бути досвід успішного працевлаштування українців за кордоном, оскільки досвідчена компанія краще розуміє процес працевлаштування, візові вимоги та інші юридичні питання. Важливо, щоб вона співпрацювала з усіма сторонами, які беруть участь у міжнародному процесі найму, від відбору кандидатів на вакансію до їхньої інтеграції. Окрім того, варто звернути увагу на репутацію рекрутингової агенції, перевіряючи відгуки та рейтинги в Інтернеті.

По-третє, краще одразу ознайомитись із пропонованими послугами та віддати перевагу тим агентствам, які надають повний спектр. Якщо деякі компанії можуть надавати лише послуги з працевлаштування, то інші пропонують ще й додаткові послуги, зокрема подачу заявок на візу, навчання та постійну підтримку своїх клієнтів.

По-четверте, необхідно дізнатися про комісію, включаючи приховані витрати. Віддавати перевагу слід тим компаніям, які пропонують прозорі та конкурентоспроможні ціни. Однак якщо це роботодавець замовляє послуги з посередництва у працевлаштуванні за кордоном, то він і повинен їх оплатити, тому що згідно із чинним законодавством України брати гроші або інші види винагороди за оплату даного виду послуг заборонено у такому випадку [66].

До того ж рекрутингові агентства не мають права пропонувати українцям неформальну зайнятість, роботу без контракту або ту, яка приховує справжню мету роботи.

Згідно із дослідженням Української Бізнес Премії, до списку найкращих агентств із працевлаштування за кордоном увійшли VAV Synergy, Робота за кордоном від Андрія Марисюка, Перша віза, BBC, Euro Job, Равес, Nikoloz-job, Insightwork, Europe service, JobAurora та інші. Аналіз ґрунтувався на кількості охоплених країн та активних вакансій, наявності офісу в Україні та за кордоном, кількості років компанії на ринку, наявності нагород та позитивних відгуків тощо. Важливим було і те, чи співпрацюють вони із російською федерацією та Білоруссю [67].

Для того, щоб узагальнити особливості діяльності українських рекрутингових компаній на ринку міграційних послуг доцільно проаналізувати їхні

сильні та слабкі сторони, можливості та загрози за допомогою SWOT-аналізу (табл.3.2.1).

Таблиця 3.2.1 – SWOT-аналіз функціонування українських рекрутингових компаній на ринку міграційних послуг

<p style="text-align: center;">Сильні сторони</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Універсальність. 2. Особистий підхід до кожного клієнта. 3. Відсутність мовного бар'єру з українцями. 4. Доступ до кваліфікованої робочої сили. 5. Надання як основних, так і додаткових послуг. 6. Наявність ліцензії від держави. 	<p style="text-align: center;">Слабкі сторони</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Низький імідж та низький рівень довіри українців до компаній. 2. Висока плинність кадрів, недосвідчений персонал. 3. Неякісний підбір вакансій для клієнтів. 4. Недостатня маркетингова орієнтованість. 5. Надання послуг з працевлаштування тільки у певних регіонах або галузях. 6. Залежність від економічних умов в країні.
<p style="text-align: center;">Можливості</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Диверсифікація послуг та розширення ринку. 2. Високий попит на роботу за кордоном серед українських мігрантів та біженців. 3. Співпраця з міграційними агентствами інших країн. 4. Використання нових технологій у процесі рекрутингу. 	<p style="text-align: center;">Загрози</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Політична та економічна нестабільність в Україні. 2. Суворі міграційна політика в іноземних країнах. 3. Велика кількість компаній-конкурентів на ринку. 4. Сезонність робіт. 5. Зниження платоспроможності українців.

Джерело: розроблено автором

- Пропозиції щодо використання можливостей для зміцнення сильних сторін

Ринок міграційних послуг в Україні продовжує формуватися. Посередники з працевлаштування за кордоном можуть розширити ринок шляхом диверсифікації своїх послуг, попит на яких має тенденцію до збільшення, оскільки багато кваліфікованих мігрантів зараз знаходяться за кордоном, тікаючи від війни.

Компанії також можуть зосередитись на дослідженні тих галузей, де українці матимуть конкурентну перевагу. Співпраця та взаємодія з рекрутинговими агенціями інших країн створить нові можливості для успіху, оскільки вони добре розуміють внутрішню ситуацію на ринку.

- Пропозиції щодо використання сильних сторін для захисту від загроз

Політична нестабільність в Україні призвела до того, що кордони закрились і чоловіки не мають права покидати країну, тому основними клієнтами рекрутингових компаній стали жінки-мігранти. Сезонність робіт у деяких країнах ЄС ставить під загрозу можливість постійного працевлаштування. Однак рекрутингові компанії в Україні є універсальними та мають доступ до кваліфікованих спеціалістів, що створює можливості для адаптації. Крім цього, враховуючи конкурентів на ринку міграційних послуг, компаніям варто розробити стратегію, яка дозволить забезпечити прибуткове зростання, здійснюючи чесну практику працевлаштування та прозору комунікацію з клієнтами.

- Пропозиції щодо використання можливостей для подолання слабких сторін

Підвищення кваліфікації персоналу допоможе краще задовольняти потреби клієнтів та підвищить імідж компанії. Необхідно також інвестувати в маркетинг, щоб покращити обізнаність про компанію серед українців. Так як деякі країни відчувають дефіцит робочої сили, а українські мігранти є чудовим резервом талановитих працівників, кооперація з іноземними рекрутинговими агентствами допоможе подолати даний розрив. До того ж можна розробити нові стратегії підбору вакансій, використовуючи технології штучного інтелекту та інші додаткові ресурси.

- Пропозиції щодо недопущення накладання загроз на слабкі сторони

Для того, щоб зменшити залежність від політичних та економічних умов в Україні, посередники з працевлаштування за кордоном, як варіант, можуть розширити свою присутність на інших ринках. Через зростання конкуренції на українському ринку, компаніям варто задуматись про якість надання послуг та працювати над покращенням. Полегшення процесу міграції та працевлаштування

за кордоном сприятиме підвищенню репутації, однак необхідно завжди вчасно реагувати на зміни в міграційному законодавстві в інших країнах. Оптимізація та ефективна робота відділу підтримки створить позитивне враження про діяльність компанії та допоможе залучити нових клієнтів.

Внаслідок війни в Європі опинилась велика кількість мігрантів та біженців, однак процес працевлаштування для українців, які переїжджають в інші країни у пошуках роботи, а не притулку, залишився майже таким самим, як і до 2022 року. Тобто потрібно мати із собою закордонний паспорт, робочу візу або дозвіл на перебування на території ЄС та дозвіл на роботу. Однак для тих, хто приїхав після повномасштабного вторгнення дозвіл на роботу в окремих країнах не є необхідним, достатньо лише підписати із роботодавцем трудовий договір.

Для того, щоб оцінити приблизні масштаби ринку міграційних послуг в Україні, пропонуємо розглянути наступні дані.

Україна є однією з тих країн, громадянам якої видається найбільше дозволів на перебування на території ЄС. Незважаючи на те, що у 2022 році кількість виданих перших дозволів зменшилась майже у 2,5 рази – до 374,45 тис. од., в середньому щороку українці отримують близько 700 тис. од. Щодо усіх чинних на кінець дозволів на перебування, то у 2022 році видали понад 1,42 млн од. Це менше, ніж у 2021 році, однак більше, ніж у попередні роки (рис.3.2.1) [53, 68].

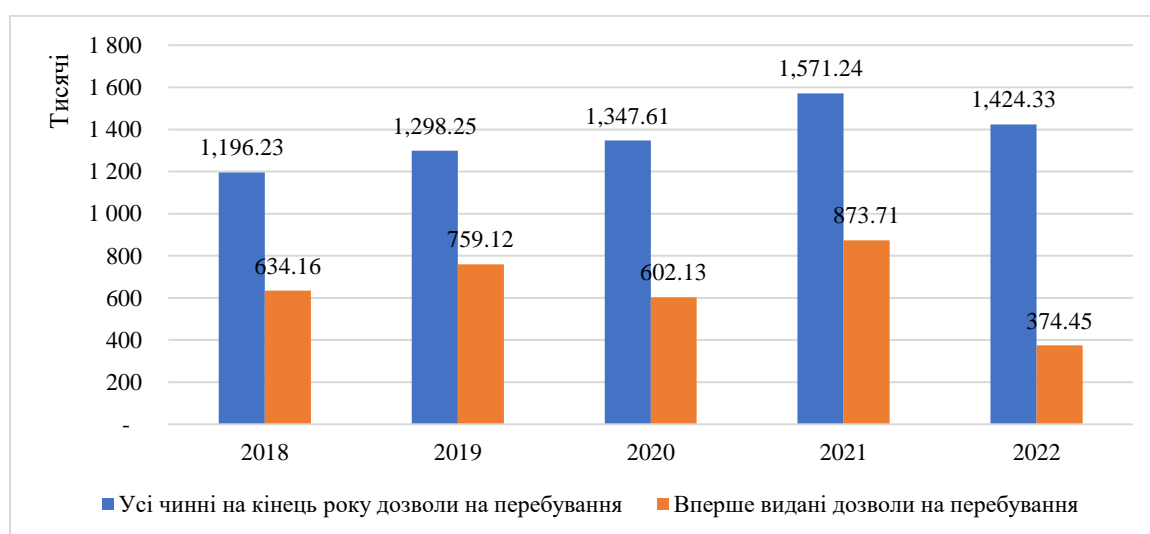

Рисунок 3.2.1 Кількість вперше виданих та чинних на кінець року дозволів на перебування українців на території ЄС, 2018-2022 роки

Джерело: розроблено автором на основі [53, 68]

Серед усіх причин видання дозволів на перебування видається значна кількість саме для працевлаштування. Якщо у 2018 році понад 585 тис. українців мали чинний дозвіл на перебування на території ЄС, то у 2021 – понад 902 тис., а у 2022 році – близько 695 тис. осіб.

Порівняно з іншими країнами Польща є основною країною працевлаштування українців та видає найбільше дозволів на перебування. Починаючи з 2018 року, кількість чинних на кінець року дозволів сягала понад 320 тис. од. У 2021 році їхня кількість збільшилась до 500 тис. од., однак наступного року лише 297,66 тис. українців мали чинний дозвіл на перебування на польській території (рис.3.2.2) [68].

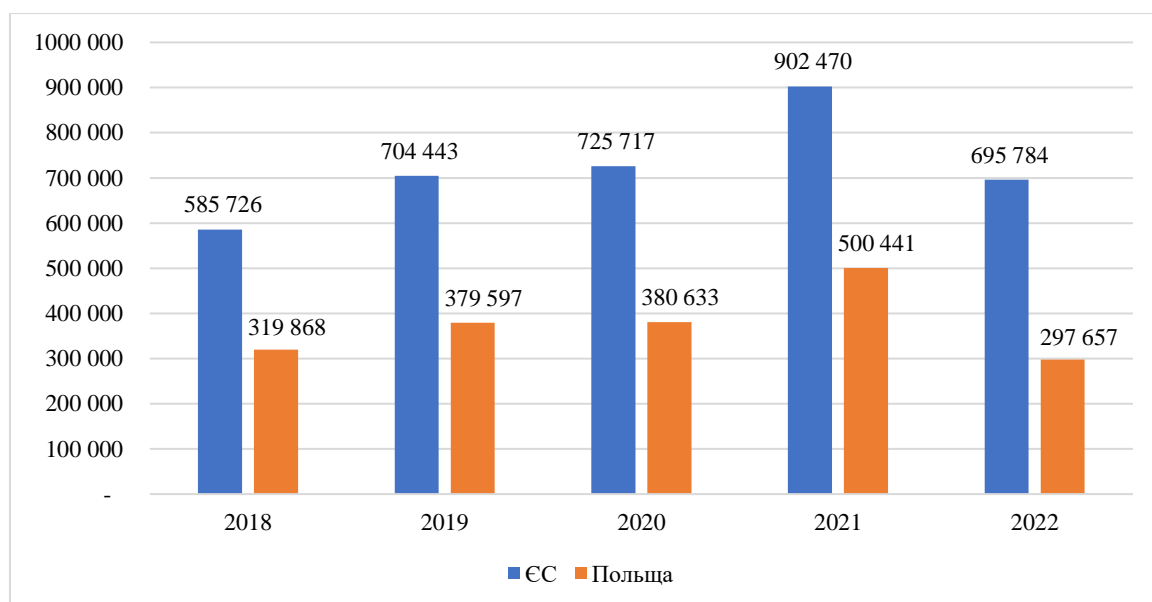

Рисунок 3.2.2 Кількість чинних на кінець року дозволів на перебування українців на території ЄС та Польщі за причиною працевлаштування, 2018-2022 роки

Джерело: розроблено автором на основі [68]

До речі, у Польщі існує можливість працювати на тимчасовій роботі офіційно, однак роботодавець повинен написати заяву про свій намір найняти мігранта. У 2021 році зареєстрували понад 1,6 млн таких заяв стосовно українців. Порівнюючи з 2014 роком, то їхня кількість збільшилась майже у 4 рази. 2022 рік продемонстрував скорочення – до 610,8 тис. заяв (рис.3.2.3) [69, 70].

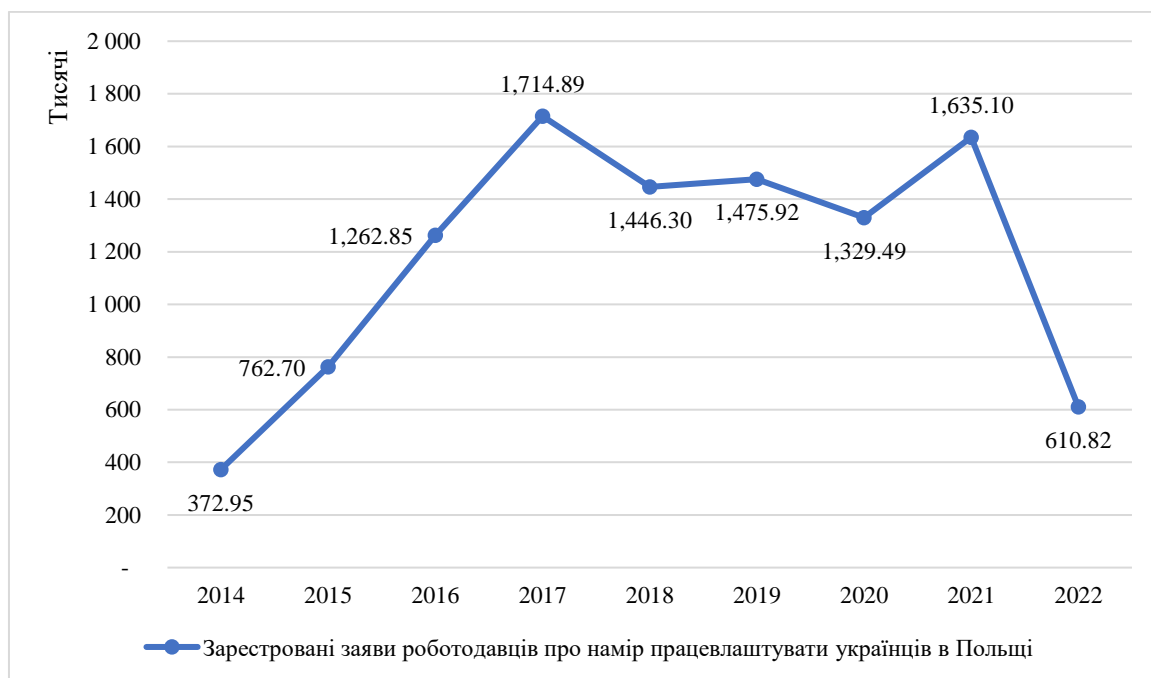

Рисунок 3.2.3 Кількість зареєстрованих заяв від роботодавців про намір працевлаштувати українців в Польщі, 2014-2022 роки

Джерело: розроблено автором на основі [69, 70]

Таким чином, українські компанії, які здійснюють посередницьку діяльність з працевлаштування за кордон, мають непоганий плацдарм для надання своїх послуг на ринку, а також всі можливості для подальшого розвитку.

3.3 Пріоритети залучення трудових ресурсів в Україну

Протягом останніх років значно зростає кількість українців, які покидають країну в пошуках кращого життя. Деякі з них виїжджають з метою працевлаштування на декілька місяців, щоб заробити грошей і потім повернутися назад, інші ж планують залишитись за кордоном на довгі роки чи назавжди (та з часом возз'єднатися зі своєю сім'єю). Війна проти України, яка триває вже другий рік, також вносить свої корективи, змушуючи людей шукати притулку у європейських та інших країнах.

Загалом важко сказати скільки людей ще покине Україну і чи повернуться вони взагалі. Однак це залежить від декількох факторів – тривалості війни, розміру окупованих територій, рівня руйнувань, людських втрат, кількості ВПО на підконтрольних територіях, економічного становища країни тощо. Чим більшою буде сукупність цих факторів, тим вищою буде кількість українців, які мігруватимуть за кордон, та меншою тих, хто прагне повернутись.

Згідно із дослідженням, можливі 6 сценаріїв повоєнної міграції залежно від розвитку подій в Україні (табл. 3.3.1) [71, с.9-10].

1. Деокупація усіх зайнятих росією територій. Зважаючи на руйнування деяких східних та південних регіонів, частка біженців, які повернуться з-за кордону, становить від 20% до 50% (залежно від того, в якій країні вони знаходяться). Міграційні процеси з України зменшуватимуться разом з відновленням економіки та членством в ЄС. Однак менше 1,65 млн українців залишаться в країнах ЄС, возз'єднуючись зі своїми родинами.

2. Окупація окремих районів Донецької і Луганської областей (ОРДЛО) та Криму (як і було до повномасштабного вторгнення). Значна частина українців повернеться додому, хоча 1,65 млн осіб або більше оселиться в ЄС.

3. Окупація Сходу та створення сухопутного коридору між росією та Кримом. Згідно із цим сценарієм, близько 2,9 млн осіб можуть залишитися в ЄС, згодом 20% возз'єднуються з родиною, і таким чином до них може приєднатися ще 580 тис. Загалом 3,48 млн українців залишаться в ЄС на тривалий термін.

4. Окупація більшої частини України (відображає ситуацію станом на кінець березня 2022 року, коли були тимчасово окуповані Київська, Чернігівська та Сумська області). У такому випадку постраждали б близько 21-24 млн українців, із них 4,8 млн стали б міжнародними біженцями.

5. Територія України переходить під контроль росії. Близько 18,8 млн українців могли б шукати новий дім за кордоном. Через безперервну партизанську війну та періодичні бої, переслідування та нестабільну економічну ситуацію щорічно ще кілька десятків тисяч українців шукатимуть притулку в ЄС.

6. Розвиток подій як у сценарії 5, але значна кількість українців не матимуть бажання повернутися через проукраїнські погляди та нетерпимість російського режиму. Тому понад 21 млн осіб мігруватиме у інші країни у пошуках безпеки.

Таблиця 3.3.1 – Прогнозована кількість мігрантів залежно від сценарію розвитку подій в Україні

Сценарій 1	Сценарій 2	Сценарій 3	Сценарій 4	Сценарій 5	Сценарій 6
<1,65 млн	>1,65 млн	3,48 млн	4,8 млн	18,8 млн	>21 млн

Джерело: [71]

Зважаючи на те, що зараз перебіг подій в Україні здійснюється за третім сценарієм, а фактична кількість біженців за кордоном перевищує прогнозовану (5,85 млн проти 3,48 млн осіб), на порядку денному постає питання повернення українських мігрантів додому, оскільки бездіяльність призведе до скорочення працездатного населення до 10 млн осіб. Людського капіталу в такому обсязі не вистачить для того, щоб забезпечити повоєнне відновлення економіки та подальший розвиток України. Якщо українці не повернуться назад, щороку буде втрачатись до 13% ВВП (за попередніми оцінками) [72].

Зворотна міграція є складним явищем, і в останні роки пов'язані з нею проблеми все більше усвідомлюються. Коли люди залишають свої країни, це часто відбувається з розрахунком, що вони колись повернуться. Це стосується людей, які мігрують з позитивних причин, таких як освіта чи робота, але ще більше стосується тих мігрантів, повернення яких зазвичай залежить від покращення ситуації, яка змусила їх залишити. Деякі мігранти ніколи не повертаються.

Станом на квітень–травень 2023 року наміри повернутися серед переміщеного населення залишаються відносно стабільними з часом, як свідчить порівняння з даними за грудень 2022 року – січень 2023 року. За останнім проведеним опитуванням, у короткостроковій перспективі 14% біженців планують повернутися в Україну протягом наступних 3-х місяців. Більшість сподівається одного разу повернутися в Україну (62%), хоча 18% заявили, що ще не визначились

щодо повернення. Лише 6% українців повідомили, що не мають плану чи надії повертатись додому (рис.3.3.1).

До речі, наміри біженців щодо повернення відрізняються залежно від близькості країни їхнього перебування, а також від тривалості переміщення. Загалом ті люди, які живуть у сусідніх з Україною країнах, повідомляли про плани повернутися в Україну частіше, ніж ті, хто проживає в інших європейських країнах.

Окрім цього, більшість тих, хто планує повернутись в Україну назавжди, повернеться туди ж, де вони жили до початку війни. Загалом це Київ, Київська область та західні області [73, с. 29-32].

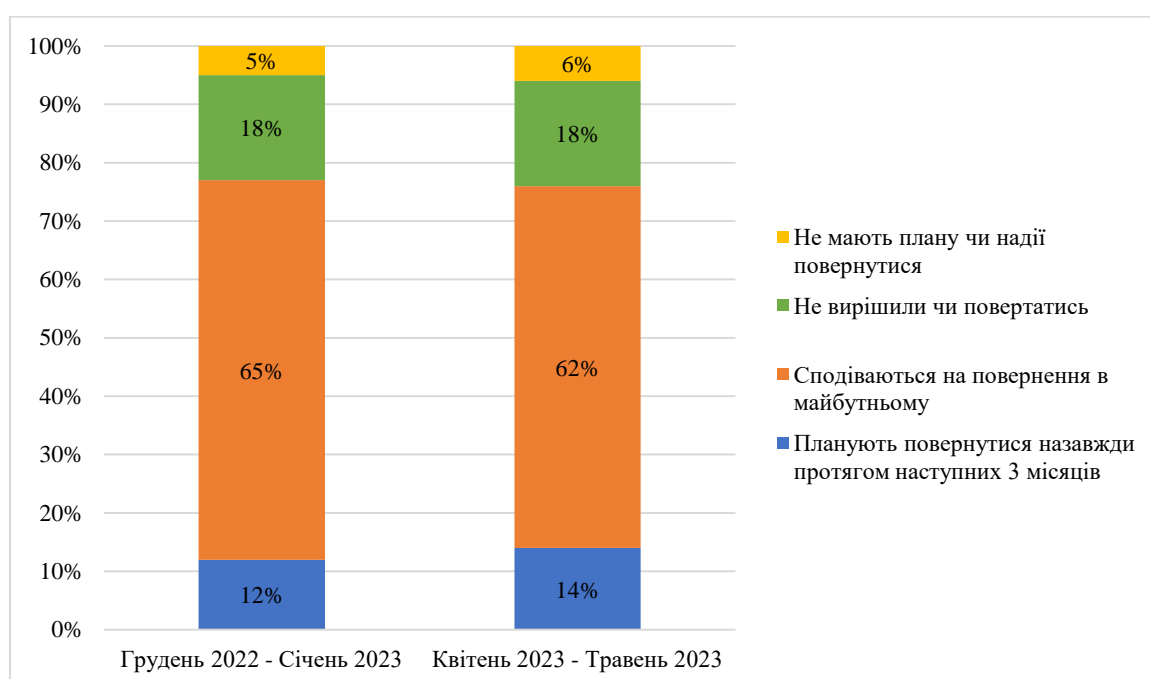

Рисунок 3.3.1 Наміри біженців щодо повернення в Україну з-за кордону

Джерело: [73]

Пропонуємо також розглянути основні причини того, чому українці не планують повертатись додому для того, щоб більш поглиблено розуміти дану проблему і знайти відповідне рішення, щоб заохотити зворотну міграцію (рис. 3.3.2).

Серед біженців основною причиною неповернення в Україну є питання безпеки, особливо що стосується східних і деяких південних областей. 31% опитаних українців назвали відсутність роботи та засобів для існування, 22% та 15% - недостатній доступ до базових послуг (вода, електроенергія) чи

інфраструктури та відсутність можливостей для навчання відповідно. Окупація міста та неналежне житло для проживання мають суттєве значення для 11% та 10% біженців.

Респонденти також наводили причини, пов'язані з умовами перебування за кордоном. Серед них 21% українців виокремили стабільну роботу, 11% - відвідування школи дітьми та 11% - відчуття достатньої інтеграції в країні [73, с.40-41].

Рисунок 3.3.2 Основні причини неповернення біженців в Україну

Джерело: [73]

Примітка. В опитуванні були можливі кілька варіантів відповіді, тому відсоток може перевищувати за 100%.

Програми допомоги у добровільному поверненні, що спрямовані на сприяння стійкій реінтеграції, набувають популярності, оскільки вони все частіше розглядаються як важливі інструменти управління міграцією. Уряди все більше усвідомлюють необхідність підтримки, щоб зробити процес повернення стійким та корисним для тих, хто повертається, а також для самих країн. Розуміння

багатовимірної та багаторівневої природи цього процесу є необхідним для розробки та впровадження успішної допомоги у реінтеграції.

На думку автора, можна виокремити наступні пріоритети для розробки та реалізації програм щодо залучення людських ресурсів в Україну:

1. Внутрішньорегіональні або спрямовані на повернення громадян України з-за кордону.

2. Зовнішньорегіональні або спрямовані на залучення мігрантів інших країн.

3. Професійні або спрямовані для припливу кваліфікованої робочої сили.

Однак перед тим, як розробляти такі програми, доречним буде проаналізувати основні потреби тих, хто планує мігрувати у країну. Серед них можна виокремити:

- сприятливе політичне та економічне середовище;
- юридичне та соціальне консультування на всіх етапах зворотної міграції;
- інформація про можливості для ведення бізнесу та працевлаштування;
- можливості навчання для покращення перспектив працевлаштування в країні повернення;
- соціальні пільги;
- підтримка реінтеграції членів сім'ї мігранта (у разі потреби забезпечення житлом, медичними послугами, професійним навчанням тощо) [74, с.3].

Україні необхідно розробити комплексний підхід до питання повернення та залучення трудових ресурсів. На нашу думку, буде доцільним перейняти досвід Міжнародної організації з міграції та адаптувати відповідно до потреб країни. Так можна застосовувати програми для реінтеграції. До їхньої реалізації краще залучати не тільки державні органи влади, а й рекрутингові агентства, консалтингові та юридичні компанії тощо. Усі програми діятимуть на трьох рівнях підтримки. На індивідуальному рівні варто розробити ініціативи, спрямовані на вирішення конкретних потреб тих, хто повертається і членів їх сімей. На регіональному рівні впроваджувати ті ініціативи, які реагують на потреби та

проблеми громад, до яких повертаються мігранти, а на структурному – ті, що сприяють належному управлінню міграцією через взаємодію з місцевими та державними органами влади та іншими зацікавленими сторонами, забезпечуючи безперервність допомоги через відповідні служби [75].

До того ж кожний із рівнів повинен брати до уваги різні фактори, які у подальшому можуть вплинути на успішність залучення мігрантів до країни. Серед них:

- Економічні фактори – охоплюють аспекти, що сприяють поверненню в економічне середовище (на ринок праці) та збереженню засобів до існування;
- Соціальні фактори – стосуються надання доступу мігрантам до державних послуг та інфраструктури, зокрема надання медичних послуг, освіти, житла, соціального захисту тощо;
- Психологічні фактори – залучення до цінностей, способу життя, мови, традицій суспільства.

Варто зазначити, що рівні та фактори є взаємопов'язані та не виключають один одного. Наприклад, ставлення місцевих жителів громади (не мігрантів) до тих, хто тільки повернувся в країну може позначитись на психологічному здоров'ї останніх, що, у свою чергу, може вплинути на їхні можливості себе забезпечувати.

Чудовою можливістю є розробка та реалізація стратегії щодо добровільного повернення мігрантів та їхньої подальшої реінтеграції в суспільство у повоєнний період. Її головні аспекти можуть включати в себе більш ефективну правову та операційну базу, консультування та направлення щодо повернення, забезпечення якості підтримки, сприяння стабільності підтримки реінтеграції, фінансування добровільного повернення (для найбільш вразливих груп мігрантів).

Окрім цього, Україна може наслідувати приклад західних країн, які дедалі більше запроваджують секторальні політики, спрямовані на зворотну міграцію [76, с.40].

1. Ринок праці.

У даному випадку Україні доцільно розширити діяльність агентств з працевлаштування, щоб охопити емігрантів за кордоном. Вони повинні більше

орієнтуватись на повернення українців, щоб ті мали більше шансів знайти офіційну роботу з гідною заробітною платою. Також необхідно вдосконалити програми професійної підготовки, щоб ті відповідали потребам робочої сили на внутрішньому ринку та сприяли інтеграції мігрантів на ринок праці.

2. Освіта.

Як варіант, можна пропонувати безоплатне проходження курсів з підвищення кваліфікації потенційним мігрантам, що тільки планують повернутися. Це буде особливо актуально для залучення молоді, яка отримала диплом про вищу освіту за кордоном, та розглядає можливість повернення в Україну.

3. Інвестиційні та фінансові послуги.

Українському урядові варто посилити доступ мігрантів, що повертаються, до інформації про фінансові інструменти та можливості, щоб дозволити потенційним підприємцям створювати та розширювати свій бізнес і генерувати більше робочих місць, зокрема в сільській місцевості та сільськогосподарському секторі. Також можна надавати інформацію через портал Дія про місцеві інвестиційні можливості, щоб таким чином приваблювати українців з-за кордону розвивати країну.

4. Соціальний захист та охорона здоров'я.

Необхідно переконатися, що українцям буде легко зареєструватися в закладах соціального захисту та охорони здоров'я після повернення, щоб унеможливити ризик повторної еміграції.

Варто також зазначити, що окрім того, щоб зосереджуватись тільки на поверненні своїх громадян з-за кордону, можна залучати іноземців як трудових мігрантів. Україна є країною із систематичною депопуляцією населення та значним рівнем еміграції, тому програми із залучення людського капіталу з інших країн є цілком доречними.

За підрахунками, щороку Україна потребує мінімум 500 тис. іммігрантів, щоб збалансувати відтік робочої сили та використати для економічного розвитку. Однак після початку повномасштабного вторгнення потреба країни в іммігрантах збільшилась у два рази – до 1 млн осіб. Використовуючи досвід інших країн

(наприклад, США чи Австралії, куди мігрує чимало осіб), Україна має всі шанси на те, щоб розробити програми із залучення необхідну кількість іммігрантів. Важливо сприяти легальній, безпечній та кваліфікованій міграції для прискорення економічного розвитку у повоєнні часи.

Задля полегшення та сприяння процесу інтеграції іноземців в українське суспільство можна зменшити терміни реєстрації в країні, отримання посвідки на проживання, відкриття рахунку в банку, отримання дозволу на роботу тощо [72].

Проте, незважаючи на всі перспективи залучення трудових ресурсів, в Україні наявні значні проблеми на ринку праці. Внаслідок війни закрилось чимало виробництв, тому кількість кандидатів на одну вакансію збільшилась у декілька разів. Неможливість працювати в регіонах, де ведуться бойові дії, призвела до профіциту робочої сили та, у результаті, скорочення заробітних плат.

Тому урядові потрібно працювати на випередження, щоб після війни більше робочої сили обирали Україну країною призначення своєї міграції. Необхідно визначити сектори з високим потенціалом зростання, які можуть надати можливості для працевлаштування або самозайнятості для трудових мігрантів (тих, хто повернувся і тих, хто приїхав вперше), а також потреби в навичках і невідповідності за галузями та професіями на ринку праці, зокрема розрив між компетенціями, досвідом мігранта та вимогами у вакансіях тощо.

Отже, необхідно докласти чимало зусиль, щоб вжити відповідні заходи та повернути більшість працездатного населення, а також залучити трудових мігрантів із інших країн для того, щоб сприяти повоєнному відновленню. Варто підтримувати осіб, які повертаються, їхні сім'ї та інших іммігрантів, щоб створити нові можливості для країни. Програми залучення слід розробляти, впроваджувати та адаптувати з використанням постійного оцінювання та аналізу, щоб краще зрозуміти середовище.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі було здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукової проблеми щодо визначення сутності ринку міграційних послуг, а також рекомендацій щодо його розвитку в умовах зростання міграційних процесів та повоєнного відновлення української економіки.

Проведене комплексне дослідження дало змогу сформулювати наступні висновки:

1. Міграція – це процес переміщення людей з однієї території в іншу з метою постійного або тимчасового проживання у новому місці. Сьогодні міграційні процеси характеризуються багатовекторною спрямованістю, тому їх можна класифікувати за багатьма ознаками. Постійне зростання мобільності населення призвело до формування ринку міграційних послуг – сфери, де надаються різноманітні послуги (наприклад, адміністративні, консультаційні, трудові, логістичні, фінансові тощо) з метою покращення та полегшення умов здійснення міграції.

2. На здійснення міграційних процесів та, безпосередньо, надання міграційних послуг впливає низка взаємопов'язаних факторів. Їх можна поділити на такі категорії – фактори відштовхування або притягування, проміжні перешкоди та особистісні фактори – та розглядати з економічних, соціальних, політичних та екологічних аспектів. Незважаючи на те, що ці фактори можуть певною мірою перешкоджати міграції, вони є детермінантами розвитку міграційних процесів і послуг.

3. Інституційне забезпечення міжнародних міграційних процесів і послуг є важливим для того, щоб здійснювати їх регулювання та підтримку від регіонального до міжнародного рівня. Міжнародні організації, державні органи влади та інші інститути, такі як громадські організації, рекрутингові та туристичні агентства, взаємодіють та намагаються ефективно задовольняти потреби як мігрантів, так і країн.

4. Протягом останніх років у світі відбувається значне збільшення кількості міжнародних мігрантів. Хоча вони і формують середовище ринку міграційних послуг, сам ринок тільки починає розвиватись. Глобалізація, прискорення, диференціація мігрантів та диверсифікація послуг, використання новітніх технологій та інші тенденції сприяють зростанню ринку міграційних послуг.

5. Міжнародна міграція вийшла на новий рівень, оскільки все більше людей переїжджають в інші країни з метою працевлаштування. На світовому ринку праці спостерігаються суттєві зміни під впливом трудової міграції. Трансформація призвела до того, що почало з'являтися більше компаній-посередників.

Мігранти є добре інтегрованими та мають доступ до роботи, однак часто працевлаштовані на низькокваліфікованих посадах, де місцеві жителі не прагнуть працювати. Найчастіше вони зайняті у сфері послуг, втім чоловіки також залучені у промисловості.

6. Міграційні агентства та інші посередники характеризуються широким спектром послуг, однак вони відрізняються залежно від країни. Ринок міграційних послуг є глобальним, тому його суб'єкти здійснюють діяльність у багатьох регіонах. Північна Америка, зокрема США та Канада, та Європа є одними із найбільших регіонів призначення міграції. Вони щороку видають чималу кількість віз та дозволів на перебування, значна частина яких спрямована для працевлаштування. Потенціал зростання ринку міграційних послуг мають й інші країни.

7. Україна є країною походження, призначення та транзиту мігрантів. Втім міграційні потоки людей з країни значно перевищують потоки людей в країну. Війна, розпочата у 2022 році, спричинила нову міграційну кризу, доповнюючи демографічний спад українського населення. Понад 6 млн біженців було зафіксовано по всій Європі та за її межами.

Здійснивши кореляційно-регресійний аналіз залежності рейтингу крихких держав від індексу спокою України, було виявлено, що між ними є певний прямий зв'язок та із зростанням індексу спокою України відбувається незначне зростання

рейтингу крихких держав. Тобто війна, політична та економічна нестабільність опосередковано впливають на рівень міграції та кількість біженців в Україні.

8. Оскільки Україна є джерелом робочої сили, кваліфікованої та некваліфікованої, а іноземні роботодавці готові наймати українців, то українські рекрутингові компанії на ринку міграційних послуг стають все більш популярними. Їхня посередницька діяльність з працевлаштування за кордоном регулюється чинним законодавством України.

Проведений SWOT-аналіз функціонування українських рекрутингових компаній дозволив виявити особливості їхньої діяльності та розробити пропозиції для вдосконалення.

Обсяги ринку міграційних послуг в Україні важко виміряти, однак українці є одними з тих, кому щороку видається найбільше дозволів на перебування на території ЄС, значна частина яких – за причиною працевлаштування. Майже половина усіх дозволів видається Польщею.

9. Залучення трудових ресурсів в Україну є складним процесом. Враховуючи те, що на сьогодні фактична кількість біженців перевищує прогнозовану, а також те, що близько 25% із них не мають наміру повертатись назад, Україні необхідно розробити комплексний підхід та реалізувати програми із добровільного повернення та залучення мігрантів, щоб сприяти повоєнному відновленню економіки країни. Серед пріоритетів для їхньої розробки можна виокремити: внутрішньорегіональні (спрямовані на повернення українців з-за кордону), зовнішньорегіональні (спрямовані на залучення мігрантів інших країн) та професійні (спрямовані для припливу кваліфікованої робочої сили). Окрім цього, уряд може запровадити стратегії щодо інтеграції мігрантів та тих, хто повернувся у суспільство в повоєнний період, а також секторальні політики, спрямовані на зворотну міграцію. До процесу реалізації варто залучити і рекрутингові та консультаційні агентства, які краще розуміються на міграційних процесах та задоволенні потреб мігрантів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Corbett J. Ernest George Ravenstein, The Laws of Migration, 1885. *CSISS Classics*. 2003. 4 p.
2. Stricker Y. "International Migration" between empire and nation. The statistical construction of an ambiguous global category in the International Labour Office in the 1920s. *Ethnicities*. 2019. Vol. 19, no. 3. P. 469–485.
3. International Migration Law No. 34 - Glossary on Migration. International Organization for Migration, 2019. 248 p. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_34_glossary.pdf.
4. Шелюк В. Соціальна міграція: Етапи, функції, типи. *Перспективи*. 2001. № 3 (15). С. 45–50.
5. Пуригіна О. Г., Сардак С. Е. Міжнародна міграція: навч. посібник. Д.: Вид-во ДНУ, 2009. 352 с.
6. Малиха М. І. Теоретичне осмислення сутності поняття «міграція» в політичній науці. *Науковий журнал «Політикус»*. 2016. № 2. С. 16–19.
7. Clark, W.A.V. (1986). Human Migration. Reprint. Edited by Grant Ian Thrall. WVU Research Repository, 2020.
8. Ровенчак О. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять. *Політичний менеджмент*. 2006. № 2 (17). С. 127–139.
9. Іващук І. О., Стахова Н. В., Живко М. А. Міжнародні міграційні процеси: навч. посібник. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. 204 с.
10. Лагуніна О. Особливості міжнародної міграції в Україні та світі. *Економічна думка*. 2016. № 4. С. 7–11.
11. П'ятковська О. Класифікація видів міжнародної трудової міграції: окреслення операційних понять. *Галицький економічний вісник*. 2011. № 1 (30). С. 30–34.
12. What is the meaning of 'migrants'?. meaningofmigrants.org. URL: <https://meaningofmigrants.org/>.

13. Wickramasinghe A.A.I.N., Wimalaratana W. International migration and migration theories. *Social Affairs*. 2016. Vol. 1, no. 5. P. 13–32.
14. Boswell C. Addressing the causes of migratory and refugee movements: the role of the European Union. *New Issues in Refugee Research*. Switzerland: UNHCR Evaluation and Policy Analysis Unit. 2002. Working Paper No. 73. 27 p.
15. Bueno X., Prieto-Rosas V. Migration theories. *Encyclopedia of Gerontology and Population Aging*. Springer, Cham., 2019. 11 p.
16. Махонюк О. В. Забезпечення соціально-трудової захищеності мігрантів: роль ринку міграційних послуг. Суспільні трансформації і безпека: людина, держава, соціум: матеріали доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 11 червня 2015 р.). Львів: Львівський інститут МАУП, 2015. С. 216–220.
17. Махонюк О. В. Формування та розвиток ринку міграційних послуг в Україні: Дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук: 08.00.07 – Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 253 с.
18. Біль М. М., Махонюк О. В. Інструменти розвитку ринку міграційних послуг в Україні: науково-аналітична записка. Львів : ІРД НАН України, 2021. 11 с.
19. Кримова М. О. Інтеграція мігрантів як інструмент функціонування ринку міграційних послуг країн ЄС. *Економіка і організація управління*. 2019. № 2 (34). С. 56–64.
20. Lee E. S. A Theory of Migration. *Demography*. 1966. Vol. 3, no. 1. P. 47-57.
21. Urbański M. Comparing Push and Pull Factors Affecting Migration. *Economies*. 2022. Vol. 10 (1). P. 1–15.
22. Exploring migration causes: why people migrate. European Parliament. News. URL:
<https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/world/20200624STO81906/exploring-migration-causes-why-people-migrate> (Accessed: 15.10.2023).

23. Yaro J. A. Development as Push and Pull factor in Migration. Heimatkunde: Migrationspolitisches Portal der Heinrich-Böll-Stiftung. URL: <https://heimatkunde.boell.de/de/2008/12/01/development-push-and-pull-factor-migration> (Accessed: 15.10.2023).
24. Drivers of international migration. Essentials of Migration Management (EMM2.0). URL: <https://emm.iom.int/handbooks/global-context-international-migration/drivers-international-migration> (Accessed: 15.10.2023).
25. Мануїлова К. В. Інституційна система регулювання міжнародної міграції. *Правова держава*. 2019. № 34. С. 125–130.
26. Костенніков Д. М. Нормативно-правове та інституційне забезпечення імміграції кваліфікованих трудових ресурсів в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2020. Т. 31 (70), № 6. С. 45–50.
27. Who We Are. International Organization for Migration. URL: <https://www.iom.int/who-we-are>.
28. About UNHCR. UNHCR, The UN Refugee Agency. URL: <https://www.unhcr.org/about-unhcr>.
29. About the ILO. International Labour Organization. URL: <https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/lang--en/index.htm>.
30. Newland K., Migration Policy Institute. The governance of international migration: mechanisms, processes and institutions. Global Commission on International Migration, 2005. 18 p.
31. The ICRC's response to the needs of vulnerable migrants. International Committee of the Red Cross. URL: <https://www.icrc.org/en/document/icrcs-response-needs-vulnerable-migrants> (Accessed: 15.10.2023).
32. Global Migration Group. UNHCR, The UN Refugee Agency. URL: <https://www.unhcr.org/global-migration-group> (Accessed: 15.10.2023).
33. Малиновська О. А. Інституційне забезпечення міграційної політики держави: пропозиції до вдосконалення. НІСД, 2019. 14 с.

34. Niroula S. Impact of recruiting agencies on international labour migration in Nepal and its subsequent effect on Nepalese economy. Central European University & Institut Barcelona d'Estudis Internacionals, 2014. 56 p.
35. The Female Face of Migration: Background paper. Caritas Internationalis. URL: <https://www.caritas.org/includes/pdf/backgroundmigration.pdf>.
36. World Migration Report 2022. International Organization for Migration. URL: <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022>.
37. Current migration flows from Ukraine. CReAM: Centre for Research and Analysis of Migration. URL: <https://cream-migration.org/ukraine-detail.htm?article=3573> (Accessed: 25.10.2023).
38. Interactive World Migration Report 2022. International Organization for Migration. URL: <https://worldmigrationreport.iom.int/wmr-2022-interactive/> (Accessed: 25.10.2023).
39. Immigration Consulting Services Market Overview. Digital Journal. URL: <https://www.digitaljournal.com/pr/news/prime-pr-wire/immigration-consulting-services-market-overview-market-size-and-share-analysis-includes-rapid-growing-cagr-of-7-2-from-2023-2030> (Accessed: 25.10.2023).
40. Vargas-Silva C., Sumption M. The Labour Market Effects of Immigration. Migration Observatory, 2023. URL: <https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/briefings/the-labour-market-effects-of-immigration/> (Accessed: 25.10.2023).
41. How Immigrants Contribute to Developing Countries' Economies. OECD/ILO, 2018. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/development/how-immigrants-contribute-to-developing-countries-economies_9789264288737-en.
42. ILO Global Estimates on International Migrant Workers: Results and Methodology. Third edition. International Labour Organization, 2021. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_808935.pdf.

43. International Migration Outlook 2014-2023. OECD. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/international-migration-outlook_1999124x.
44. Employment by sector (%). The World Bank's Gender Data Portal. URL: <https://genderdata.worldbank.org/indicators/sl-empl-zs/?view=trend> (Accessed: 25.10.2023).
45. How to Become a Migration Agent. Recruitment Agency Guide. URL: <https://recruitmentagencyguide.com/job-market/how-to-become-a-migration-agent/> (Accessed: 25.10.2023).
46. Hoffmann E., Lawrence S. Statistics on international labour migration: A review of sources and methodological issues. Geneva: International Labour Office. 104 p. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---stat/documents/publication/wcms_087886.pdf.
47. Requirements for Immigrant and Nonimmigrant Visas. U.S. Customs and Border Protection. URL: <https://www.cbp.gov/travel/international-visitors/visa-waiver-program/requirements-immigrant-and-nonimmigrant-visas> (Accessed: 25.10.2023).
48. Immigrant and Nonimmigrant Visas Issued at Foreign Service Posts Fiscal Years 2018-2022. U.S. Department of State - Bureau of Consular Affairs. URL: https://travel.state.gov/content/dam/visas/Statistics/AnnualReports/FY2022AnnualReport/FY22_Table_I.pdf.
49. Directory of Visa Categories. U.S. Department of State - Bureau of Consular Affairs. URL: <https://travel.state.gov/content/travel/en/us-visas/visa-information-resources/all-visa-categories.html> (Accessed: 25.10.2023).
50. Nonimmigrant Visas Issued by Classification (Including Border Crossing Cards) Fiscal Years 2018-2022. Department of State - Bureau of Consular Affairs. URL: [https://travel.state.gov/content/dam/visas/Statistics/AnnualReports/FY2022AnnualReport/FY22_TableXV\(B\).pdf](https://travel.state.gov/content/dam/visas/Statistics/AnnualReports/FY2022AnnualReport/FY22_TableXV(B).pdf).
51. Nonimmigrant Visas Issued by Nationality (Including Border Crossing Cards) Fiscal Year 2013-2022. Department of State - Bureau of Consular Affairs. URL:

https://travel.state.gov/content/dam/visas/Statistics/AnnualReports/FY2022AnnualReport/FY22_TableXVII.pdf.

52. First permits by reason. data.europa.eu. URL: <https://data.europa.eu/data/datasets/tevzw332ap1lvvhldojhw?locale=en> (Accessed: 25.10.2023).

53. First permits by reason, length of validity and citizenship. Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_resfirst/default/table?lang=en (Accessed: 25.10.2023).

54. 2023 Annual Report to Parliament on Immigration. Immigration, Refugees and Citizenship Canada. URL: <https://www.canada.ca/content/dam/ircc/documents/pdf/english/corporate/publications-manuals/annual-report-2023-en.pdf>.

55. International Migrant Stock. United Nations Population Division. URL: <https://www.un.org/development/desa/pd/content/international-migrant-stock> (Accessed: 10.11.2023).

56. Чисельність населення та середня чисельність за періоди року. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Дата звернення: 10.11.2023).

57. Міграційний профіль України за 2020 рік. Державна міграційна служба України, 2021. URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/mig_profil/migprofil_2020.pdf.

58. Ukraine Refugee Situation. Operational Data Portal. URL: <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine> (Accessed: 10.11.2023).

59. Refugees from Ukraine in the EU. consilium.europa.eu. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/ukraine-refugees-eu/> (Accessed: 10.11.2023).

60. Ukraine Returns Report - General Population Survey Round 14 (September - October 2023). International Organization for Migration. URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-returns-report-general-population-survey-round-14-september-october-2023>.

61. Migration patterns and impacts: lessons for Ukraine. Analytical report. Razumkov Centre, 2023. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2023/06/2023-MATRA-I-KVARTAL-ENGL-5.pdf>.
62. Human flight and brain drain - Country rankings. TheGlobalEconomy.com. URL: https://www.theglobaleconomy.com/rankings/human_flight_brain_drain_index/ (Accessed: 10.11.2023).
63. Global Peace Index 2013-2023. Institute for Economics and Peace. URL: <https://www.economicsandpeace.org/reports/>.
64. Fragile State Index - Ukraine. The Fund for Peace. URL: <https://fragilestatesindex.org/country-data/>.
65. How to Choose a Foreign Worker Employment Agency. AW Labor Solutions. URL: <https://awlabor.com/how-to-choose-a-foreign-worker-employment-agency/> (Accessed: 10.11.2023).
66. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав трудових мігрантів та боротьби з шахрайством у працевлаштуванні за кордоном: Закон України від 20.03.2023 р. № 2982-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2982-20#Text>.
67. Робота за кордоном ТОП-15 компаній. Ukrainian Business Award. URL: <https://uba.top/work/> (Дата звернення: 10.11.2023).
68. All valid permits by reason, length of validity and citizenship on 31 December of each year. Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_resvalid/default/table?lang=en (Accessed: 10.11.2023).
69. Rejestracja oświadczeń pracodawców o zamiarze powierzenia pracy cudzoziemcowi. Wortal Publicznych Służb Zatrudnienia. URL: <https://psz.praca.gov.pl/web/urzed-pracy/-/8180205-rejestracja-oswiadczen-pracodawcow-o-zamiarze-powierzenia-pracy-cudzoziemcowi> (Accessed: 10.11.2023).
70. Oświadczenia o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcowi, wpisane do ewidencji oświadczeń (obowiązujące od 2018 r.). Wortal Publicznych Służb

Zatrudnienia. URL: <https://psz.praca.gov.pl/web/urzed-pracy/-/8180211-oswiadczenia-o-powierzeniu-wykonywania-pracy-cudzoziemcowi-wpisane-do-ewidencji-oswiadczen-obowiazujace-od-2018-r-> (Accessed: 10.11.2023).

71. Düvell F. The war in Ukraine: Post-war scenarios and migration repercussions: Policy Brief. Prague Process, 2022. URL: <https://www.pragueprocess.eu/en/resources/repository/34-briefs/332-the-war-in-ukraine-post-war-scenarios-and-migration-repercussions>.

72. Боротьба за людей: Україна програла битву, але має виграти війну. Український інститут майбутнього. URL: <https://uifuture.org/publications/borotba-za-lyudej-ukrayina-prograla-bytvu-ale-maye-vygraty-vijnu/> (Дата звернення: 10.11.2023).

73. Lives on hold: Intentions and Perspectives of Refugees and IDPs from Ukraine #4. UNHCR, The UN Refugee Agency, 2023. URL: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/101747>.

74. Nkeng Peh E. Key Measures for Sustainable Reintegration of Returning Migrants into the Labour Market. 2018. URL: <https://www.giz.de/de/downloads/2018%20Reintegration%20of%20Returning%20Migrants%20ENG.pdf>.

75. An integrated approach to reintegration. IOM Reintegration Handbook. URL: <https://reintegrationhb.iom.int/module/integrated-approach-reintegration> (Accessed: 10.11.2023).

76. Interrelations between Public Policies, Migration and Development. OECD, 2017. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/development/interrelations-between-public-policies-migration-and-development/assessment-and-policy-recommendations_9789264265615-3-en.

ДОДАТКИ

Додаток А

Огляд спеціальної зарубіжної літератури

1. Stricker Y. "International Migration" between empire and nation. The statistical construction of an ambiguous global category in the International Labour Office in the 1920s. Ethnicities. 2019. Vol. 19, no. 3. P. 469–485.

This article explores the historical conditions of the global category of international migration by analysing quantification processes in the International Labour Organization in the 1920s. By replacing the categories immigration and emigration with the single category international migration, worldwide movements of people were for the first time visualized from an international point of view as a global phenomenon in and of its own. The paper interprets this change with a shift from an imperial to an international point of view that occurred in the 1920s.

This article also analyses how and why the ILO began producing international migration statistics. While the statistical representation of people on the move on the basis of uniform international criteria clearly was a statistical fiction, the extensive work of statisticians in the ILO still functioned to develop this field in the long run. Furthermore, the category of international migration gave organizations an instrument for developing other forms of action at an international level.

2. Wickramasinghe A.A.I.N., Wimalaratana W. International migration and migration theories. Social Affairs. 2016. Vol. 1, no. 5. P. 13–32.

The paper focuses on theoretical perspectives of international migration. The literature on migration is continuously growing due to increasing intellectual interest. However, theorization of migration is not strong when compared to other branches of international transactions. This may be due to the complexity and diversity of the area covered by international migration.

The main objective of this study is to examine international migration and migration theories. Accordingly, the paper is organized under five major sections. Section one provides an overview of international migration. Section two discusses different types of international migration. International migration theories are elaborated in section three, along with the classification and analysis of them. Section four examines major shortcomings of migration theories, while section five provides some concluding remarks.

The paper has shown that migration has become an area of popular research among a wide range of researchers due to the migration process becoming more complex, regular, and acquiring a more global character. Various researchers have attempted to explain migration in terms of cause, development, and application. This has led, the paper has argued, to the emergence of a multitude of theories on migration that explain various dimensions of the phenomenon in detail, and yet lacks a holistic approach to migration that would enable clearer comprehension of the issue.

3. Boswell C. Addressing the causes of migratory and refugee movements: the role of the European Union. New Issues in Refugee Research. Switzerland: UNHCR Evaluation and Policy Analysis Unit. 2002. Working Paper No. 73. 27 p.

This working paper shows the dynamics of migratory and refugee movements and explores the crucial role played by the European Union (EU) in addressing their root causes. It critically analyzes the multifaceted factors contributing to the global phenomenon of migration and forced displacement.

So, the paper starts by looking at the causes and dynamics of migration and forced displacement, and categorising them according to types of cause, and phases of refugee producing situations and migration cycles. The second part outlines possible responses and consider the circumstances under which these tools could exert a preventive effect. It looks at some of the potential conflicts between migration prevention goals and other external relations objectives. The third section considers how this framework could be supplemented by further research.

The author uses a comprehensive approach, combining historical analysis, policy assessment, and case studies to explain the EU's involvement in softening the drivers behind migratory and refugee movements. The paper explores the EU's policies, initiatives, and collaborative efforts aimed at fostering stability, conflict resolution, and sustainable development in regions prone to displacement.

The analysis and recommendations in this paper have focused on the EU, but there are clearly relevant conclusions to be drawn for other actors working in the areas of development assistance, conflict prevention and post-conflict reconstruction. Successful conflict preventive and development activities clearly can help mitigate the causes of displacement and migration. The findings presented in this paper remain relevant for contemporary discussions on global migration governance and the ongoing efforts to create a more inclusive and compassionate response to displacement challenges.

4. Bueno X., Prieto-Rosas V. Migration theories. Encyclopedia of Gerontology and Population Aging. Springer, Cham., 2019. 11 p.

The paper is a comprehensive exploration of migration phenomena within the broader context of gerontology and population aging. This research continues developing an appropriate framework to understand the interaction between aging and migration and its implications for both migration and social protection policies. It also serves as a valuable resource for researchers interested in understanding the complicated relationship between migration and the aging demographic.

The authors examine various migration theories, shedding light on the diverse factors influencing migratory patterns and behaviors in the context of an aging population. They explore the motivations behind migration in the context of population aging, offering insights into how demographic changes impact migratory trends. The nature of migration is thoroughly analyzed, considering socio-economic, cultural, and other aspects.

5. Urbański M. Comparing Push and Pull Factors Affecting Migration. Economies. 2022. Vol. 10 (1). P. 1–15.

The purpose of this research was to conduct a comparison of the push and pull factors affecting migration in different countries. The study aimed to find out which among the push and pull factors have a greater effect overall and individually on the migration activities. The study was conducted using primary data collected from migrants using a structured questionnaire.

The findings of the study indicated that pull factors have a greater influence on migration in these countries as compared to the push factors. Economic factors are the major factors that influence migration, including the hope of finding better jobs and better life in the foreign countries, and these factors should be addressed in the effort to reduce migration. In addition, political issues such as unfair legal system, violent conflicts, underdevelopment, poverty, political instability and corruption should be addressed to control the issue of migration.

6. Newland K., Migration Policy Institute. The governance of international migration: mechanisms, processes and institutions. Global Commission on International Migration, 2005. 18 p.

The paper discusses two contrasting concepts of international governance and how they apply to international migration. The roles of the major international institutions and programs involved in international migration are summarized. The paper then analyzes the value and likely impact of global processes that are currently underway in various international institutions and ad hoc forums. The author's analysis also explores how institutions contribute to shaping policies and responses to migration. It goes on to assess some of the specific proposals for new institutional arrangements for governance of international migration.

Taking account of the current and evolving legal and normative frameworks, it also presents some policy options for governance of international migration, taking into account their political viability, financial realism, and the capacity of states to implement them. It then offers some broader conclusions about how to think about the governance of international migration.

7. Niroula S. Impact of recruiting agencies on international labour migration in Nepal and its subsequent effect on Nepalese economy. Central European University & Institut Barcelona d'Estudis Internacionals, 2014. 56 p.

The research investigates the role of recruitment agencies and their agents in Nepalese economy and the pattern of international labour migration in different districts and its possible causes. The study finds out that recruiting agencies play an essential role in the entire process of labour migration from the very beginning till the end. Moreover, the study also finds out that recruiting agents not only assist agencies in the process of labour migration but help to create a chain migration reaction adding new prospective migrants for foreign employment. It also studies the correlation between the number of recruiting agents and the rate of migration so as to study the impact of recruiting agents in the process of migration. It has been found out that the registered recruiting agents have no significant effect on the rate of migration due to their negligible number when compared to unregistered agents. The theoretical framework of the research is based primarily on the social capital and chain reaction theory of migration based on which the study answers most of its research questions.

8. Vargas-Silva C., Sumption M. The Labour Market Effects of Immigration. Migration Observatory, 2023.

This work explores the intricate relationship between immigration and the labour market in the United Kingdom, with a particular focus on wages and employment dynamics. The analysis suggests that immigrants both compete with and contribute to the expansion of available jobs in the UK economy.

Research findings, drawing from various studies, indicate that the influence of migration on the wages and employment prospects of UK-born workers is relatively modest. While low-wage workers are more predisposed to experiencing negative effects from immigration, those in high-paid positions stand to benefit, although the overall impact remains subtle.

The research recognizes the dynamic nature of the labour market, acknowledging that economic conditions and the pace of adjustment during periods of growth or decline

may significantly shape the impact of migration. Importantly, it underscores that the labour market represents just one facet of the broader economic implications of migration.

9. Düvell F. The war in Ukraine: Post-war scenarios and migration repercussions: Policy Brief. Prague Process, 2022.

This Policy Brief first develops six scenarios of the outcome of the war. Second, it identifies key drivers of forced migration as well as the opportunity/constraint structure including pre-war migration networks and migration aspirations that influence migration decisions among displaced persons from Ukraine. Third, it suggests six postwar migration scenarios investigating the propensity for people to remain in their current host countries or return to Ukraine. Any scenario, however, would be affected and can be manipulated by respective policy measures. For example, most drivers of forced migration can be addressed by measures such as active labour market integration, reconstruction of Ukraine or return incentives.

10. Nkeng Peh E. Key Measures for Sustainable Reintegration of Returning Migrants into the Labour Market. 2018.

The paper explores essential strategies and measures to facilitate the successful and sustainable reintegration of returning migrants into the labor market. It also examines the challenges faced by individuals returning from migration experiences and investigates the factors that contribute to their seamless reintegration into the labour market. Through a comprehensive analysis, the author identifies and discusses key measures that can be implemented to enhance the sustainability of the reintegration process.

The research points out the importance of identifying the major needs of returning migrants. A three-step systematic and integrated approach is developed to ensure the sustainable reintegration of migrants into the labour market. It includes measures to be taken before departure from countries of origin, before return and after return to countries of origin. Other measures also include coordination, monitoring and reintegration programs at the national and regional levels.

АНОТАЦІЯ кваліфікаційної магістерської роботи

Sachkova V. I. Formation and development of the market of migration services in the context of the post-war recovery of the economy of Ukraine

The qualifying master's work is dedicated to the analysis of the development of the market of migration services. The theoretical aspects of the terms “market of migration services” and “migration service” are studied. Common factors that promote or prevent the dynamization of migration processes and services have been identified. A conceptual framework is formulated to describe how these factors interact at the micro, meso and macro levels and how they influence migration. The main components of institutional support for migration processes and services are identified and characterized.

The trends in the development of migration processes and the market of migration services are also comprehensively analyzed. It has been revealed that migration has reached a global level and has led to the transformation of the global labour market and the creation of new opportunities for subjects of the market of migration services. It is noted that the market of migration services demonstrates significant growth potential.

The separate part of the work is focused on the impact of the war on migration processes in Ukraine. The author has made an attempt to identify and analyze the features of the activities of Ukrainian recruiting companies in the market of migration services. On the basis of the work the priorities are formulated and recommendations are developed for attracting labour resources to Ukraine for post-war economic recovery.

Keywords: migrant, migration processes, market of migration services, migration service, intermediaries, recruiting companies, employment.

Year: 2023.

Короткий звіт за результатами перевірки кваліфікаційної роботи антиплагіатною інтернет-системою Unicheck

Ім'я користувача:
Міжнародної торгівлі і маркетингу Іщенко Анна

ID перевірки:
1015958136

Дата перевірки:
01.12.2023 11:12:35 EET

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
01.12.2023 11:14:22 EET

ID користувача:
100005724

Назва документа: Сачкова В.І. Формування та розвиток ринку міграційних послуг в контексті повоєнного від...

Кількість сторінок: 85 Кількість слів: 16808 Кількість символів: 123557 Розмір файлу: 695.30 KB ID файлу: 1015635074

6.47% Схожість

Найбільша схожість: 0.72% з джерелом з Бібліотеки (ID файлу: 1014820278)

3.96% Джерела з Інтернету

339

Сторінка 87

5.53% Джерела з Бібліотеки

423

Сторінка 91

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнено

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнено

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи

1

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет міжнародної економіки і менеджменту

**ЗБІРНИК ДОПОВІДЕЙ
Ювілейної 90-ї щорічної студентської
наукової конференції**

**«ІННОВАЦІЙНІ ПРОЄКТИ ДЛЯ ПІСЛЯВОЄННОГО
ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»**

(17 квітня – 20 травня 2023 р.)

Поврезнюк Тетяна	214
Маркетингові стратегії освоєння ІТ-компаніями зарубіжних ринків	
Колесник Анастасія	217
Інноваційні технології торговельно-маркетингової діяльності українських підприємств на зарубіжних ринках	
Мартінова Олександра	220
Перспективні напрями освоєння зарубіжних ринків українським бізнесом у післявоєнний період	
Ружилова Ірина	222
Розвиток експортного потенціалу інновацій в Україні як важливий чинник її післявоєнного відновлення	
Сачкова Вікторія	224
Розбудова нового бренду України у повоєнний період	
Каращенко Вадим	228
ІТ-сектор як драйвер післявоєнного відновлення та розвитку України	
Головащук Ганна	230
Цифровізація міжнародної маркетингової діяльності у післявоєнному відновленні України	
Рогожа Станіслав	233
Роль кіноіндустрії у формуванні глобального бренду України у післявоєнний період	
Ульянкін Анастасія	235
Шляхи відновлення сільськогосподарського експорту України у післявоєнний період	
Авксентьєв Юрій	238
Перспективи українських компаній на світовому ринку біопротезування та біоінженерії	
Тарасенко Альона	240
Інноваційні вектори енергетичної диверсифікації зовнішньоторговельної діяльності для післявоєнного відновлення та розвитку України	
Кременчуцький Владислав	243
Переваги та можливості застосування блокчейн технологій у міжнародній торгівлі	
Лященко Катерина	246
Кластеризація промисловості як драйвер посилення позицій України на світовому ринку	
Борте Єлизавета	249
Інноваційні вектори диверсифікації зовнішньоторговельної діяльності для післявоєнного відновлення та розвитку України	
КАФЕДРА ІНОЗЕМНИХ МОВ І МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПЛАТФОРМА	
«ПОГЛИБЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В ПАРАДИГМІ ПІДГОТОВКИ ЕКОНОМІСТІВ»	251
Секції англійської, іспанської та французької мов	
Нечипоренко Дар'я	251
Відбудова України. Аналіз підходу "розумних міст"	
Бурангулова Влада	254
Співпраця з міжнародними організаціями з метою післявоєнного відновлення економіки. Приклад Боснії та Герцеговини	
Кістерська Ольга	259
Створення культури соціального добробуту в Україні після війни	
Ашаренков Павло	262
Інноваційні стартапи, ідеї та підходи до відбудови економіки України після війни	
Мазуренко Валентина	264
Еміграційна криза та шляхи її подолання	
Ольховська Олександра	267
Телемедицина як складова післявоєнної відбудови України в галузі системи охорони здоров'я	

РОЗБУДОВА НОВОГО БРЕНДУ УКРАЇНИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

У сучасному глобалізованому світі національний бренд є особливо важливим елементом, оскільки він є одним із факторів, які визначають рівень впливу країни та довіри до неї. Сильний національний бренд покращує сприйняття країни на міжнародному рівні, залучає іноземні інвестиції, розвиває туризм, збільшує експортні можливості, що є корисним для процвітання економіки.

Намагання Російської Федерації вести цинічну війну проти українського народу та здійснювати геноцид істотно вплинуло на імідж нашої країни у світі. Незважаючи на те, що після 24 лютого 2022 року Україна почала асоціюватись з боротьбою за свободу та демократичні цінності, незламністю та єдністю, питання щодо зміцнення її репутації та розбудови нового і потужного національного бренду все ще гостро постає перед суспільством.

Згідно з Американською асоціацією маркетингу, бренд – це назва, дизайн, символ або інша характеристика товару чи послуги, яка ідентифікує її серед інших [1]. Bloom Consulting – фірма, що спеціалізується на національному брендингу – визначає національний бренд як сприйняття, почуття та емоції, які можуть виникати в когось, коли вони чують назву країни [2]. Тобто він формується на основі позитивного чи негативного іміджу та є основним фактором конкурентної переваги будь-якої держави. До речі, британський політик Саймон Анхольт, який вперше запропонував поняття «nation branding», говорить, що процес брендингу країни – це створення сукупності шести вимірів її сприйняття: експортного потенціалу, урядової системи, культурних цінностей та спадщини, громадян, туристичної привабливості та інвестиційного клімату [3]. Тобто основоположною метою національних брендів є привернення уваги туристів, зростання довіри міжнародних та вітчизняних інвесторів чи підприємців, залучення міграційного ресурсу та зростання прихильності місцевого населення.

Безумовно, що для України розбудова сильного національного бренду виступає стимулом та рушійною силою повоєнного відновлення. Стратегічним завданням є формування добре продуманого, унікального, але водночас привабливого, позитивного іміджу країни, який буде враховувати самоідентифікацію населення та його значущі й зрозумілі цінності. Найголовніше, що необхідно зробити – переконатися, що він базується на автентичності та правді. Національний бренд не можливо побудувати штучно, він має точно відображати реальність країни, включаючи як її сильні сторони, так і проблеми. Він також має відповідати цінностям і прагненням України та народу.

Чим краще країна сприймається на міжнародній арені, тим більше в неї шансів на зростання економіки. На початку 2023 року Brand Finance опублікував звіт щодо Глобального індексу м'якої сили (Global Soft Power Index 2023) [4]. Він ґрунтується на дослідженні сприйняття населенням світу національних брендів, а також на глибинних інтерв'ю з лідерами думок. Так, у Глобальному індексі м'якої сили зазначено, що після повномасштабного вторгнення Росії в Україну рівень м'якої сили України зріс на 10,1 балів – найбільше серед інших країн. Це пояснюється зростанням рівня загальної впливовості країни. У 2023 році Україна посіла 37 місце (порівняно з 51 місцем у 2022 році), набравши 44,3 бали. Зросли також показники обізнаності,

репутації та впливу національного бренду (рис.1). Україна з самого початку війни використовувала усі доступні засоби комунікацій та інструменти м'якої сили, щоб залучитися підтримкою міжнародної спільноти та протидіяти пропаганді РФ.

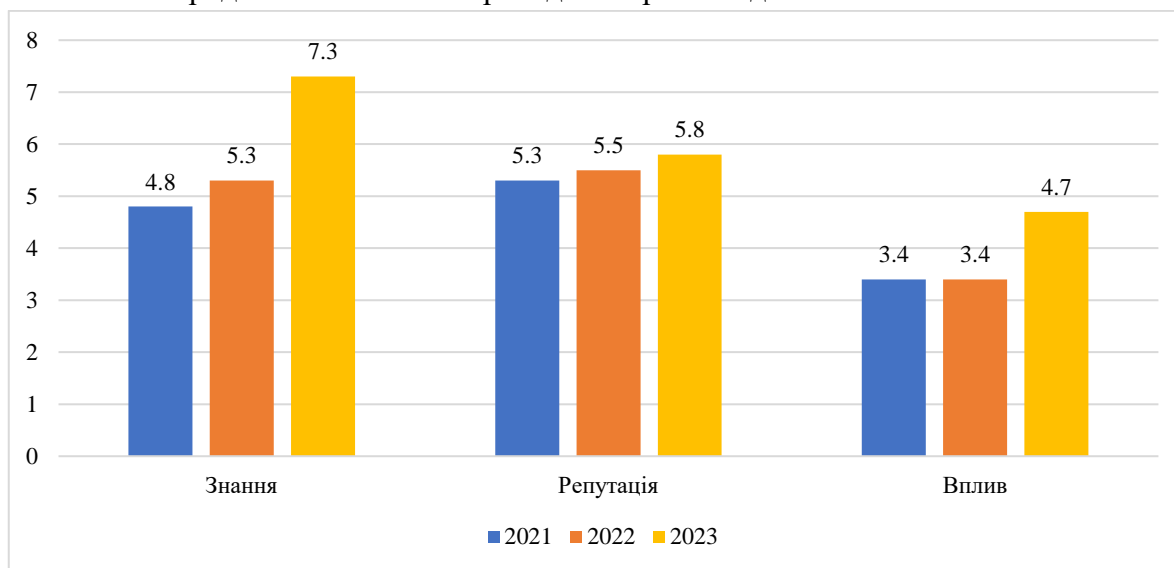

Рис. 1. Зміни у сприйнятті України

**складено автором на основі джерела [4]*

Як свідчить Індекс національних брендів від Anholt-Ipsos, у 2022 році найбільший приріст у сприйнятті мала така складова національного бренду України, як врядування. Компетентність та чесність уряду, його ставлення до населення та повага до їхніх прав, поведінка країни на міжнародній арені були високо оцінені. Також значно покращилось ставлення до експорту – багато іноземців почали купувати українську продукцію. Проте Україна втратила свої позиції у таких складових, як інвестиції, туризм та культура [3].

Наша країна усвідомлювала важливість національного бренду та привабливого іміджу ще до початку повномасштабної війни. Наприклад, було реалізовано декілька проєктів, які акцентують на економічній та інвестиційній сферах, зокрема «Ukraine NOW» – у 2018 році та «Ukraine: Innovating For the Future» – у 2021 році. Проте з моменту вторгнення це питання стало як ніколи актуальним. У 2022 році створили «Be brave like Ukraine», «United 24», «Ukraine Now and Forever» та інші бренд-проєкти. Їхньою метою є направлення уваги світу до України, поглиблення знань зарубіжної аудиторії, щоб люди з усіх куточків цікавилися, захоплювались українцями та прагнули з ними співпрацювати.

У повоєнний період Україна повинна більш системно підійти до створення нового національного бренду та управління ним, щоб закріпити результати, яких вже було досягнуто. Ще раніше С. Анхольт зазначав, що «якщо держава серйозно прагне покращити свій міжнародний імідж, вона повинна більше фокусуватися саме на розробці продукту та маркетингу, а не гнатися за самою ідеєю національного бренду» [5, с.2]. Постійний та координований потік дій найвищого класу здатний поступово покращити репутацію країни. Варто також зазначити, що для розробки та просування нового бренду Україні, перш за все, потрібно буде інвестувати у комплексну брендингову кампанію, що включатиме ряд заходів: рекламу, зв'язки з громадськістю, соціальні мережі – та охопить максимально широку аудиторію, національну та міжнародну.

Національний бренд, яким би він не був, вимагає тісної співпраці та зусиль всіх зацікавлених сторін, включаючи державні органи, бізнес, суспільство та інших стейкхолдерів.

Вони повинні працювати разом, щоб створити спільне бачення майбутнього України та визначити чітку стратегію розвитку для нового бренду.

Системна робота з національним брендом також необхідна, щоб нівелювати стереотипні думки іноземців про Україну та показати різницю між тим, що вони думають, і тим, якою країна є насправді та якою хоче бути. Раніше, коли чули про Україну, відразу виникали асоціації з Чорнобилем, СРСР, що це бідна та нерозвинена країна або взагалі вважали, що Україна і Росія – одна і та ж сама країна. На щастя, зараз думки змінилися у кращу сторону. І саме вони виступають основою майбутньої відбудови України, яка після перемоги перетвориться у шалений потік туристів, інвестицій та співпраць.

Оскільки країна дивиться в нове майбутнє, розбудова сильного бренду допоможе створити позитивний імідж на міжнародній арені та стимулювати економічне зростання та відновлення, яке буде в пріоритеті після закінчення війни. Крім цього це гарантуватиме сталу підтримку від міжнародних партнерів, а також створить відчуття єдності серед українців та надихне їх працювати разом задля спільної мети.

Однак для того, щоб розвивати національний бренд у повоєнних реаліях однозначно виникне потреба у здійсненні таких заходів, як:

- реформа економічної та політичної сфер, які значний період часу були перешкодою для розвитку національного бренду країни;
- відновлення бізнес-потенціалу, оскільки значна частина підприємств закрилися або релокувалися;
- покращення інфраструктури та послуг, що включає відбудову транспортних систем, розширення доступу до якісного медичного обслуговування тощо;
- популяризація України як туристичного напрямку;
- активне просування інших сильних сторін – багатой української культури, високого рівня діджиталізації, могутньої армії.

Отже, зараз дуже важко оцінити вплив повномасштабного російського вторгнення на національний бренд України та його сприйняття у світі. Розбудова нового і при цьому потужного бренду держави у повоєнний період вимагатиме спільних зусиль задля відновлення та розвитку економіки. Цей процес буде довгим, однак Україна має всі можливості для успіху та для того, щоб інтегруватися до глобальної системи, ставши передовою та конкурентоспроможною країною світу.

Література:

1. Branding. American Marketing Association. URL: <https://www.ama.org/topics/branding/>.
2. What is Nation Branding?. Bloom Consulting. URL: <https://www.bloom-consulting.com/journal/what-is-nation-branding/>.
3. The Anholt-Ipsos Nation Brands Index 2022. Ipsos. URL: <https://www.ipsos.com/en/nation-brands-index-2022>.
4. Global Soft Power Index 2023. Compare Nation Results. Brand Finance. URL: <https://brandirectory.com/softpower/nation?country=158>.
5. Anholt, S. Beyond the Nation Brand: The Role of Image and Identity in International Relations. Exchange: The Journal of Public Diplomacy. 2011. Vol. 2: Iss. 1, Article 1. URL: <https://surface.syr.edu/exchange/vol2/iss1/1>.